

Ung i Måselv

*Fritidsmønstre, rusmiddelbruk og
framtidspaner*

Kari Stefansen

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 25/1998

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap.

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) 1998

ISBN 82-7894-064-9

ISSN 0808-5013

Forsidefoto:	Lars Grue
Desktop:	Torhild Sager
Trykk:	GCS

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29, 0260 Oslo

Telefon: 22 54 12 00

Telefax: 22 54 12 01

E-mail: nova@isaf.no

Forord

Bakgrunnen for undersøkelsen er et ønske fra kommunens side om å få et bedre grunnlag for å planlegge og iverksette tiltak rettet mot ungdom. Initiativet til undersøkelsen kom fra helseetaten i kommunen. Senere ble andre etater trukket inn – og problemstillingene i rapporten reflekterer dette. Rapporten forfølger to hovedtemaer. I kapittel 2 – 5 konsentrerer vi oss om målselfungdommenes oppvekstmiljø mer generelt. Sentrale temaer er fritidsaktiviteter og fritidsmønstre, rusmiddelbruk og problematferd. Rapportens andre hovedtema er ungdommenes bosettingspreferanser. Spørsmålet som søkes belyst er på hvilken måte bosettingspreferansene henger sammen med andre faktorer, som kjønn, bosted i kommunen og utdanningsplaner.

Datamaterialet ble samlet inn i april/mai 1997. Kommunen hadde selv ansvaret for det praktiske i forbindelse med forberedelser og selve datainn-samlingen. Analyser og rapportskrivning er foretatt av NOVA.

Ansatte i kommuneadministrasjonen har vært gode hjelpere underveis. En spesiell takk rettes til Arve Waage og Elisabeth S. Monsen, som har vært mine kontaktpersoner i kommunen.

Takk også til prosjektleder Kristinn Hegna for veiledning underveis og til Elisabeth Backe-Hansen for nyttige kommentarer i innspurten.

Oslo, desember 1998

Kari Stefansen

Innhold:

Sammendrag	7
1. Innledning	11
1.1 Målselv kommune	11
1.2 Ungdomsundersøkelsen.....	12
<i>Undersøkelsen</i>	13
<i>Populasjon og utvalg</i>	16
<i>Bakgrunnsvariable</i>	17
1.3 Rapportens oppbygning	21
2. Fritidsmønstre	23
2.1 Fritidsaktiviteter	25
<i>Kulturelle aktiviteter</i>	27
<i>Friluftsliv</i>	28
2.2 Hjemlig fritid.....	31
2.3 Organisert fritid.....	33
2.4 Den frie fritiden?	39
<i>Vennskap og jevnaldergruppa</i>	39
<i>Aktiviteter med venner</i>	48
2.5 Oppsummering.....	52
3. Rusmiddelbruk og problematferd	55
3.1 Alkohol.....	56
3.2 Hasj, marihuana og andre stoffer	60
<i>Tilgjengelighet</i>	60
<i>Bruk av narkotiske stoffer</i>	62
<i>Rusmiddelkategorier</i>	66
3.3 Problematferd.....	68
3.4 Ungdom som har flyttet hjemmefra	72
3.5 Oppsummering.....	75
4. Fritidsmønstre og rusmiddelbruk	77
4.1 Hjemlig fritid.....	78
4.2 Organisert fritid.....	79
4.3 Sosial fritid.....	81
4.4 Oppsummering.....	84

5. Prioritering av tiltak	85
5.1 Ungdomspolitiske prioriteringer	85
5.2 Tiltak i nærmiljøet	88
5.3 Oppsummering	90
6. Fremtidsorientering	91
6.1 Bakgrunnsfaktorer	94
<i>Hvordan skal vi forstå jenters utflyttingsorientering?</i>	96
<i>Bosted i kommunen</i>	99
<i>Utdanning</i>	101
<i>Utdanning, kjærlighet og etablering</i>	105
<i>Flytteplaner og faktisk flytteeatferd</i>	107
6.2 Deltakelse på ulike arenaer	108
6.3 Ungdomskultur og bosettingspreferanser	113
6.4 Bakgrunnsfaktorer, deltakelsesmønstre og kulturprofiler	121
6.5 Oppsummering	127
Summary	131
Litteratur	133
Vedlegg 1 Organisert fritid	137
Vedlegg 2 Faktorløsninger	139

Sammendrag

Hensikten med undersøkelsen er å tegne et bilde av målselvgdommenes oppvekstmiljø. Spørsmålet som stilles er hvordan ungdom i sin allminnelighet opplever hverdagen. Fokus er lagt på sentrale livsområder i ungdomstida, som aktiviteter og gjøremål på fritiden og forholdet til venner og jevnaldrende. Omfanget av rusmiddelbruk og kriminalitet beskrives også. Et annet tema som belyses er ungdommenes framtidsplaner og hvordan disse henger sammen med andre faktorer, som kjønn, linjevalg på videregående, bosted i kommunen, deltakelsesmønstre på lokale arenaer og identifikasjon med ulike holdningsmønstre.

Analysene i rapporten bygger på en spørreskjemaundersøkelse gjennomført i 1997. Alle elevene ved ungdomsskolene og de videregående skolene deltok i undersøkelsen. Utvalget består av 575 ungdommer i alderen 13-19 år. Undersøkelsens svarprosent er på 86 prosent.

Fritidsmønstre

- De vanligste fritidsaktivitetene er å se på TV, høre på musikk og gjøre lekser. Sosiale aktiviteter fyller også en stor del av ungdommenes fritid. Graden av orientering mot hjemmet og hjemlige aktiviteter synker med økende alder. Gutter og jenter har ulike preferanser når det gjelder hjemmeaktiviteter, og mange av ungdommene mister interessen for denne typen aktiviteter etter hvert som de blir eldre.
- Jentene er mer aktive i kulturlivet enn guttene, mens guttene er mer orientert mot villmarksliv enn jentene.
- Andelen uorganiserte ungdommer øker etter hvert som ungdommene blir eldre. Endringen er spesielt dramatisk blant jentene, og organisasjonsgraden er særlig lav blant de eldste jentene. Idretten står i en særstilling som en del av ungdommenes organisasjonsdeltakelse.
- Guttene har oftere et mer tilfeldig vennskapsmønster og de er mer orientert mot en fast kamerat. Jentenes vennskapsmønster preges i sterkere grad av en gjeng eller gruppe ungdommer som holder sammen. Vi ser en dreining fra tosomhet og tilfeldige forbindelser mot samvær i en gjeng eller gruppe ungdommer etter hvert som ungdommene blir eldre. Samvær på tvers av kjønn blir også mer vanlig med alderen. De fleste ungdommene stoler på vennene sine og tror vennene ville besøkt

dem på sykehuset hvis de ble syke. Jentene er sikrere enn guttene, og de eldste sikrere enn de yngste.

- Ungdommene blir mer mobile med alderen, og orienteringen mot det sosiale utelivet med venner og jevnaldrende blir større etter hvert som ungdommene blir eldre.

Rusmiddelbruk og problematferd

- Ungdom i Målselv har et høyere forbruk av alkohol enn unge fra andre kommuner. Dette gjelder både ungdom fra andre små kommuner og unge fra større byer. 93 prosent av ungdommene i Målselv har drukket alkohol. 30 prosent har så vidt smakt, men drikker sjelden eller nesten aldri. 44 prosent drikker alkohol hver måned og 19 prosent hver uke. Drikkevanene endres dramatisk i løpet av ungdomsårene både blant guttene og jentene. Ved utgangen av tenårene drikker de aller fleste ungdommene alkohol jevnlig, og 8 av 10 i den eldste aldersgruppen drikker minst én gang i måneden.
- Hasj og andre narkotiske stoffer er lite utbredt. De ungdommene som har et høyt forbruk av alkohol har høyere sannsynlighet for også å ha brukt narkotiske stoffer enn de ungdommene som har et lavere forbruk av alkohol.
- Guttene er langt oftere involvert i kriminelle handlinger enn det jentene er, og de som bruker rusmidler ofte har en større tilbøyelighet enn de andre ungdommene til også å være involvert i problematferd.
- Unge som har flyttet hjemmefra for å gå på videregående drikker sjeldnere alkohol enn de ungdommene som bor sammen med en av foreldrene, men oftere enn de ungdommene som bor sammen med begge foreldrene. Andelen som har brukt narkotiske stoffer er noe høyere blant hybelboerne enn blant de andre ungdommene. Blant jentene er det en sammenheng mellom bosituasjon og problematferd. De jentene som bor på hybel er oftere involvert i problematferd enn de jentene som bor i foreldrehjemmet. Gutter som har flyttet hjemmefra for å gå på videregående har stort sett valgt yrkesfaglige linjer, og de er verken mer eller mindre involvert i problematferd enn andre gutter på yrkesfag.
- Unge med ulike rusmiddelvaner skiller seg fra hverandre når det gjelder orienteringen mot noen dimensjoner ved fritiden. Unge som har et høyt forbruk av rusmidler bruker mindre tid hjemme og mindre tid sammen med foreldrene enn de andre ungdommene. De avholdende ungdom-

mene er oftere orientert mot tosamheten og de har oftere et mer tilfeldig vennskapsmønster. De ungdommene som drikker alkohol er mer orientert mot samværet med en gjeng eller gruppe ungdommer. De som bruker rusmidler ofte er imidlertid like ofte medlem i en organisasjon som ungdommene på samme alder med andre rusmiddelvaner.

Prioritering av tiltak

- Det er de generelle politiske spørsmålene som har stor oppslutning i ungdomsgruppa. Særlig høyt prioriterer ungdommene innsats mot økt arbeidsledighet blant ungdom, innsats mot rus, kriminalitet og rasisme. Steder der ungdom kan organisere seg selv og drive på med sine aktiviteter prioriteres også høyt. Lavest oppslutning har de voksenorganiserte fritidstilbudene. Jentene prioriterer både politiske tiltak og tiltak som legger til rette for ungdoms egenaktivitet høyere enn guttene.
- Ungdommer som drikker moderat velger ikke mellom de ulike tiltaksprofilene, men vil ha mer av alt. Ungdommene med et høyt forbruk av rusmidler prioriterer tiltak som legger til rette for ungdoms egenaktivitet høyt.
- Tiltak både jenter og gutter prioriterer høyt er bedre kinotilbud og et diskotek for ungdom. Mange ønsker seg også bedre muligheter for å drive med trening. De mer konkrete tiltakene prioriteres imidlertid ulikt av gutter og jenter. Typiske jentetiltak er kulturelle aktiviteter, senter for jazzballett og dans og tiltak rettet mot unge som er interessert i dyr og dyrehold. Typiske gutteaktiviteter er senter for motorinteressert ungdom, spillehaller/ automater og et sted der ungdom kan snekre og mekke.

Bosettingspreferanser

- Ungdommene i Målselv er mindre orientert mot bosetting på hjemstedet enn ungdommer fra andre steder. Kun 13 prosent av ungdommene i Målselv sier at de svært gjerne vil bosette seg på hjemstedet etter endt utdanning.
- Gjennom multivariat analyse har vi målt den selvstendige effekten av ulike faktorer som hver for seg har sammenheng med ungdommenes bosettingspreferanser. Bakgrunnsfaktorene kjønn, bosted i kommunen og linjevalg på videregående har sterke selvstendige effekter på bosettingspreferansene. Jenter er mer ut-orienterte enn gutter, og mer orientert mot etablering i sentrale strøk. De som går på allmennfaglig

eller økonomisk/administrativ linje er mer ut-orienterte enn de som har valgt yrkesfaglige studieretninger. Ungdommene som kommer fra mer spredtbyde strøk er mer knyttet til hjemstedet sitt enn ungdommene som kommer fra tettstedene i regionen.

- Hypotesen om at deltakelse på lokale arenaer fremmer positive holdninger til etablering lokalt støttes ikke av resultatene fra vår undersøkelse. En tolkning er imidlertid at høy grad av deltakelse på ulike arenaer er et uttrykk for positive holdninger til hjemstedet og lokal forankring. Deltakelsesmønstrene på lokale arenaer kan dermed forstås som en tilpasning eller forberedelse til fremtidig etablering på hjemstedet.
- Hjemstedsorientering og ut-orientering er knyttet til identifikasjon med ulike holdningsmønstre i ungdomsgruppa. For å belyse sammenhengen mellom bosettingspreferanser, bakgrunnsfaktorer og holdningsmønstre konstruerte vi to idealtyper; den ut-orienterte jenta, som er oppvokst på et av tettstedene i kommunen og går på allmennfaglig studieretning og den lokalt orienterte gutten, som er oppvokst i ei lita bygd og har valgt yrkesfag på videregående. Mens hun flytter for å ta høyere utdanning og fordi hun ikke identifiserer seg med hjemstedet, kvalifiserer han seg for det lokale arbeidsmarkedet gjennom en kortvarig yrkesrettet utdanning. Det bildet hun har av seg selv har få berøringspunkter med de tradisjonelle bygdeverdiene. I motsetning til henne, føler han seg knyttet til naturen på hjemstedet og oppsøker villmarka ofte. Mens hun identifiserer seg med internasjonale trender og vil være der det skjer, ser han mange kvaliteter ved lokalsamfunnet og føler ingen draging mot storbyen.

1. Innledning

1.1 Målselv kommune¹

Måselv er en relativt stor kommune i utstrekning. Utmarksarealene er store, og omfatter både nasjonalpark (Øvre Dividal) og fredningsområder i form av naturreservat. Kommunen er attraktiv for folk som driver med jakt, fiske og friluftsliv og Måselvsvassdraget regnes som fylkets viktigste lakseelv.

I likhet med flere andre kommuner i Indre Troms preges Måselv av forsvarrets tilstedeværelse. Luftforsvaret har store avdelinger både i Måselv (Bardufoss flystasjon) og i Sørreisa. I tillegg har Hæren avdelinger flere steder i fylket. Hele 35 prosent av yrkesbefolkningen i Måselv arbeider i forsvarret, enten som militært personell eller i sivile stillinger. Til sammen utgjør disse stillingene ca 1200 årsverk. Den andre store sektoren er privat og offentlig tjenesteyting, som sysselsetter 44.5 prosent av den yrkesaktive delen av befolkningen. Måselv kommune er den største enkeltarbeidsgiveren i denne sektoren, med 525 årsverk. I tillegg finner vi 15 prosent av de sysselsatte i industrien og 5.5 prosent i primærnæringene.

Befolkningsstrukturen i kommunen kjennetegnes ved en relativt spredt bebyggelse, samt flere mindre tettsteder. Det største av disse er Bardufossområdet. Måselv har siden 1970-tallet opplevd en relativ nedgang i antallet innbyggere. Kommunens befolkningsutvikling har vært preget av både inn- og utflytting. På midten av 70-tallet var antall innbyggere over 8000, mens tallet i dag er 7170. Den siste halvdel av 80-tallet var preget av et relativt stabilt innbyggertall, mens tendensen på 90-tallet har vært negativ. I løpet av de ti siste årene er innbyggertallet redusert med 3 prosent². Utflyttingen har imidlertid preget Måselv kommune mindre enn mange andre kommuner. Utflyttingen har vært størst i aldersgruppa 20 - 40 år og blant 0-6 åringene. Mange av disse vil være forsvarsfamilier som flytter til andre steder. Undersøkelser av flyttemønstre kan imidlertid tyde på at andelen forsvarsflyttinger har vært overdrevet. Relativt

---

¹ Kilder er Kommuneplanen for Måselv, samt diverse statistikk og opplysninger fra kommunen.

² Statistisk Årbok 1997.

mange av de som flytter fra kommunen flytter til steder der forsvaret ikke er etablert.

1.2 Ungdomsundersøkelsen

Bakgrunnen for undersøkelsen er et ønske fra kommunens side om å få et bedre grunnlag for å planlegge og iverksette tiltak i forhold til ungdom. Initiativet til undersøkelsen kom fra helseetaten i kommunen. Senere ble andre etater trukket inn – og problemstillingene i rapporten reflekterer dette.

Rapporten forfølger to hovedtemaer. Den første delen (kapittel 2-5) tar for seg målselvgdommenes oppvekstmiljø mer generelt. Sentrale temaer er fritidsaktiviteter og fritidsmønstre, rusmiddelbruk og problematferd. I tillegg ser vi nærmere på sammenhengen mellom fritidsmønstre og rusmiddelbruk. Et siste tema er hvilke tiltak ungdommene selv prioriterer. To bakgrunnsvariable er særlig sentrale i denne delen av rapporten – kjønn og alder. Hensikten er å gi et generelt bilde av hva ungdommene driver med på fritiden, og å studere variasjonen i fritidsmønstre mellom ulike grupper unge. Spørsmålene vi søker å belyse i den første delen er disse:

1. På hvilken måte endrer ungdommenes fritidsmønstre seg etter hvert som de blir eldre?
2. Er det forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder fritidsmønstre?
3. Hva karakteriserer rusmiddelbruken blant ungdommene i Målselv sammenlignet med andre steder? Er det forskjeller mellom de unge og de eldre ungdommene og mellom gutter og jenter når det gjelder rusmiddelbruk? Er det en sammenheng mellom fritidsmønstre og rusmiddelbruk?
4. Hvilke tiltak ønsker ungdommene seg? Er det forskjeller mellom ulike grupper unge når det gjelder prioriteringen av tiltak?

I den andre delen (kapittel 6) ser vi på de unges bosettingspreferanser. Fauske (1993:103) beskriver den geografiske mobilitet, dvs. flyttestrømmen fra landsbygda og til byen, som et karakteristisk og sentralt trekk ved det moderne industrisamfunnet og ved ungdomstida. Det er imidlertid ikke alle som flytter fra hjemstedet sitt og til byen. Viktige spørsmål er derfor hva som kjennetegner de ungdommene som ønsker å bli boende - og hva som kjennetegner de som vil dra ut. Et sentralt tema i kapitlet er

sammenhengen mellom bosettingspreferanser og bakgrunnsvariabler som kjønn, bosted i kommunen, linjevalg på videregående og utdanningsplaner videre. I tillegg vil vi se nærmere på sammenhengen mellom deltakelse på ulike lokale arenaer og bosettingspreferanser. Et siste spørsmål vi stiller er hvilke skillelinjer som finnes i det ungdomskulturelle landskapet lokalt, og om det er noen sammenheng mellom bosettingspreferanser og identifikasjon med bestemte holdningsmønstre.

Undersøkelsen

Rapportens datamateriale er innsamlet gjennom NOVAs UNGdata opplegg. UNGdata er betegnelsen på et standardisert sett av spørreskjemaer hvor spørsmålene er samlet tematisk i enkeltstående moduler. Med unntak av en generell modul (grunnmodulen) står kommunene fritt til selv å velge ut de modulene de vil ha med i undersøkelsen. I grunnmodulen finner en bakgrunnsspørsmål om kjønn, alder, bosted og familie, samt spørsmål om fritidsaktiviteter, rusmiddelbruk og skolegang. I tillegg til grunnmodulen valgte Målselv kommune ut to moduler. Den ene av disse retter fokus mot de aktivitetene ungdommene driver med i lokalmiljøet, mens den andre fokuserer på ungdomsmiljøer og vennegrupper. Det er spørsmålene i disse tre modulene som danner grunnlaget for denne rapporten.

Ungdommene i Målselv svarte også på spørsmål fra en egen modul som omhandler vold i bildemedier. Sammen med data fra Skien og Strand inngår materialet fra Målselv i rapporten «Ungdom og vold i bildemediene» (Pape, Jessen og Isachsen 1997). Rapporten beskriver ungdomskoleelevers holdninger til og opplevelse av vold i ulike bildemedier og sammenhenger mellom forbruk av og oppfatninger om medie vold, og de unges egen voldsbruk.

Resultatene fra undersøkelsen vil bli presentert gjennom enkle frekvensfordelinger, krysstabeller og sammenligning av prosentfordelinger. Utgangspunktet for prosentberegningen i de ulike tabellene er antallet som har svart på det (eller de) spørsmål tabellen gjelder. Disse totaltallene kalles *N*. Fordi noen av ungdommene som er med i undersøkelsen ikke har svart på alle spørsmålene vil totaltallet variere noe fra tabell til tabell. I de tilfellene der kategoriene i tabellen avviker fra de opprinnelige svaralternativene vil dette være oppgitt, og spørsmålet som ble stilt vil komme fram av teksten. Når vi slår sammen de opprinnelige svaralternativene til færre kategorier får vi fram et enklere og mer oversiktlig bilde. Noe

informasjon går tapt ved en slik framgangsmåte, men det vil likevel være mulig å si noe om forskjeller mellom ulike grupper.

De fleste tabellene i denne rapporten er såkalte krysstabeller, hvor vi ser på sammenhengen mellom to eller tre variable. Prosentueringsretningen på slike tabeller vil være avhengig av hvilken variabel vi er interessert i å si noe om. Uttrykkene avhengig og uavhengig variabel brukes ofte for å indikere retningen på den sammenhengen vi undersøker. Dette betyr ikke at det foreligger en kausalsammenheng, men at vi tenker oss at fordelingen på én variabel har sammenheng med bestemte andre karakteristika ved de som er med i undersøkelsen. Når vi for eksempel undersøker forskjeller mellom gutters og jenters organisasjonsdeltakelse vil organisasjonsdeltakelse være den avhengige variabelen og kjønn den uavhengige. En vanlig måte å si dette på er å si at vi undersøker fordelingen på organisasjonsdeltakelse etter kjønn.

I de fleste tabellene vil vi rapportere resultatet av ulike signifikans-tester. I hovedsak vil dette være «kji-kvadrat tester». Kort fortalt sier en signifikanstest noe om sannsynligheten for at forskjellen mellom ulike grupper skyldes tilfeldigheter ved utvalget - og dermed ikke er et uttrykk for «reelle» tendenser i populasjonen. Signifikansnivået uttrykkes gjennom bokstaven p (probability), og p-verdien betegner hvilken sannsynlighet det er for at resultatene ikke er sikre nok til å fastslå forskjeller (Bakken 1998). Det er varierende praksis for hvor stor sannsynlighet som godtas for at resultater skal betegnes som signifikante. I denne rapporten godtar vi en sannsynlighet på 0.05 nivå. Dette innebærer at vi med 95 prosents sikkerhet kan si at de tendensene vi ser i tabellen *ikke* skyldes utvalgstilfeldigheter. Resultatet av signifikanstester vil rapporteres på to ulike måter. I de bivariate tabellene har vi valgt å markere signifikante sammenhenger med en stjerne (*), mens vi andre steder oppgir både størrelsen på kji-kvadratet (χ^2) og signifikansnivået (p). Forkortelsen NS indikerer at den sammenhengen som er undersøkt ikke er signifikant (not significant).

Vanligvis brukes signifikanstester kun i de tilfeller der det er trukket et utvalg fra en gitt populasjon. Her er det imidlertid ikke trukket noe utvalg. Populasjonen består av alle elevene ved ungdomsskolene og de videregående skolene i kommunen, og bortsett fra de elevene som var ikke var tilstede den dagen undersøkelsen ble gjennomført, er alle elevene med. Når hensikten ikke er å generalisere til en større populasjon, kan signifikanstesting synes unødvendig. Helland (1997), som har skrevet en lignende rapport som denne basert på data fra ungdomsskoleelever i Randaberg

kommune, fremhever imidlertid signifikanstester som et hjelpemiddel i *tolkningen* av resultatene. Andre, som for eksempel Bakken (1998), understreker viktigheten av å tolke også resultatene av signifikanstester. At en sammenheng er signifikant i statistisk forstand innebærer ikke nødvendigvis at de forskjeller vi ser har noen praktisk verdi. Motsatt kan selv små forskjeller mellom grupper noen ganger være uttrykk for viktige forskjeller, selv om sammenhengen ikke er statistisk signifikant. Helland (1997:11) skriver om dette: «Det er (...) viktig å være oppmerksom på at det i et datamateriale med så vidt få respondenter kan være slik at betydelige forskjeller fremstår som ikke signifikante fordi det blir for få respondenter i hver kategori». I slike tilfeller vil det derfor legges vekt på de forskjeller som fremtrer, selv om de altså ikke er signifikante i statistisk forstand. Det kan imidlertid være vanskelig å avgjøre hva som er sosialt viktige forskjeller. Både skjønsmessige betraktninger og hvilken problemstilling en søker å belyse vil være avgjørende for tolkningen av forskjeller mellom grupper (Bakken 1998).

Noen steder i rapporten har vi valgt å konstruere såkalte gjennomsnittsskårer. Hensikten med å sammenligne gjennomsnittsverdier er å illustrere forskjeller mellom ulike grupper. Der slike indekser er brukt vil vi redegjøre for hvilke variabler som inngår. Hensikten med å bruke gjennomsnittsskårer er todelt. For det første innebærer det en forenkling og systematisering av datamaterialet, og gjør framstillingen av resultatene mer oversiktlig. For det andre vil det ofte være slik at et fenomen (som f.eks kriminalitet) vanskelig lar seg gripe av ett spørsmål alene. Når vi lager en gjennomsnittsskåre - eller en indeks - basert på flere spørsmål som fanger opp ulike dimensjoner ved fenomenet, får vi ofte et bedre bilde enn om vi hadde basert analysen på kun ett spørsmål.

En måte å fange opp slike sammenhenger på er å benytte såkalt faktoranalyse. Faktoranalyse er en avansert statistisk metode som på bakgrunn av korrelasjoner mellom variabler tar sikte på å fange opp underliggende dimensjoner i et datamateriale. I de tilfeller der det er tydelige sammenhenger mellom variabler vil vi ved hjelp av faktoranalysen kunne gruppere variablene i «knipper» som uttrykker ulike dimensjoner i det opprinnelige spørsmålsbatteriet. Tilnærmingen til denne analysemetoden vil være av en mer pragmatisk karakter i denne rapporten. Slike analyser og mer substansielle vurderinger vil ligge til grunn for de indekser som blir konstruert. Det vil i hvert enkelt tilfelle bli gjort rede for den tankegangen som ligger bak inndelingene.

En siste metode vi vil benytte er multippel regresjon³. Enkelt forklart forteller regresjonsanalysen oss hvilke(n) av de uavhengige variablene som har størst effekt på den avhengige når de uavhengige variablene kontrolleres for hverandre (Øia 1998). Vi har valgt å benytte en såkalt lineær regresjonsmodell. Tankegangen bak modellen er at verdien på den avhengige variabelen forventes å endre seg når verdien på en uavhengig endres med en enhet og de andre uavhengige variablene holdes konstante. Et eksempel hentet fra Øias rapport om ungdom i Skien kan illustrere logikken. Temaet er forskjellen mellom gutters og jenters gjennomsnittskarakterer. Når verdien på den uavhengige (kjønn) stiger med en enhet (fra gutt verdi 0 til jente verdi 1) øker gjennomsnittskarakteren (verdien på den avhengige) selv om man kontrollerer for antall timer brukt til lekselesing.

En forutsetning for å bruke en lineær regresjonsmodell er at verdiene på variablene er ordnet i stigende eller fallende rekkefølge, og at det gir mening å rangere verdiene. En slik variabel kan være antall timer brukt på lekselesing. Kjønn er i utgangspunktet en variabel på nominalnivå, med verdier som ikke kan rangeres. Effekten av kjønn kan likevel måles innenfor en slik modell. Dette gjøres ved å tilordne kategoriene tallverdier. Regresjonsanalyse gjør det også mulig å se på endringer i effekten av en uavhengig variabel når flere faktorer introduseres i modellen. Øia undersøker for eksempel om effekten av kjønn på gjennomsnittskarakterer endrer seg når han i tillegg til antall timer brukt til lekselesing inkluderer holdninger til skolen i modellen.

Populasjon og utvalg

«Ungdom» omfatter i denne undersøkelsen elevene på ungdomsskolene og de videregående skolene i kommunen. Elever fra de fem ungdomsskolene (inkludert sameskolen) og de to videregående skolene som er lokalisert i Målselv har vært med på undersøkelsen. For elever under 15 år ble det innhentet tillatelse fra foreldrene på forhånd, men elevene bestemte selv om de ville være med på undersøkelsen. Elevene på videregående som var over 19 år da undersøkelsen ble gjennomført skulle ikke være med i undersøkelsen. Noen av skjemaene vi fikk inn var imidlertid fylt ut av elever som var 20 år eller eldre. Av disse har vi valgt å beholde 20-åringene, mens de som er eldre er utelatt fra undersøkelsen. Populasjonen – eller målgruppa

---

³ Framstillingen bygger på Øias beskrivelse av metoden i Rapporten: «Oppvekst i Skien. Et forebyggende perspektiv» (Øia 1998).

– er altså elevene ved ungdomsskolene og de videregående skolene i kommunen som var 20 år eller yngre ved undersøkelsestidspunktet. Spørreskjemaene ble utdelt av en lærer og utfylt av elevene i skoletiden. Når man samler inn data på denne måten oppnår man gjerne en høyere svarprosent enn ved andre undersøkelsesopplegg. Tabellen under viser antall elever på hvert klassetrinn, antall elever som har vært med på undersøkelsen og svarprosenten på hvert klassetrinn. Datamaterialet ble samlet inn i april/mai 1997. Undersøkelsen ble gjennomført før Reform 97 trådte i kraft, slik at 7. - 9. klasse i tabellene tilsvare 8.- 10. klasse etter reformen.

Tabell 1-1 Populasjon, utvalg og svarprosent for hvert klassetrinn

Klassetrinn	Antall elever	Antall deltatt	Svarprosent
7. klasse	86	76	88
8. klasse	69	61	88
9. klasse	78	65	83
Grunnkurs	194	181	93
VK I	162	122	75
VK II	77	67	87
Ubesvart	-	3	-
Totalt	666	575	86

Totalt har 86 prosent av elevene ved ungdomsskolene og de videregående skolene vært med på undersøkelsen. Frafallet henger sammen med vanlig fravær i klassene. Med unntak av VK I trinnet er svarprosenten gjennomgående høy på alle klassetrinn. Frafallet på VK I trinnet vil ha lite å si i de fleste tilfeller. Når vi ser på fenomener som har svært liten utbredelse kan imidlertid slike skjevheter i utvalget slå ut. Der det kan tenkes at frafallet kan ha påvirket resultatene vil vi derfor kommentere dette.

Bakgrunnsvariable

Forskjeller – og likheter - mellom ulike aldersgrupper og mellom gutter og jenter vil være et gjennomgående tema i rapporten. Innledningsvis tar vi derfor med en tabell som viser kjønnsfordelingen for hvert klassetrinn.

Tabell 1-2 Kjønnsfordelingen på hvert klassetrinn. Antall og prosent

Klassetrinn	Antall gutter	Antall jenter	Totalt	Prosentandel
--------------------	----------------------	----------------------	---------------	---------------------

				jenter
7. klasse	41	35	76	46
8. klasse	29	32	61	53
9. klasse	30	35	65	54
Grunnkurs	93	88	181	49
VK I	77	45	122	47
VK II	39	29	67	42
Totalt	309	263	572	46

Det er en tendens til en svak overvekt av gutter i undersøkelsen. Kjønnfordelingen er likevel ikke påfallende skjev på noen av klassetrinnene. På VK II trinnet og blant sjuendeklassingene er det flere gutter enn jenter, mens det blant åttende- og niendeklassingene er flest jenter.

Av tabellen kan vi også se at andelen elever som går på ungdomsskolen er langt lavere enn andelen elever som går på videregående. Dette innebærer at når vi viser fordelinger for hele materialet under ett vil svarene fra de eldste elevene i utvalget veie tyngst. Dette unngår vi ved å skille mellom ulike aldersgrupper i analysen. For å forenkle framstillingen vil vi noen steder slå sammen to og to klassetrinn. Vi har valgt å gjøre dette når forskjellen mellom grupper er svært liten, slik at lite informasjon går tapt.

Fra kommunens side ble det uttrykt et ønske om å se på forskjeller mellom ungdommer fra ulike områder i kommunen, f.eks når det gjelder fritidsmønstre og bosettingspreferanser. Et kart over kommunen ble lagt ved spørreskjemaet, og ungdommene skulle selv plassere seg i det området de bodde. Dette fungerte imidlertid ikke helt etter hensikten, blant annet fordi det ikke var tatt hensyn til at mange av elevene ved de videregående skolene kommer fra omkringliggende kommuner. Når vi likevel kan skille mellom de ungdommene som kommer fra Målselv og de ungdommene som kommer fra andre kommuner er det fordi de svært få har tatt hensyn til områdeinndelingen på det kartet som ble utdelt sammen med spørreskjemaet. I stedet har ungdommene valgt å skrive navnet på det stedet de kommer fra – i Målselv eller i andre kommuner.

Opplysninger fra kommunen tyder på at de fleste av de ungdommene som bor på hybel/internat i nærheten av de videregående skolene kommer fra omkringliggende kommuner. Disse er derfor skilt ut som en egen gruppe i tabellen under. Som tettsteder i Målselv regner vi Bardufoss, Bakkehaug, Andselv og Moen/Olsborg, mens Setermoen, Sørreisa og

Finnsnes regnes som tettsteder i de andre kommunene i regionen. De 6 elevene som har svart at de kommer steder utenfor regionen er ikke tatt med i denne oversikten.

Tabell 1-3 Hjemsted etter klassetrinn. Prosent

Hjemsted	Ungdomsskole	Videregående	Alle
Ikke svart	6	10	9
Målselv, tettsted	69	31	45
Målselv, spredtbygd	23	8	13
Andre kommuner, tettsted	0	13	8
Andre kommuner, spredtbygd	1	16	11
Bor på hybel	0	23	14
Total	99	101	101
(N)	202	364	566

Blant ungdomsskoleelevene er nesten alle hjemmehørende i Målselv. Sannsynligvis gjelder dette også de ungdommene som ikke har besvart spørsmålet om bosted. Blant elevene på videregående er det imidlertid mange som kommer fra andre kommuner i regionen. De fleste av de elevene som kommer fra omkringliggende kommuner pendler for å gå på videregående, men det er også en relativt stor andel som bor på hybel eller internat ved lærestedet.

Når vi i det følgende ikke skiller mellom de ungdommene som er hjemmehørende i kommunen og de ungdommene som kommer fra andre steder er det først og fremst fordi også de ungdommene som opprinnelig kommer fra andre steder vil være integrert i ungdomsmiljøet på lærestedet. I tillegg er det lite trolig at ungdommene fra kommunene i regionen skiller seg nevneverdig fra hverandre. Å vokse opp på et av tettstedene i Målselv er trolig ikke så forskjellig fra å vokse opp på et tettsted i nabokommunene. I de generelle analysene av fritidsmønstre og rusmiddelbruk blant ungdommene i kommunen ser vi derfor ingen grunn til å ikke ta med også de ungdommene som kommer fra andre kommuner. For det andre ville vi stått igjen med et svært lite utvalg om vi ikke tok med ungdommene fra de andre kommunene. Utvalget ville blitt ytterligere redusert fordi en del av ungdommene ikke har svart på spørsmålet om hvor i kommunen de bor.

Noen steder i rapporten vil vi imidlertid skille mellom de ungdommene som kommer fra det vi her har definert som tettsteder og de ung-

dommene som har vokst opp på mindre steder. Vi har derfor konstruert en variabel som skiller mellom ungdom som bor i tettsteder og ungdom som bor mer spredtbygd. Som nevnt tyder opplysninger fra kommunen på at de fleste av de ungdommene som bor på hybel/internat kommer fra omkringliggende kommuner. Fordi vi ikke vet om disse elevene kommer fra tettsteder eller fra mer spredtbygde strøk vil disse elevene ikke være med når vi anvender denne variabelen.

En sentral bakgrunnsvariabel i statistiske analyser er ofte respondentens sosiale bakgrunn.

Foreldrenes yrker blir ofte brukt for å skille mellom unge med ulik sosial bakgrunn. Også i forhold til de problemstillinger som skal undersøkes her ville det vært interessant å sammenligne unge med ulik sosial bakgrunn. Ungdommenes svar på spørsmålet om mors og fars yrke er sortert under 6 merkelapper som er logiske og nokså intuitivt forståelige⁴. Når vi likevel har valgt å ikke bruke denne variabelen det er det fordi kodingen av spørsmålet om fars yrke virker lite pålitelig. I Målselv er det et stort innslag av militære – uten at dette gir de utslag en kunne forvente. Menn med barn i alderen 13 – 20 år må forventes å ha relativt høye stillinger i forsvarrets hierarki. Dette skulle gitt utslag i kategorien «teknisk-økonomisk mellomag». I stedet kan det se ut som om mange med forsvarsbakgrunn har havnet i kategorien «lavere funksjonærer» (denne gruppen er uforholdsmessig stor i materialet fra Målselv). Årsaken til dette er at det ikke ble gitt spesielle instruksjoner om koding av stillinger i forsvaret til det firmaet som kodet spørreskjemaet.⁵ Siden spørreskjemaene er makulerte er det heller ikke mulig å etterprøve kodingen. Alt i alt peker dette i retning av at problemene som hefter ved denne variabelen gjør den lite brukbar i denne sammenhengen. Et alternativ ville være å ta utgangspunkt i mors yrke. Problemet med dette er at spredningen på yrkesvariabelen er langt mindre blant mødrene enn blant fedrene.

---

⁴ Kategoriene er «høyere administrative stillinger», «teknisk-økonomisk mellomag», «humanistisk-sosialt mellomag», «lavere funksjonærer», «arbeidere» og «primærnæring».

⁵ Firmaet som kodet spørreskjemaet kan selvsagt ikke lastes for dette. Rutiner rundt kodingen av denne variabelen vil bli gjennomgått, og nye retningslinjer vil bli utarbeidet. Siden undersøkelsen i Målselv har behandlingen av selve spørreskjemaet blitt endret. I dag avfotograferes skjemaene og legges inn på cd-rom. Dette gjør det mulig å gå tilbake til skjemaene for å etterprøve kodingen av åpne spørsmål – og eventuelt rekode hvis det er ønskelig.

1.3 Rapportens oppbygning

Temaet i kapittel 2 er fritidsmønstre. Hensikten med kapitlet er å gi et bilde av hva ungdommene driver med på fritiden og hvordan dette forandrer seg etter hvert som ungdommene blir eldre. Et gjennomgangstema er forskjellen mellom gutter og jenter. I kapitlet fokuserer vi på det vi kan kalle ulike dimensjoner i ungdoms fritid – hjemlig fritid, organisert fritid og sosial fritid. Vi ser også nærmere på vennskapsmønstrene blant ungdommene. Et spørsmål vi stiller er hvilken betydning vennene har for ungdommene.

I kapittel 3 gir vi et bilde av rusmiddelbruken blant ungdommene. Alder og kjønn er sentrale bakgrunnsvariable også i dette kapitlet. På hvilken måte endrer rusmiddelvanene seg i løpet av ungdomsårene? Driker gutter og jenter like ofte? Vi ser også på forekomsten av problematferd. Til slutt i kapitlet ser vi spesielt på de ungdommene som har flyttet hjemmefra for å gå på videregående. Er hybelungdommene mer belastet enn de ungdommene som fremdeles bor hjemme når det gjelder rusmiddelbruk og problematferd?

Temaet i kapittel 4 er sammenhengen mellom fritidsmønstre og rusmiddelbruk. Vi har valgt å fokusere på sammenhengen mellom rusmiddelbruk og de tre ulike dimensjonene ved ungdommens fritid som vi beskrev i kapittel 2 – den hjemmeorienterte fritiden, den organiserte fritiden og den sosiale fritiden. Skiller de som bruker rusmidler ofte seg fra de andre ungdommene langs disse dimensjonene? Er de mer sosialt aktive og i mindre grad opptatt med organiserte fritidsaktiviteter, eller finner vi ingen forskjell?

I kapittel 5 gir vi et bilde av hvilke tiltak ungdommene selv synes er viktige. Ønsker ungdommene seg flere organiserte fritidstilbud, eller er de mer opptatt av andre ting. Et gjennomgangstema er hvilke tiltak gutter og jenter synes er viktige. Et annet spørsmål vi stiller er om unge med ulike rusmiddelvaner prioriterer forskjellige typer tiltak.

Temaet i kapittel 6 er ungdommens bosettingspreferanser. Innledningsvis sammenligner vi målseleksjonsungdommene med unge fra andre steder, og vi ser nærmere på hvor de ungdommene som ikke vil bosette seg på hjemstedet vil bo. Videre ser vi på sammenhengen mellom bakgrunnsfaktorer og bosettingspreferanser. Er jenter mer ut-orienterte enn gutter? Er det forskjeller mellom ungdommene som går på yrkesfaglige studieretninger og de som har valgt allmennfag? Er det først og fremst de som

kommer fra mer spredtbygde strøk som vil flytte? Et annet tema er sammenhengen mellom deltakelse på lokale arenaer og bosettingspreferanser. Er høy grad av deltakelse på ulike lokale arenaer et tegn på positive holdninger til lokalsamfunnet, som igjen fører til et ønske om å bosette seg på hjemstedet? Det siste spørsmålet vi stiller er om det er noen sammenheng mellom graden av identifikasjon med ulike ungdomskulturelle strømninger og bosettingspreferanser.

2. Fritidsmønstre

Øia (1998) skiller mellom to ulike perspektiver på ungdoms fritid – intimitet og aktivitet. Perspektivene legger vekt på ulike dimensjoner ved de unges tilværelse. De er forskjellige, men supplerer hverandre, sier Øia. Intimitet og aktivitet er knyttet sammen som fenomener i den forstand at de begge til en viss grad betinger hverandre. Øia (1998:99) beskriver sammenhengen mellom intimitet og aktivitet på denne måten: «Ulike aktiviteter vil ofte ha den sosiale mening at intimiteten styrkes, vedlikeholdes, bekreftes og får et uttrykk. Samtidig oppstår intimitet, nærhet og vennskap gjennom aktivitet». Likevel, sier han videre, er ikke disse to fenomenene sammenfallende, men representerer ulike «stiler» eller «væremåter». For de fleste vil fritiden være preget av begge disse dimensjonene. Et spørsmål vi stiller er på hvilke måte disse dimensjonene henger sammen med alder? Blir lekevennene (aktivitet) erstattet av pratvenner (intimitet) etter hvert som ungdommene blir eldre? Utvikler jenter og gutter seg i samme retning, men fra forskjellige utgangspunkt?

Fordi forskjeller mellom gutter og jenter vil være et gjennomgangstema vil vi innledningsvis skissere to ulike perspektiver på hvordan kjønnsrollemønstre dannes og reproduseres. Tradisjonell kjønnsstypisk atferd tolkes gjerne som lærte handlingsmønstre. Normene om hva som er «riktig» atferd for jenter og gutter overføres til den oppvoksende slekt (fra foreldrene, media, skolen osv.). De tradisjonelle kjønnsrollene reproduseres gjennom sosialiseringen. Begrepet kjønns sosialisering fanger inn disse prosessene. Et annet måte å se dette på er å betrakte kjønnsrollenormer som noe barn og unge skaper selv gjennom konstruksjonen av sin sosiale identitet (Frønes 1994). Forutsetningen for denne tankemåten er at kjønn er det mest sentrale elementet i identitetsdannelsen, og særlig viktig i samfunn der alle andre forskjeller tilsynelatende er visket ut. Identitet handler på denne måten om å konstruere likhet - og forskjell. I en slik modell, skriver Frønes, dannes kjønnsstereotyper ved at aktørene aktivt leter etter symboler, markører og skaper sin identitet. Og det er når usikkerheten er stor og kompetansen liten, at behovet for tydelig å markere hvem man er blir størst. Kjønnsstypisk atferd hos helt unge ungdommer kan dermed forstås som et uttrykk - ikke primært for påvirkning fra ulike aktører eller personer - men for at de er mer usikre enn de eldre ungdommene. Denne usikkerheten genererer enkle normer og enkle koder. Med økende alder og

økende kompetanse reduseres usikkerheten og man kan forvente at handlingsreportoaret og symbolbruken blir mer kompleks. Frønes' poeng er dette: «Stereotypiske roller er med andre ord knyttet til aktørens kompetanse og handlingsfelt, ikke bare til påvirkning fra visse kilder» (1994:178).

Hvordan kjønnsidentiteten utformes og langs hvilke akser forskjellene mellom gutter og jenter er tydelige vil variere - med sosial bakgrunn, sosialt miljø og med individets kompetanse. Vi har ikke mulighet til å si noe om forskjeller mellom ulike grupper unge (for eksempel unge med ulik sosial bakgrunn), men vil forsøke å gi et bilde av forskjeller og likheter mellom gutter og jenter i ulike aldersgrupper. Perspektivet vi har skissert tilsier at vi kan forvente å finne større forskjeller mellom de yngste jentene og guttene enn mellom de eldste guttene og jentene. Det er imidlertid viktig å huske på at når vi fokuserer på forskjeller mellom gutter og jenter kan vi lett glemme at det også vil finnes forskjeller mellom jenter og mellom gutter.

Kjønnsrollene er imidlertid ikke statiske, men endrer seg hele tiden. Nye generasjoner utformer gutte- og jenterollen på nye måter, men viderefører også noen elementer. Bildet preges altså både av kontinuitet og endring. Viktige spørsmål er hvilke områder som preges av endringer og hvilke som preges av kontinuitet. På noen områder er endringer lette å observere. For noen tiår siden var det for eksempel svært få jenter som spilte fotball. Nå er fotball en av de mest utbredte idretter også blant jenter. Tidligere var det uvanlig at jenter røykte, nå begynner flere jenter enn gutter å røyke i løpet av ungdomsårene (Strandbu 1997). På andre områder er det likheten med tidligere generasjoner som er slående. Gutter velger fremdeles tradisjonelle fagutdanninger, og jentene på helse- og sosialfag har få mannlige klassekamerater.

Siktemålet med dette kapitlet er først og fremst å gi en beskrivelse av fritidsmønstre blant ungdommene - med vekt på kjønnsforskjeller. Vi starter med å gi en oversikt over fritidsmønstre i ungdomsgruppa. Hvilke aktiviteter driver ungdommene på med? Hva gjør de når de er hjemme hos seg selv og når de er ute sammen med venner? Er det forskjeller mellom gutter og jenter? Vi skal også se nærmere på den organiserte fritiden. Er organisasjonsgraden høy blant ungdommene i Målselv? Velger gutter og jenter de samme organisasjonstypene? Andre temaer er vennskapsmønstre og jevnaldergruppas betydning.

2.1 Fritidsaktiviteter

Formålet med denne delen av kapitlet er å gi en oversikt over de vanlige – og de mindre vanlige – fritidsaktivitetene. Noen fritidsaktiviteter fyller mer av fritiden enn andre, og noen aktiviteter er mer vanlige blant gutter enn

Tabell 2-1 Andel som har drevet med ulike aktiviteter i løpet av siste uke, sortert. Prosent

Aktivitet	0 dager	1 dag	2 dager	3-4 dager	5-7 dager	Antall (N)
Sett på TV	3	7	12	18	61	561
Hørt på musikk	4	6	7	14	69	563
Gjort lekser	18	15	23	27	17	565
Sammen med venner hjemme eller hos dem	20	20	25	25	11	558
Hjemme alene eller med foreldre/søsken	23	25	21	20	11	562
Størsteparten av kvelden ute med venner	26	20	22	21	12	557
Sett på video	26	26	26	15	7	561
Hjulpet til hjemme (vasket, ryddet osv.)	26	30	25	13	5	559
Dratt til nærmeste by eller inn til sentrum	35	24	23	12	5	560
Gått på kafé eller snackbar	39	27	20	11	3	558
Besøkt familie	40	20	21	14	5	556
Kjørt eller sittet på med bil, motorsykkel, moped for moro skyld	40	16	19	15	10	566
Alene hjemme mesteparten av kvelden	45	26	18	9	3	553
Besøkt nabo	48	18	15	12	6	559
Trimmet på egenhånd	49	21	15	11	5	558
Spilt andre spill (kortspill, spørrespill etc.)	54	19	13	10	5	558
Brukt datamaskin til annet enn spill	56	15	15	9	5	558
Gjort noe sammen med mor eller far	62	21	11	5	1	561
Spilt dataspill	62	10	13	8	7	558
Drevet med trening i et idrettslag	64	11	12	9	4	562
Tegnet, malt eller skrevet dikt hjemme på egenhånd	73	11	9	5	2	560
Hatt jobb etter skolen	76	10	8	4	2	557
Vært på internett	76	10	8	5	2	561
Vært i fritidsklubb	77	16	7	-	-	557
Skrudd på bil, moped eller motorsykkel	77	8	9	3	3	558
Stått og hengt på et gatehjørne, utenfor en kiosk, på bensinstasjon o.l	78	11	8	2	1	561
Passet søsken	79	13	5	3	1	551
Treningsstudio, helsestudio	84	10	4	1	1	559
Vært på møte i lag eller forening	86	12	2	-	-	560
Vært på øving, spilt instrument med andre	86	7	3	3	1	561
Dans, jazzballett, aerobics, folkedans	88	9	3	1	-	558
Drevet med hester, ridning	91	3	1	3	2	560
Spilt rollespill	92	5	2	1	1	558
Kampsport- eller selvforsvarstrening	93	2	4	1	1	560

blant jenter. I tillegg vil noen fritidsaktiviteter ha en klar aldersprofil. I første omgang er det ikke disse variasjonene vi er interessert i. Tabell 2-1 viser kun andelen unge som har drevet med de ulike aktivitetene i løpet av uka som gikk. Svaralternativene kommer fram av tabellen.

De vanligste aktivitetene er å se på TV, høre på musikk og å gjøre lekser. Dette er aktiviteter de aller fleste ungdommene gjør flere dager i uka. Sosiale aktiviteter fyller også en stor del av fritiden. Å være sammen med venner, enten ute eller hjemme hos hverandre er vanlig. Mange har også reist inn til nærmeste by eller sentrum i løpet av uka som gikk og mange har vært på kafé eller snackbar. Det finnes ingen egne kafeer for ungdom i kommunen. Et sted en del ungdommer oppsøker er imidlertid kiosken som ligger i nærheten av den største videregående skolen. Andre vanlige aktiviteter er å se på video og å kjøre eller sitte på med bil for moro skyld. Noen familierelaterte aktiviteter er mer vanlige enn andre. Å hjelpe til hjemme eller å bare være hjemme mesteparten av kvelden er mer vanlig enn å gjøre noe sammen med foreldrene eller å passe søsken.

De organiserte fritidsaktivitetene er det langt færre som driver med, og få som driver med mer enn en eller to dager i uka. Å trene i et idrettslag er den vanligste organiserte aktiviteten. Hver tredje ungdom har drevet med organisert trening i løpet av uka som gikk. Mulighetene for å drive med organisert idrett i Målselv er mange og varierte. Fotballgruppa er den største i idrettslaget, men det finnes også en rekke andre særgrener, som ski, skiskyting, kombinert og orientering. I tillegg finnes en turnforening og et håndballmiljø.

Hver fjerde ungdom har vært i fritidsklubben den siste uka, og hver sjettede har vært på møte i et lag eller en forening. Hvilke lag og foreninger dette dreier seg om vil vi komme tilbake til senere i rapporten. Tilbudet av fritidsklubber beskrives som godt i kommunen. Totalt finnes fire fritidsklubber lokalisert på ulike steder. To av disse er kommunale og to er private, men drives med støtte fra kommunen.

Andre, mer «spesielle» fritidsaktiviteter, som å drive med ulike typer dans, trene på helsestudio, drive med ridning, spille rollespill eller drive med kampsport- eller selvforsvarstrening er mindre utbredt i ungdomsgruppa. Ungdommer som ønsker å drive med denne typen aktiviteter er avhengige av at tilbudet finnes på hjemstedet. Når det gjelder ridning er tilbudet i kommunen godt, Målselv har et stort og aktivt ridemiljø. Den viktigste arenaen for de hesteinteresserte er Nordnorsk Hestesenter på Olsborg, men det finnes også mer lokale tilbud. Målselv Taekwondoklubb

er imidlertid det eneste tilbudet til unge som ønsker å drive med kampsport- eller selvforsvarstrening. Det finnes ingen helsestudioer i kommunen, men unge som ønsker å trene med vekter kan gjøre dette på Bardufosstun, som er et senter for idrett, eller på Polarbadet. Mulighetene for å drive med dans er også begrenset. Det finnes imidlertid et aktivt folkedansmiljø, og Målselv Turnforening tilbyr aerobicspartier.

Aktiviteter som få ungdommer driver med fungerer ofte som viktige identitetsmarkører – de sier noe om hvem man er og de sier noe om hvem man ikke er. Forstått på denne måten kan vi si at aktiviteters distinksjonsverdi henger sammen med hvor utbredte de er i ungdomsbefolkningen. Det å drive med mindre vanlige aktiviteter signaliserer tilhørighet til en bestemt gruppe, som for eksempel «rockerne» eller «hestejentene». Og ofte vil tilhørigheten til en slik gruppe markeres gjennom bruk av ulike symboler, som klær, musikksmak, måten man prater på osv.

Kulturelle aktiviteter

Er ungdommene interessert i kultur? Hvor aktive ungdommene er i det lokale kulturlivet vil variere fra sted til sted. Noen steder har et rikt og variert kulturtilbud, mens tilbudet er mindre andre steder. Finkulturens institusjoner, som teater, opera, kunstmuseer osv. finnes først og fremst i de store byene. Sammenlignet med storbyungdom er ungdom som bor på mindre steder mer avhengige av at teaterforestillinger eller konserter blir arrangert i lokalmiljøet. Vi skal se nærmere på hvor vanlig det er å oppsøke både denne typen kulturtilbud og andre mer vanlige kulturtilbud som kino, bibliotek og idrettsarrangementer. Tabellen viser andelen som har drevet med ulike aktiviteter en gang eller oftere i løpet av den siste måneden.

Tabell 2-2 Andel som har gjort ulike aktiviteter en gang eller oftere siste måned fordelt etter kjønn. Prosent

Aktivitet	Gutter	Jenter	Alle	(N)
Vært på diskotek*	45	62	53	561
Lest en bok (ikke skolebok)*	30	53	40	559
Vært på kino	30	36	33	564
Vært tilskuer på et idrettsarrangement*	28	36	32	557
Gått på biblioteket (ikke skole-)*	23	31	27	561
Spilt teater*	2	5	3	559

* (stjerne) markerer signifikans på minst 0.05 nivå

Jentene driver oftere med kulturelle aktiviteter enn guttene. Det er flere jenter enn gutter som har vært på diskotek, på kino og på biblioteket i løpet av den siste måneden. Jentene leser også oftere bøker som ikke er skolebøker, og de er oftere tilskuere på idrettsarrangementer. Den neste tabellen viser andelen gutter og jenter som har oppsøkt ulike kulturtilbud i løpet av det siste året.

Tabell 2-3 Andel som har gjort ulike aktiviteter en gang eller mer i løpet av siste år fordelt etter kjønn. Prosent

Aktivitet	Gutter	Jenter	Alle	(N)
Vært på revy, musikkspill etc.*	32	45	38	564
Vært på houseparty	36	38	37	565
Gått på pop- eller rockkonsert	23	26	24	558
Sett på teaterforestilling*	18	29	23	561
Gått på museum*	18	29	23	559
Gått på kunstutstilling*	8	26	17	559
Gått på gospel- eller kirkekonsert*	3	12	7	558
Gått på klassisk konsert	2	3	3	560

* (stjerne) markerer signifikans på minst 0.05 nivå

Det er særlig «finkulturen» som oppsøkes oftere av jentene enn av guttene. Å gå på kunstutstilling, museum, teaterforestilling og kirkekonsert er langt mer vanlig blant jentene enn blant guttene. Å dra på houseparty og på pop- eller rockkonsert er vanlig både blant guttene og jentene, men også når det gjelder slike aktiviteter er andelen jenter noe høyere enn andelen gutter. Her er imidlertid forskjellen mellom guttene og jentene ikke signifikant.

Friluftsliv

Vi har sett at jentene i større grad enn guttene oppsøker de kulturtilbudene som finnes i lokalmiljøet. I den neste tabellen skal vi se på forskjellen mellom gutter og jenter når det gjelder friluftsliv. Tabellen på neste side viser andelen gutter og andelen jenter som har drevet med ulike friluftslivsaktiviteter en gang i måneden eller oftere (i sesongen for de ulike aktivitetene).

Tabell 2-4 Andel som har drevet med ulike aktiviteter en gang i måneden eller oftere fordelt etter kjønn, sortert synkende. Prosent

Friluftslivsaktiviteter	Gutter	Jenter	Alle	(N)
Sykkeltur	71	78	74	561
Skitur i skog og mark eller på fjellet*	65	48	57	566
Fottur i skog og mark eller på fjellet*	62	48	55	561
Løpetur/joggetur	50	57	53	564
Fiske med stang*	63	31	48	560
Bade utendørs (ikke svømmebasseng)*	43	53	48	557
Snøscootertur*	47	32	40	560
Motorbåt eller seiltur*	39	19	30	557
Overnatte i telt (ikke på campingplass)	27	22	25	561
Padle- eller rotur*	25	15	21	554
Fiske med garn, ruse el.*	26	13	20	552
Bær- eller sopptur*	10	16	13	555

* (stjerne) markerer signifikans på minst 0.05 nivå

De vanligste friluftslivsaktivitetene er å sykle, gå på ski og å gå på tur i marka. Rundt tre fjerdedeler av ungdommene har vært på sykkeltur minst en gang i måneden, og over halvparten har vært på skitur og på fottur i sesongen for de ulike aktivitetene. Det er også vanlig å jogge og å dra og bade. Av tabellen ser vi at noen friluftslivsaktiviteter har en klar kjønnsprofil, mens andre er like vanlige blant både jenter og gutter. Hovedinntrykket er at guttene i større grad enn jentene oppsøker naturen på fritiden. Guttene drar oftere på skitur, de går oftere i marka, og de drar oftere på fisketur. Kjønnforskjellen er særlig stor når vi ser på aktiviteter som innebærer bruk av et redskap, som fiske med stang, garn o.l og for aktiviteter som båtturer, snøscooterturer o.l.

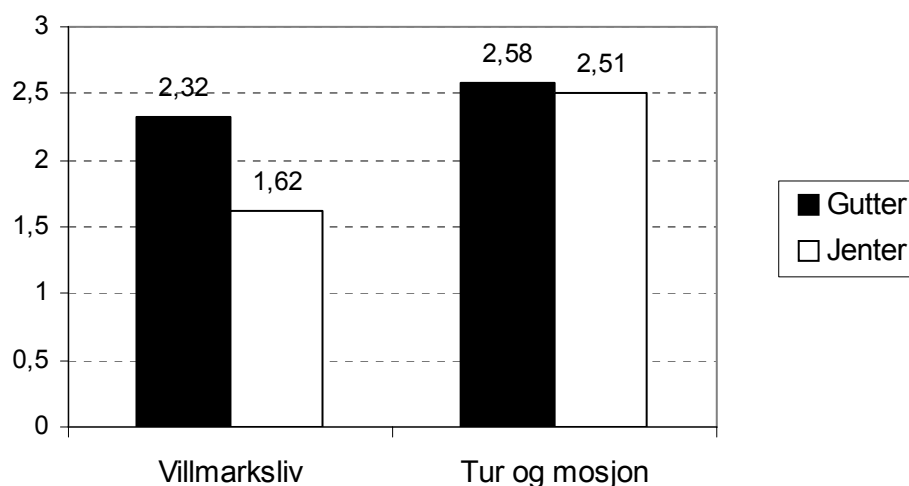
Mange ungdommer driver selvfølgelig med flere av disse aktivitetene. Spørsmålet er da om det er noe mønster i deltakelsen, slik at visse typer aktiviteter kan sies å høre sammen. Vi tenker oss altså at de som driver med én aktivitetstype vil ha en høyere tendens til også å drive med andre aktivitetstyper. Gjennom faktoranalyse har vi identifisert to ulike aktivitetsprofiler. Tabell 2-5 viser hvilke aktiviteter som inngår i de to profilene.

Tabell 2-5 To aktivitetsprofiler, friluftsliv

Villmarksliv	Tur og mosjon
Fiske med garn, ruse e.l	Skitur i skog og mark
Fiske med stang	Fottur i skog og mark
Padletur eller rotur	Bær- eller sopptur
Snøscootertur	Løpe- eller joggetur
Overnatte i telt (ikke på campingplass)	Sykkeltur
Motorbåt- eller seiltur	Bade utendørs (ikke svømmebasseng)

Disse to aktivitetsprofilene stemmer godt overens med de aktivitetsprofilene Skogen (1993) identifiserte i et landsomfattende materiale. Med utgangspunkt i disse faktorene har vi konstruert såkalte gjennomsnittsskårer. Verdien på disse kan variere fra 1 til 5. Høye verdier indikerer at ungdommene ofte driver med denne typen aktiviteter, mens lave verdier indikerer det motsatte - at ungdommene sjelden eller aldri driver med denne typen aktiviteter. I figur 2-1 ser vi på forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder orienteringen mot ulike former for friluftsliv.

Figur 2-1 Aktivitetsprofiler friluftsliv etter kjønn. Villmarksliv: $F=39,55$, $p<.0001$, Tur og mosjon: NS.

Guttene driver mer med friluftsliv enn jentene. Forskjellen er særlig stor når det gjelder aktivitetene som er samlet under merkelappen villmarksliv. Når det gjelder de aktivitetene vi har samlet under merkelappen tur og mosjon er forskjellen mellom gutter og jenter liten, og ikke signifikant.

2.2 Hjemlig fritid

Beskrivelser av unges fritid og hverdagsliv fokuserer ofte på det ungdommene gjør når de ikke er hjemme, men ute blant jevnaldrende eller driver med ulike aktiviteter i organisasjoner og lag. Unge, som voksne, bruker imidlertid mye tid hjemme. I tabell 2-1 så vi at de fleste ungdommene ser på tv, hører på musikk og gjør lekser flere dager i uka. Dette er aktiviteter det er vanlig å gjøre hjemme. Også andre familie- eller hjemmeorienterte aktiviteter er vanlige – tre av fire ungdommer har vært hjemme alene eller sammen med mor og far eller søsken en hel kveld i løpet av den siste uka, tre av fire har hjulpet til hjemme og mer enn halvparten har vært hjemme alene minst en dag i uka som gikk. En stor del av fritiden tilbringes altså hjemme – alene eller sammen med andre familiemedlemmer.

I en studie av ungdomsskoleelever i Randaberg skiller Helland (1997) mellom fritidsaktiviteter som kjennetegnes ved henholdsvis høy og lav grad av strukturell integrasjon. Med strukturell integrasjon menes graden av nærhet til foreldre og nærmiljø. Aktiviteter som kjennetegnes ved høy grad av strukturell integrasjon er aktiviteter der foreldre eller andre voksne er tilstede eller deltar aktivt. Det vi her kaller hjemlig fritid vil i de fleste tilfeller falle inn under denne definisjonen. Motsatsen er aktiviteter som drives på arenaer der voksenkontakten og voksenkontrollen er liten. Denne typen aktiviteter er temaet i kapittel 2.4.

Det første spørsmålet vi stiller er om orienteringen mot den hjemlige fritiden endres i løpet av ungdomsårene. Vi har lagd en gjennomsnittsskåre basert på følgende aktiviteter: «Vært helt alene hjemme mesteparten av kvelden», «Gjort noe sammen med mor eller far (hobby, trening e.l.)», «Vært alene hjemme, eller sammen med mor og far eller søsken hele kvelden», «Passet søsken» og «Hjulpet til hjemme (vasket, ryddet osv.)». I tabell 2-1 ga vi en oversikt over hvor vanlig det er å drive med disse ulike aktivitetene. Med utgangspunkt i gjennomsnittsskåren har vi konstruert en skala som sier noe om graden av orientering mot hjemlig fritid. I tabellen under ser vi på forskjeller mellom gutter og jenter på ulike klassetrinn når det gjelder graden av orientering mot den hjemlige fritiden. Lav grad av orientering mot hjemlig fritid betyr at ungdommene har drevet med denne typen aktiviteter mindre enn 1 dag i gjennomsnitt i løpet av uka som gikk. Middels grad betyr at de har gjort det mellom 1 og 2 dager og høy grad at de har gjort det 2 dager eller mer.

Tabell 2-6 Grad av orientering mot hjemlig fritid etter klassetrinn og kjønn.
Prosent

Hjemlig fritid	Gutter*			Jenter**			Alle
	7. og 8. klasse	9. kl og grunnkurs	VK I og VK II	7. og 8. klasse	9. kl og grunnkurs	VK I og VK II	
Lav grad	33	56	62	30	43	38	46
Middels grad	45	35	29	48	39	55	40
Høy grad	22	9	10	22	17	8	14
Total	100	100	100	100	100	100	100
(N)	64	108	112	60	115	66	525

* $\chi^2 = 16.05, p < .01$

** ns

Graden av orientering mot hjemme- eller familieaktiviteter synker med økende alder. Sammenhengen mellom graden av hjemmeorientering og alder er imidlertid tydeligere blant guttene enn blant jentene. En del av denne forskjellen skyldes at jentene ser ut til å ha flere plikter hjemme enn det guttene har. Blant guttene svarer 38 prosent av de ikke har hjulpet til hjemme i løpet av uka som gikk, mens kun 12 prosent av jentene svarer det samme. I motsetning til guttene er det mange jenter som gjør husarbeid av forskjellig slag flere ganger i uka; hver fjerde jente har hjulpet til hjemme 3 dager eller mer i løpet av den siste uka. Tilsvarende tall for guttene er 12 prosent. Kjønnsforskjellene er ubetydelige når det gjelder de øvrige aktivitetene som inngår i gjennomsnittsskåren.

I den neste tabellen skal vi se nærmere på hvilke aktiviteter ungdommene driver med når de er hjemme. Spørsmålet vi stilte ungdommene var formulert på denne måten: «I dette spørsmålet vil det bli nevnt noen aktiviteter som det er vanlig å gjøre hjemme. Vi er interessert i om du er opptatt med noen av disse, og i tilfelle hvor ofte». I tabellen viser vi kun andelen som driver med de ulike aktivitetene minst en gang i uka.

De vanligste hjemmeaktivitetene er å drive med data, lage småretter og spille forskjellige typer spill. Blant guttene er det en del som mekker på motorer, sykler o.l og driver med hobbyer som foto eller frimerker, mens jentene er mer opptatt med ting som tegning og maling og å skrive dagbok. Langt mindre vanlig – både blant jentene og blant guttene – er det å snekre og å drive med håndarbeid.

Tabell 2-7 Andel som driver med ulike hjemmeaktiviteter **minst hver uke** etter kjønn. Prosent

Hjemmeaktiviteter	Gutter	Jenter	Alle	(N)
Driver med data*	52	26	40	561
Lager småretter som pizza, boller o.l.*	32	35	34	558
Spiller kort, brettspill e.l.	27	25	26	559
Spiller instrumenter	21	14	18	556
Mekker på motorer, sykler o.a.*	28	3	17	558
Tegner eller maler*	8	24	15	560
Skriver dagbok*	3	29	15	562
Driver med hobbyer, f.eks foto eller frimerker	15	10	13	559
Snekrer eller driver med annet sløydarbeid*	7	2	5	558
Strikker, syr, reparerer klær*	1	4	2	562

* (stjerne) markerer signifikans på minst 0.05 nivå

Hvor vanlig det er å drive med de ulike hjemmeaktivitetene varierer også med alder. Å drive med data, skrive dagbok, tegne eller male, spille instrumenter, drive med hobbyer og spille kort er mer vanlig blant de yngste ungdommene, mens interessen for å lage mat, snekre eller drive med forskjellige typer håndarbeid i liten grad varierer med alder. Å mekke på motorer eller sykler o.l blir mer vanlig etter hvert som ungdommene blir eldre, og er særlig aktuelt for de eldste guttene i utvalget. Alt i alt kan det se ut som om ungdommene mister interessen for å drive med mange av de aktivitetene vi her har kalt hjemmeaktiviteter etter hvert som de blir eldre.

2.3 Organisert fritid

Å delta i organiserte fritidsaktiviteter er frivillig. Samtidig opplever nok mange unge at foreldrene og andre voksne legger et visst press på dem for å være aktive og delta i «sunne» aktiviteter. Organiserte fritidsaktiviteter oppfattes som positive og oppdragende - «og som et alternativ til det mange foreldre vil oppfatte som formålsløs ‘drift’ sammen med venner og jevnaldrende» (Sandvin og Hanssen 1993:159). Det har vært vanlig å skille mellom organisert og uorganisert ungdom, knyttet til en forestilling om at uorganiserte ungdommer tilhører en risikogruppe når det gjelder ulike ungdomsproblemer. Mot dette har det blitt hevdet at man må skille mellom ulike typer organiserte aktiviteter, hvor kun noen viser seg å ha en forebyggende effekt f.eks når det gjelder rusmiddelbruk. Selv om de organi-

sasjonene ungdommer kan være medlem av kan være svært forskjellige, har de noen fellestrekk. Sandvin og Hanssen (1993) skriver om dette:

Det å frivillig delta i organiserte aktiviteter er å frivillig underkaste seg en viss disiplin. Det betyr å innfri forventninger, og for mange betyr det å påta seg oppgaver som gir erfaringer i å ta ansvar, lede andre, snakke i forsamlinger osv. De organiserte fritidsaktivitetenes ofte instrumentelle eller formålsorienterte karakter gir dem stor overføringsverdi både til skolen og til generelle verdier i voksensamfunnet.

Det Sandvin og Hanssen (1993) beskriver er det vi kan kalle organisasjonslivets «skjulte læreplan». I dette perspektivet fremstår organisasjonene som formidlere av voksenkulturen. De unge tilegner seg ferdigheter som vil komme godt med senere i livet. I tråd med dette beskriver Øia (1998) ungdomsorganisasjoner som en læringsarena og en mellomstasjon på veien inn i det voksne samfunnet. Hegna (1996:45) er inne på det samme: «Organisasjonssamfunnet skal fungere formende på den oppvoksende slekt, slik at ungdommene vokser på en *riktig* måte inn i det voksne samfunnet. Det «skjulte pensumet» i foreningslivet tilbyr moralske og kulturelle grunnverdier, demokratisk tankegang og selvstendigjøring». Mot dette vil nok mange hevde at en del organisasjoner heller preges av mangel på demokrati, og at den skjulte læreplan handler mer om innordning enn om selvbestemmelse.

Graden av formålsorientering vil imidlertid variere fra organisasjonstype til organisasjonstype. Noen organisasjoner gir de unge mer fritt spillerom enn andre, mer voksenstyrte organisasjoner. Kanskje har dette betydning for hvilke organisasjoner de unge velger? Øia (1998) stiller dette spørsmålet: «Kan ungdomsorganisasjonene best beskrives som voksenarenaer eller som ungdomsarenaer»? og gir selv dette svaret: «En del organisasjoner er ledet og drevet av voksne, men samtidig finnes det en rekke eksempler på at det er de unge selv som setter premissene for aktiviteten og tar organisasjonene i bruk til eget formål». Forstått på denne måten kan en også tenke seg at organisasjoner og foreninger kan fungere som basis for ungdommenes egen kulturutfoldelse (Hegna 1996). Organisasjonene fremstår da primært som samhandlingsarenaer for jevnaldningsgruppene (Pedersen 1993 i Hegna 1996). Begge disse perspektivene – organisasjoner som voksenarenaer og organisasjoner som ungdomsarenaer – ser ut til å forutsette eksistensen av fysiske steder der ungdommene møter opp og på ulike måter er aktive. Organisasjoner som idrettslag, speideren eller kor- og korpsbevegelsen er eksempler på slike organisasjonstyper.

Andre organisasjoner vil imidlertid fungere mer som interessefellesskap der kun noen få vil delta aktivt i selve organisasjonsvirksomheten. Eksempler på dette kan være jakt- og fiskeforeninger eller politiske organisasjoner.

Før vi ser nærmere på hvilke typer organisasjoner de unge deltar i skal vi se på sammenhengen mellom organisasjonsdeltakelse og alder. Tabellen under viser andelen gutter og jenter på ulike klassetrinn som er medlem i en eller flere organisasjoner.

De unge kunne velge mellom to svaralternativer på spørsmålet om medlemskap i ulike organisasjoner: «Er medlem» eller «Har vært medlem». Svarte man ikke på spørsmålet skulle det indikere at man verken var medlem eller noen gang hadde vært det. I tabellen under skiller vi imidlertid kun mellom de som er medlemmer og de som ikke er det, uten å ta hensyn til de som har vært medlem i de ulike organisasjonene tidligere.

Tabell 2-8 Antall medlemskap i organisasjoner etter klassetrinn og kjønn.
Prosent

Antall medlemskap	Gutter*			Jenter**			Alle
	7. klasse 8. klasse	9. klasse grunnkurs	VK I VK II	7. klasse 8. klasse	9. klasse grunnkurs	VK I VK II	
0 organisasjoner	26	32	32	12	38	42	31
1-2 organisasjoner	50	50	47	69	55	55	53
3 organisasjoner	24	19	21	19	7	3	15
Total	100	100	100	100	100	100	100
(N)	70	123	116	67	123	73	575

* (gutter) ns

** (jenter) $\chi^2 = 26.10, p < .0001$

Blant jentene er det er en tydelig sammenheng mellom alder og antall medlemskap i organisasjoner. Særlig blant jentene ser vi at andelen uorganiserte øker jo eldre ungdommene blir, og at andelen som er med i minst 3 organisasjoner avtar. Felles for guttene og jentene er at andelen unge som er medlem av en eller to organisasjoner i liten grad varierer med alder. Dette betyr ikke at ungdommene er medlem av de samme organisasjonene ungdomstida igjennom. Sannsynligvis er bytte av organisasjoner mer vanlig.

Den høyeste oppslutningen om de organiserte fritidsaktivitetene finner vi blant de yngste jentene i utvalget. Jentene ser imidlertid ut til å slutte med de aktivitetene de driver på med tidligere enn guttene, og fra niendeklasse er organisasjonsgraden høyere blant guttene enn blant jentene. Også blant

guttene skiller de yngste seg ut som mer orientert mot organisasjonslivet, mens det er liten forskjell mellom de andre aldersgruppene.

I en studie av ungdom fra fem kommuner i Nordland gjennomført i 1992 (Sandvin og Hanssen 1993) oppgir 67 prosent av ungdommene at de er medlem i et lag eller en forening. Det tilsvarende tallet for Målselv er 68 prosent. Organisasjonsgraden blant ungdommene i Målselv er imidlertid lavere enn landsgjennomsnittet, som i 1992 var på 76 prosent (Øia 1998), og særlig lav blant de eldste jentene. Jentene på VK I og VK II trinnet i Målselv er medlem i 0.8 organisasjoner i gjennomsnitt. Til sammenligning er guttene i samme aldersgruppe medlem av 1.4 organisasjoner i gjennomsnitt.

Hegna (1996) rapporterer lignende funn i en undersøkelse blant unge i Stavanger, og beskriver organisasjonsgraden blant jentene som lavere enn det en kunne forvente sammenlignet med en nasjonal ungdomsundersøkelse fra 1992. Dette kan tyde på, sier hun, at tilbudet av organiserte fritidsaktiviteter i Stavanger er lite orientert mot aktiviteter de eldre jentene interesserer seg for. Kanskje kan vi si det samme om tilbudet av organiserte fritidsaktiviteter i Målselv? Undersøkelser fra mindre steder i Norge har vist at de organiserte fritidstilbudene som eksisterer ofte er rettet inn mot gutters behov (fotballbaner, motorsentre, skøytehaller osv.), mens jenters interesser er oversett (Hegna 1996). Tilbudet av lag og organisasjoner er variert i Målselv, men også her kan det se ut som om det er guttene som har mest å velge mellom. Flere organisasjonstyper som tradisjonelt har appellert særlig til gutter finnes i området. Unge som er interessert i motorsykler eller biler kan melde seg inn i Målselv MC, eller de bli med i Amcarmiljøet, og de som vil spille i band har muligheten til det i den lokale rockeklubben (Rockulf i Øverbygd). Også i tilknytning til Musikkskolen og fritidsklubbene er det mulig å drive med bandøvelser. Målselvtraktene byr på rike muligheter for unge som ønsker å drive med friluftsliv, og laksefiske i Måselva er særlig populært. Sportsfiske er imidlertid fremdeles en aktivitet svært få kvinner driver med. Målselv Jeger- og Fiskeforening har heller ingen egen ungdomsgruppe, men er en aktuell organisasjon for de som driver med fiske.

Andre organisasjoner som finnes i lokalmiljøet er Røde Kors og Speideren. I tillegg finnes avholdsorganisasjoner, kristne foreninger og to skolekorps. Organisasjoner med særlig appell til jenter er det imidlertid få av. Unntaket er Nordnorsk Hestesenter og noen mindre ridemiljøer i området. For Målselv kommune *kan* dette bety at tilbudet av organiserte fritidsaktiviteter bør revurderes i retning av å tilby aktiviteter som også kan

interessere de eldste jentene. Når vi senere skal se på hvilke typer ungdomstiltak ungdommene selv prioriterer, vil forskjeller mellom gutter og jenter være et sentralt spørsmål.

I den neste tabellen ser vi på hvilke typer organisasjoner som appellerer mest til ungdommene. Hvilke typer organiserte fritidsaktiviteter unge velger å drive med er avhengig av det tilbudet som finnes på hjemstedet. Hva vennene gjør har nok også stor betydning. I tillegg vil noen typer organiserte aktiviteter appellere mer til jenter enn til gutter - og omvendt. I tabellen har vi sortert organisasjonstypene oppslutningsgrad, og viser andelen gutter og andelen jenter som var medlem i de ulike organisasjonene på undersøkelsestidspunktet.

Tabell 2-9 Medlemskap i ulike organisasjoner blant gutter og jenter, sortert etter oppslutningsgrad. Prosentandel som er medlem

Organisasjoner	Gutter	Jenter	Alle
Idrettslag	47	44	45
Jakt- og fiskeforening	19	5	13
Fritidsklubb	13	10	12
Musikkorps, kor, orkester	8	8	8
Politisk organisasjon	6	8	7
Motorklubb	8	4	6
Avholdsforening	5	4	5
Rockeklubb, bandøvelser	6	4	5
Kristen forening	3	3	3
Røde Kors, Norsk Folkehjelp o.l.	4	3	3
Natur- og miljøorganisasjoner	2	3	3
Forening for dyrehold (hunder, kaniner, ridning)	1	6	3
Rollespillklubb	5	1	3
Turistforening	2	3	3
4H/Ungdomslag	2	2	2
Speideren	3	2	2
Hobbyklubb	3	2	2
Norsk supporterklubb	4	1	2
Innvandrerorganisasjoner	1	1	1
Annen organisasjon	10	6	8
(N)	311	264	575

Idrettslagene står i en særstilling i ungdommenes organisasjonsdeltakelse. Samlet oppgir 45 prosent av ungdommene at de er medlem av et idrettslag. I kategorien idrettslag er en hel rekke idrettsgrener representert. Fotball er den aktiviteten som tiltrekker flest ungdommer - både blant guttene og blant jentene. Håndball peker seg ut som en typisk jentesport i Målselv, mens ski er en typisk gutteidrett. Andre idrettsgrener som appellerer mest til jenter er ridning, aerobic, volleyball og turn. Guttene er nesten fraværende i disse idrettsgrenene, mens de dominerer i andre. Dette gjelder for eksempel skyting, snowboard, basketball og innebandy/landhockey. Tabell 1, vedlegg 1 gir en oversikt over prosentandelene.

Andre organisasjonstyper som har en relativt stor oppslutning er jakt- og fiskeforening, fritidsklubb og kor/musikkorps. Organisasjoner med liten oppslutning er 4H/ungdomslag, hobbyklubber, supporterklubber og innvandrerorganisasjoner. Gutter er overrepresentert i jakt- og fiskeforeninger, motorklubber, rollespillklubber og supporterklubber, mens jentene oftere enn guttene er med i foreninger for dyrehold.

Som vi så er det en tendens til at organisasjonsdeltakelsen avtar med økende alder. Dette inntrykket nyanseres imidlertid noe når vi ser på medlemsfordelingen i de ulike typene organisasjoner. Organisasjoner som avholdsforening, fritidsklubb, idrettslag, musikkorps/kor og speideren har synkende oppslutning med økende alder. Andre organisasjonstyper knytter ungdommene til seg i økende grad etter hvert som de blir eldre. Dette gjelder for eksempel motorklubber, politiske organisasjoner, humanitære organisasjoner og jakt- og fiskeforeninger.

Hvorfor ungdommene slutter eller begynner med ulike fritidsaktiviteter etter hvert som de blir eldre, kan henge sammen med hvorvidt den aktiviteten det gjelder oppfattes som barnslig eller mer voksen, om aktiviteten preges av at voksne styrer eller av at ungdommene får organisere seg selv, om de unge ønsker organiserte aktiviteter eller er mer orientert mot den frie fritiden. Hegna (1996) trekker inn ungdommenes modning som et element i dette. Hun sier: «Det er mulig at ungdommenes modning henger sammen med et ønske om å frigjøre seg mer fra de voksenstyrte og fast organiserte aktivitetene vi finner i idrettsklubber, korps og speider og til dels også fritidsklubber, og bevege seg mer over i de egenorganiserte aktivitetene som politiske organisasjoner og rockeklubber kan representere» (Hegna 1996:50). Hvilke aktiviteter som er egenorganiserte og hvilke som er mer voksenstyrte vil nok variere fra sted til sted. Motsatt av det en kunne forvente er for eksempel rockeklubben i Målselv mest populær blant

de yngste ungdommene. Hvor stabil medlemsmassen er i de ulike organisasjonene kan også være en indikator på hvordan orienteringen mot ulike typer organisasjoner endrer seg med alderen. Tabell 2, vedlegg 1 gir en oversikt over nåværende og tidligere medlemmer i ulike organisasjoner.

2.4 Den frie fritiden?

De fleste ungdommer driver med både organiserte og såkalte uorganiserte aktiviteter på fritiden. Som vi har sett er de fleste ungdommene i Målselv med i organisasjoner av forskjellig slag. Hvor mye tid slike organiserte aktiviteter tar vil variere, men sannsynligvis har de fleste unge tid til også å gjøre andre ting enn å dra på trening, øving eller møter i lag og foreninger. I dette delkapitlet skal vi se på det vi kan kalle uorganiserte aktiviteter, dvs. aktiviteter som i mindre grad er knyttet til faste steder og tider, men som derimot styres av ungdommene selv.

Først ser vi nærmere på vennskapsmønstrene blant ungdommene – hvem er de unge sammen med? Et annet tema er styrken i vennskapsbåndene – stiller ungdommene opp for hverandre, og har de noen å snakke med om de skulle få problemer? Sammenhengen mellom vennskapsmønstre og rusmiddelbruk vil være et tema i kapittel 4.

Vennskap og jevnaldergruppa

Uansett om de unge er på skolen, i organisasjoner, på trening eller bare «ute», er det først og fremst andre unge de er sammen med. Situasjonene de unge oppsøker er rettet mot sosial kontakt og sosial utveksling (Frønes 1994). Mange av de organiserte aktivitetene vi beskrev i forrige kapittel dreier seg om nettopp dette; å bli kjent med og å være sammen med venner. For mange vil dette være viktigere enn den aktiviteten en driver med. Jevnalderkontakten og formen på samværet varierer imidlertid med materielle og kulturelle forhold. Ulikheter finnes mellom lokalsamfunn og mellom ulike grupper innenfor lokalsamfunnet (Frønes 1994). Undersøkelser tyder på, skriver Frønes (1994), at unge styrer sitt organisasjonsliv etter sine sosiale forhold: «Man velger ikke kun på grunnlag av interesse og så dannes vennskap med basis i dette. Det sosiale liv og aktiviteter for øvrig er vevd sammen».

Ikke bare organisasjoner, men også jevnaldergruppa er en arena der regler læres og ferdigheter oppøves: «I ungdomsmiljøene utvikler de unge

samhandlingsferdigheter og forståelse som de ikke i samme grad lærer av å omgås voksne, de lærer reglene i det sosiale spillet, lærer de kommunikative ferdigheter som må til for å kunne inngå i sosiale relasjoner med andre» (Hegna 1996:70). I dette perspektivet fremstår jevnaldergruppa som en sosial treningsarena mellom familien og voksensamfunnet. Øia (1998) beskriver betydningen av jevnaldergruppa på denne måten: «Jevnaldermiljøet utgjør et alternativ til familien med hensyn til intimitet, selvfølelse, regler, verdier, kultur, tolkning og tilknytning. Gjennom kameratflokkene og den offentligheten de unge utvikler seg imellom, etableres også mønstre for relasjoner til det annet kjønn. Det intense livet i kameratflokkene framstår som en nødvendig stasjon på veien mot løsrivelse fra familien og dannelsen av individet». Frønes (1994:167) er inne på det samme: «Man kan ofte ikke lære å være voksen av voksne».

De fleste ungdommer bruker mye tid sammen med venner og jevnaldrende, på skolen og etter skoletid. Noen ungdommer er sammen med en bestevenn eller en bestevenninne, mens andre er med i en større gruppe ungdommer. Ofte knyttes det negative assosiasjoner til gjenger. Bekymring over kriminelle ungdomsgjenger som ruser seg og er i konflikt med andre gjenger er et tilbakevendende tema i media. En gjeng – eller en gruppe ungdommer – er sjelden slik. Vi skal se nærmere på hvilke omgangsformer som er mest vanlige blant unge i Målselv. Spørsmålet vi stilte ungdommene var formulert slik: «Når du er sammen med venner, vil du da si at du vanligvis er sammen med 'en eller to faste', 'en eller to faste som er med i en gjeng/gruppe av ungdommer', 'en gjeng/gruppe ungdommer som holder sammen', 'nokså tilfeldig hvem jeg treffer på', 'er ikke så ofte sammen med jevnaldrende' eller 'annet'». I tabellen har vi slått sammen de tre siste svaralternativene til en kategori som vi kaller «mer tilfeldig». I tillegg har vi slått sammen svaralternativene «en eller to faste som er med i en gjeng/gruppe ungdommer» og «en gjeng gruppe ungdommer som holder sammen». Tabell 2-10 viser ulike omgangsformer med venner blant gutter og jenter på ungdomsskolen og på videregående.

Sammenlignet med jentene har guttene oftere et mer tilfeldig vennskapsmønster. Særlig gjelder dette de yngste guttene. I motsetning av hva en kanskje kunne forvente er ikke jentene mer orientert mot tosomheten enn guttene. Tvert imot, de er oftere enn guttene med i en gjeng eller gruppe av ungdommer som holder sammen. At det først og fremst er gutter

Tabell 2-10 Vennskspsformer blant gutter og jenter. Prosent

Vennskapsform	Gutter*		Jenter**		Alle
	Ungdoms- skole	Videre- gående	Ungdoms- skole	Videre- gående	
En eller to faste	28	25	33	23	26
En gjeng eller gruppe ungdommer	31	46	38	61	47
Mer tilfeldig	41	29	28	17	27
Total	100	100	99	101	100
(N)	95	201	99	158	556

* (gutter) $\chi^2 = 7.2, p < .05$

** (jenter) $\chi^2 = 12.42, p < .05$

som er sammen i gjenger eller grupper er en vanlig oppfatning. Nyere studier tyder imidlertid på at gjengen er en naturlig sosial sammenheng også for jenter (Hegna 1996). For mange vil ordet ungdomsgjeng gi negative assosiasjoner. En vanlig oppfatning er at unge som holder sammen i gjenger ikke er «mors beste barn». Når vi i denne og andre undersøkelser finner at nesten halvparten av ungdommene tilhører et gjengmiljø eller en ungdomsgruppe på ulike måter, er det klart at slike bilder kun sjelden er treffende – halvparten av ungdommene i Målselv kan ikke være aktive i kriminelle og avvikende delkulturer (jfr. Hegna 1996). Når jenter i større grad enn gutter ser ut til å være sosiale i gjenger, er dette en indikasjon på at slike ungdomsgrupper like gjerne kan være et sted for nære og tette relasjoner.

Vi ser også en tydelig sammenheng mellom alder og vennskapsmønster. De yngste ungdommene er oftere sammen med en bestevenn eller bestevenninne og de har oftere et mer tilfeldig vennskapsmønster. Elevene på videregående er derimot mer orientert mot gjengen eller en større gruppe av unge. Kanskje henger dette sammen med at vennskap på tvers av kjønn blir mer vanlig etter hvert som ungdommene blir eldre?

Vennskap på tvers av kjønn er lite studert. Når vi ser på unge menneskers vennskapsmønstre blir kjønn som oftest betraktet som en bakgrunnsvariabel – for eksempel når vi undersøker forskjeller mellom gutters og jenters vennskskapsformer. I motsetning til dette vil et kjønnsperspektiv innebære at vi ser på dynamikken i vennskapene. En interessant problemstilling innenfor et slikt perspektiv ville være å se på hva som preger kameratflokker bestående av både gutter og jenter til forskjell fra rene guttegjeng og jentegjenger.

Hvor vanlig er det blant ungdommene i Målselv å være med i vennegrupper der både jenter og gutter er med? Spørsmålet vi stilte ungdommene var formulert slik: «Hvis du er med i en vennegjeng, er det både gutter og jenter med?». Selv om mange av ungdommene vanligvis er sammen med en bestevenn eller bestevenninne eller har et mer tilfeldig vennskapsmønster har nesten alle ungdommene besvart dette spørsmålet. Ordet «gjeng» kan gi assosiasjoner til en svært sammenspleiset gruppe ungdommer med klare grenser mot omverdenen. Mange av ungdommene i Målselv er, som vi har sett, ikke med i en slik vennegjeng. Når så mange ungdommer likevel har svart på spørsmålet om vennegjenger og kjønn henger dette sannsynligvis sammen med at de fleste inngår i mer eller mindre faste grupper av ungdommer. Selv om man kanskje som oftest er sammen med en eller to av de vennene man har, hender det nok at man er sammen med flere. For noen vil det være mer tilfeldig hvem man er sammen med, mens andre kanskje gjør avtaler eller møtes mer jevnlig. Tabellen under gir et bilde av kjønnssammensetningen i de vennegruppene ungdommene er med i.

Tabell 2-11 Kjønnssammensetningen i vennegjenger etter klassetrinn og kjønn. Prosent

Kjønnssammensetning i vennegjengen	Gutter*		Jenter**		Alle
	Ungdomsskole	Videregående	Ungdomsskole	Videregående	
Både gutter og jenter i vennegjengen	58	75	67	92	76
Enten bare gutter eller bare jenter	42	25	33	8	24
Total	100	100	100	100	100
(N)	83	190	91	153	517

* (gutter) $\chi^2 = 8.35, p < .01$

** (jenter) $\chi^2 = 25.28, p < .0001$

De aller fleste ungdommene er med i vennegrupper som består av både jenter og gutter. Vi ser imidlertid en tydelig forskjell mellom de yngste og de eldste ungdommene. Sammenlignet med de eldste ungdommene inngår de yngste ungdommene oftere i rene gutte- og jentegjenger. Kjønnsforskjellen er også tydelig. Når vi sammenligner guttene og jentene i samme aldersgruppe ser vi at jentene mer orientert mot vennegrupper der begge kjønn er representert. Mens en av fire gutter på videregående er med i en guttegjeng svarer kun 8 prosent av jentene at de er med i en jentegjeng.

Også mellom de yngste jentene og guttene er det en slik forskjell. En forklaring på dette kan være at jentene ofte er sammen med gutter som er eldre enn de selv.

Tabellene over sier ikke noe om styrken på vennskapsbåndene mellom ungdommene. Et mål på dette kan være hvorvidt vennene ville stille opp for en hvis en hadde problemer. I spørreskjemaet ble ungdommene stilt dette spørsmålet: «Tenk deg at du ble lagt inn på sykehuset i en lengre periode. Ville dine beste venner besøke deg jevnlig?». Tabellen under viser svarene på dette spørsmålet fordelt etter klassetrinn. Svaralternativene kommer fram av tabellen.

Tabell 2-12 Bli besøkt av venner på sykehuset etter klassetrinn. Prosent

Bli besøkt på sykehuset?	7. og 8. klasse	9. klasse og grunnkurs	VK I og VK II	Alle
Ja, helt sikkert	26	33	37	33
Ja, det tror jeg	51	49	54	51
Det tror jeg ikke	19	16	9	15
Har ingen venner for tiden	4	1	-	1
Total	100	99	100	100
(N)	137	244	184	565

$$\chi^2 = 16.53, p < .05$$

Andelen som tror de helt sikkert ville fått besøk av vennene sine øker med økende alder. Tilsvarende er andelen som ikke tror vennene ville stilt opp hvis de ble syke langt høyere blant de yngste enn blant de eldste. I den forrige tabellen så vi at de yngste ungdommene oftere har et mer tilfeldig vennskapsmønster enn de eldste. Dette kan være noe av forklaringen på den forskjellen vi ser mellom de yngste og de eldste ungdommene i denne tabellen. En annen forklaring kan være at det har noe med relasjonenes varighet å gjøre. Ungdomsårene er preget av forandring. Gamle interesser erstattes av nye, og nye relasjoner og vennskapsbånd dannes. Kanskje er dette mer vanlig blant de yngste ungdommene? I tillegg er det trolig at innholdet i vennskapsrelasjonen endres etter hvert som ungdommene blir eldre. Med økende alder følger vennskap som har et annet innhold enn barndommens «lekevenner». Kanskje er det også forskjeller på de «kravene» ungdommene stiller til vennene sine? Mens de yngste foretrekker venner som finner på morsomme ting, foretrekker kanskje de eldste ungdommene venner som de kan prate med og som de kan stole på. Kanskje har også

gutter og jenter forskjellige forventninger til vennene sine? Den neste tabellen viser hvordan jenter og gutter vurderer relasjonen til vennene sine.

Tabell 2-13 Bli besøkt av venner på sykehuset etter kjønn. Prosent

Bli besøkt på sykehuset?	Gutter	Jenter	Alle
Ja, helt sikkert	25	42	33
Ja, det tror jeg	53	50	51
Det tror jeg ikke	22	6	15
Har ingen venner for tiden	1	2	1

Total	101	100	100
(N)	306	262	568

$$\chi^2 = 39.13, p < .0001$$

Det er en tydelig forskjell mellom guttenes og jentenes vurdering av relasjonen til vennene sine. Jentene er langt oftere sikre på at vennene ville stille opp hvis de ble så syke at de måtte legges inn på sykehuset for en lengre periode enn guttene. Mens hver fjerde gutt er sikker på at vennene ville komme på besøk svarer over 40 prosent av jentene det samme. Det er også langt flere gutter som ikke tror vennene ville stille opp for dem hvis de skulle bli syke. I en undersøkelse blant unge i Stavanger finner Hegna (1996) en tilsvarende forskjell mellom gutter og jenter. Dette kan henge sammen med at guttene oftere enn jentene har et mer tilfeldig vennskapsmønster. Hvis vi tolker spørsmålet som en indikator på «styrken» i vennskapsbåndene, betyr dette at jentenes relasjoner er «tryggere». Jentene føler seg mer sikre på sine venner enn det guttene gjør. At jenter ofte har venninner, mens gutter har kamerater kan ha betydning. Gutters og jenters vennskspsrelasjoner er ikke nødvendigvis like. Kanskje er det slik at venninnerrelasjonen har et annet innhold enn det kameratslige vennskspsforholdet. Mens jenter bare *er* sammen, og bruker mye tid på å snakke sammen – også om ting som er vanskelige, er guttene kanskje mer orientert mot å *gjøre* ting sammen med sine kamerater.

Noe av forskjellen mellom gutter og jenter kan sannsynligvis også tilskrives forskjeller i gutters og jenters modenhetsnivå. En annen forklaring kan være forskjeller i de forventninger gutter og jenter stiller til vennene sine. Mens jenter forventer at venninnene stiller opp, og nettopp velger de venninnene de tror er til å stole på, er ikke gutter like opptatt av slike ting. Å stille opp og vise omsorg for noen som har det vanskelig, kan også knyttes til det mange ville beskrive som en tradisjonell kvinnerolle.

Det å ikke trenge andre, men klare seg selv, kan derimot knyttes til en tradisjonell mannsrolle.

Er det rimelig å tolke svarene på dette spørsmålet som en indikator på styrken i vennskapene? De færreste ungdommene har vært innlagt på sykehus, og må derfor svare ut fra en tenkt situasjon. Det nærmeste sykehuset ligger også et godt stykke unna, og det vil kanskje være vanskelig å komme seg dit for mange. Et annet spørsmål vi stilte ungdommene var om de ville snakke med vennene sine hvis de hadde det vanskelig. Tanken bak begge disse spørsmålene er at de kan si noe om hvordan ungdommene vurderer relasjonen til vennene sine. Et argument for å bruke spørsmålet om sykehusbesøk som en indikator på styrken i vennskapene er at korrelasjonen mellom disse to variablene er sterk⁶. Vi ser den samme tendensen både blant gutter og blant jenter og i alle aldersgruppene; det er blant de som *helt sikkert* ville snakke med vennene sine om problemer vi finner den høyeste andelen som er sikre på at vennene ville besøkt dem på sykehuset. 43 prosent av de som helt sikkert ville snakke med vennene sine om vanskelige ting er sikre på at vennene ville besøke dem hvis de ble syke. Tilsvarende andel blant de som kanskje ville snakke med vennene sine er 25 prosent, og blant de som ikke ville snakke med vennene sine 22 prosent.

Guttene er altså mindre sikre på at vennene ville besøkt dem på sykehuset enn det jentene er. Betyr dette at guttene også snakker mindre med vennene sine om vanskelige ting? Spørsmålet vi stilte var formulert slik: «Tenk deg at du hadde et personlig problem og følte deg utafør og trist. Er det sannsynlig at du ville snakke med, søke hjelp hos en venn (venner)?». Tabellen under gir et bilde av hvordan gutter og jenter ser på dette.

*Tabell 2-14 Andel som ville søke hjelp hos venner hvis de hadde problemer.
Prosent*

Søke hjelp hos venner?	Gutter	Jenter	Alle
Ja, sikkert	29	65	46
Ja, kanskje	56	29	44
Nei	15	6	11

Total	100	100	101
(N)	287	256	543

$$\chi^2 = 72.51, p < .0001$$

⁶ Pearsons R= .26, p< .0001.

Jentene ser i større grad enn guttene ut til å snakke med venner om vanskelige ting. Mens to av tre jenter sier at de helt sikkert ville snakke med en venn hvis de hadde personlige problemer svarer kun hver tredje gutt det samme. Over halvparten av guttene sier imidlertid at de kanskje ville snakke med en venn hvis de følte seg utafør eller var trist. Inntrykket er likevel at jentenes vennskap ser ut til å være tryggere enn guttenes. Kanskje kan vi si at jenters relasjonsorientering blir en styrke når livet føles vanskelig, mens fordi guttenes vennskap kanskje har et annet innhold eller tyngdepunkt, blir de mer sårbare når ting går dem imot. Vi har sett at mange ungdomsgrupper består av både jenter og gutter. Et interessant spørsmål i denne sammenhengen er om de guttene som både har gutte- og jentevenner skiller seg fra de guttene som bare er sammen med andre venner. Tabellen under gir et bilde av hvordan gutter som er med i vennegjenger der både gutter og jenter er representert og gutter som er med i rene guttegjenger vurderer relasjonen til vennene sine.

Tabell 2-15 Bli besøkt av venner på sykehuset etter kjønnssammensetningen i guttenes vennegjenger. Prosent

Bli besøkt på sykehuset?	Både gutter og jenter	Bare gutter	Alle
Ja, helt sikkert	29	12	24
Ja, det tror jeg	57	49	54
Det tror jeg ikke	14	38	21
Har ingen venner for tiden	1	1	1
Total	101	100	100
(N)	192	82	274

$$\chi^2 = 22.92, p < .0001$$

I alle aldersgrupper er det en tydelig sammenheng mellom kjønnssammensetningen i vennegruppa og styrken på vennskapsbåndene, slik det er målt her. Blant de guttene som bare har guttevenner sier nesten 40 prosent at de ikke tror vennene ville besøkt dem på sykehuset. Tilsvarende tall blant de guttene som har både gutte- og jentevenner er 14 prosent. En tolkning av dette er at det å også ha jentevenner har en positiv effekt for guttene, de lærer å vise omsorg og ta vare på hverandre av de jentene de er sammen med. Mer sannsynlig er det imidlertid at den sammenhengen vi ser i tabellen har noe å gjøre med hvem det er som orienterer seg mot vennegrupper som består av både jenter og gutter. Det å ha bare guttevenner kan kanskje tolkes som et uttrykk for en mer marginal posisjon

i ungdomsmiljøet enn det å være integrert i sammenhenger der både gutter og jenter inngår. En annen forklaring kan være at det er jentene i gjengen som ville gått på sykebesøk, og ikke guttene.

At vennene er viktig for ungdommene er tydelig. Hele 90 prosent av ungdommene sier at de *sikkert eller kanskje* ville snakke med en venn hvis de fikk problemer. Vi har imidlertid sett at en del gutter ikke snakker med vennene sine om problemer. Betyr det at de foretrekker å snakke med andre, som foreldrene eller andre voksne? I tabellen under ser vi på hvem ungdommene ville snakke med hvis de kom i en vanskelig situasjon.

Tabell 2-16 Andel som **helt sikkert** vil snakke med ulike personer hvis de har det vanskelig etter kjønn. Prosent

Hvem ville du snakke med om vanskelige ting?	Gutter	Jenter	Alle	(N)
Kjæresten*	46	50	48	543
Venner*	29	65	46	548
Mor	25	29	27	548
Søsken	14	16	15	542
Far*	16	6	11	544
Slektning	5	4	4	543
Sosiallærer/rådgiver	1	4	2	543
Voksne som bor i nærheten	-	1	1	541
Lærer	-	1	1	541
Ingen*	14	7	11	541

* (stjerne) markerer signifikans på minst 0.05 nivå

Det er først og fremst kjæresten og vennene ungdommene ville snakke med hvis de kom i en vanskelig situasjon. Og det er flere som ville gå til mor med problemene sine enn som ville gå til far. Særlig tydelig er dette blant jentene som i liten grad ser ut til å betrakte far som en det er naturlig å snakke med om personlige problemer.

Vi har sett at mange sider ved ungdomslivet endrer karakter etter hvert som ungdommene blir eldre. Et viktig aspekt ved ungdomstiden er løsrivelsen fra foreldrene. Ungdommene blir mindre avhengige av foreldrene og orienterer seg mot arenaer der kontakten med jevnaldrende står i fokus. I forlengelsen av dette kan en tenke seg at foreldrene blir mindre viktige som signifikante andre i løpet av ungdomsårene, og at venner og

andre jevnaldrende blir mer viktige. I tabellen under ser vi nærmere på aldersavhengige variasjoner når det gjelder hvem ungdommene ville snakke med om vanskelige ting.

*Tabell 2-17 Andel som **helt sikkert** ville snakke med ulike personer hvis de hadde det vanskelig etter klassetrinn. Prosent*

Hvem ville du snakke med om vanskelige ting?	7. klasse 8.klasse	9. klasse grunnkurs	VK I VK II	Alle	(N)
Kjæresten*	33	52	55	48	540
Venner	39	48	48	46	545
Søsken*	6	17	19	15	539
Mor*	35	20	28	26	545
Far*	19	8	11	11	541

* (stjerne) markerer signifikans på minst 0.05 nivå

Foreldrenes betydning ser ut til å bli mindre etter hvert som ungdommene blir eldre, mens betydningen av jevnaldrende – venner, kjæresten og søsken – blir større. Fra niendeklasse er det en markert økning i andelen som helt sikkert ville snakke med jevnaldrende om vanskelige ting. Når det gjelder andelen som ville gått til foreldrene med problemer ser vi at andelen synker fra niendeklasse, men øker igjen blant de eldste. Kanskje kan vi tolke dette som et uttrykk for at det er i 16-17 års alderen forholdet til foreldrene oppleves som mest konfliktfylt. Og at det å ikke ville snakke med foreldrene om vanskelige ting først og fremst speiler et behov for å markere at en står på egne ben og er i ferd med å bli voksen. For de eldste ungdommene er kanskje ikke behovet for å markere avstand til foreldrene like prekært?

Aktiviteter med venner

Vi har sett at vennene er svært viktige for ungdommene, og at de aller fleste ungdommene ser ut til å være godt integrert i jevnaldergruppa. Temaet for denne delen av kapitlet er hva ungdommene gjør når de er sammen og hvor de oppholder seg når de er sammen med jevnaldrende. Spørsmålet vi stilte ungdommene var formulert slik: «Når du er sammen med annen ungdom, hvor er det da vanligst at dere oppholder dere?».

Tabell 2-18 Hvor oppholder ungdommene seg når de er sammen. Prosent

Hvor oppholder ungdommene seg når de er sammen?	Ofte	Av og til	Aldri	Total	(N)
Hjemme hos hverandre	61	38	1	100	563
Kjører mye rundt i bil, med motorsykkel eller moped	28	33	39	100	559
I foreninger, lag eller klubber i nærheten av hjemstedet	18	42	41	101	556
På gatehjørne, hamburgerbar eller senter ved hjemstedet	14	45	41	100	559
Ute i skog og mark	12	46	42	100	560
I foreninger som ligger langt fra hjemstedet	8	23	68	99	561
På gatehjørne, hamburgerbar eller senter langt fra hjemstedet	5	24	71	100	553

Det vanligste er å være sammen med vennene sine hjemme hos hverandre. Å kjøre rundt i bil, med motorsykkel eller moped er også nokså vanlig. Andre steder unge treffer hverandre er i foreninger, lag eller klubber i nærheten av hjemstedet og på forskjellige steder i nærheten av der de bor. Mindre vanlig er det å reise fra hjemstedet for å være sammen med jevnaldrende. Når vi kontrollerer for alder finner vi imidlertid at de eldste ungdommene er mer mobile enn de yngste; de kjører oftere rundt i bil, og de oppsøker oftere steder som ligger langt fra hjemstedet. De yngste ungdommene treffer i større grad jevnaldrende i tilknytning til organiserte fritidsaktiviteter.

I tabell 2-1 så vi at to av tre ungdommer har reist inn til nærmeste by eller sentrum i løpet av uka som gikk. I tabell 2-19 ser vi nærmere på hvorfor ungdom i ulike aldersgrupper reiser fra hjemstedet sitt på fritiden.

De vanligste grunnene til å reise fra hjemstedet sitt er for å besøke en bestevenn, for å dra på fest eller diskotek og for å være sammen med kjæresten. Det er også relativt vanlig å dra til andre steder for å dra på øving eller trening og for å være sammen med en gjeng eller gruppe ungdommer. Grunnene til at ungdommene drar fra hjemstedet sitt varierer imidlertid med hvor gamle ungdommene er. Mens de eldste oppsøker andre steder for å dra på fest eller diskotek, for å være sammen med kjæresten eller en gruppe ungdommer, reiser de yngste oftere fra hjemstedet sitt for å drive med organiserte fritidsaktiviteter eller for å besøke slektninger.

Tabell 2-19 Andelen unge som **ofte** reiser fra hjemstedet sitt om kvelden på fritiden for å drive med ulike aktiviteter etter klassetrinn. Prosent

Jeg reiser fra hjemstedet mitt ...	7.klasse 8.klasse	9. klasse grunnkurs	VK I VK II	Alle	(N)
for å treffe en bestevenn	56	46	45	48	560
for å dra på fest, dans/diskotek*	18	40	45	36	561
for å treffe, være sammen med kjæresten min*	18	35	37	32	554
for å dra på øving, trening, treff i forening, lag*	43	29	25	31	557
for å treffe en gjeng/gruppe ungdommer*	11	29	25	23	559
for å besøke slektninger*	31	13	10	16	563
for å kjøre rundt i bil*	4	16	23	15	558
for å kjøre rundt med motorsykkkel, scooter, moped*	8	20	13	15	559
for å gå på kino, teater eller konserter	8	9	9	8	558

* (stjerne) markerer signifikans på minst 0.05 nivå

Når vi skal tolke tabellen over er det viktig å huske på at ungdommene ofte kan ha flere grunner samtidig for å reise fra hjemstedet sitt om kvelden. Dette er nok heller regelen enn unntaket. Å reise fra hjemstedet sitt for å gå på diskotek sammen med en bestevenn eller en gruppe ungdommer, eller å reise fra hjemstedet for å kjøre rundt i bil sammen med kjæresten er eksempler på kombinasjoner av «grunner» som kan være vanlige blant ungdommene.

Den frie fritiden er den delen av fritiden ungdommene bruker sammen med sine jevnaldrende på steder eller i sammenhenger der de voksne oftest ikke er. Dette er den delen av de unges fritid de voksne ofte vet minst om. Mange tenåringsforeldre har sikkert opplevd å få svaret «ute» på spørsmål om hvor ungdommen har vært når han eller hun kommer hjem om kvelden. Det er dette mystiske utelivet den frie fritiden handler om. Det sosiale utelivet dreier seg om å være sammen med venner for dette samværets skyld, og ikke nødvendigvis knyttet til spesielle aktiviteter. Frønes beskriver dette godt: «En spesiell side ved dette (moderne) landskapet er at livet utenfor husene til de grader er blitt et ungdomsliv. Eldre generasjoner har trukket i hus, ungdommen er blitt igjen på gater og veier. Den sosiale kontrollen blir ved dette lav» (1991).

Frønes (1994) beskriver unges sosiale uteliv som situasjoner preget av en form for spenning: «Ofte vil situasjoner med jevnaldrende defineres som at man venter på at noe skal 'skje'. Man går ut for å se hvilke andre som er der, og for å 'finne på noe' sammen med dem, det vil si utvikle sosialt rettede aktiviteter. Mulighetene og foranderligheten understrekes». Situasjonenes potensiale for nye opplevelser gjør de tiltrekkende, er hans konklusjon.

Vi har spurt ungdommene om hvor ofte de er sammen med vennene sine, eller er på steder der det nettopp er kontakten med jevnaldrende som står i fokus. For disse «aktivitetene» har vi laget en skala som sier noe om ungdommenes orientering mot den frie fritiden, eller sosiale utelivsaktiviteter. Utgangspunktet for skalaen er hvor mange dager ungdommene har «vært ute sammen med venner mesteparten av kvelden», «reist inn til nærmeste by eller sentrum», «gått på kafé eller snackbar» og «hengt på et gatehjørne, utenfor en kiosk, på bensinstasjon e.l.» i løpet av den siste uka. Tabellen under viser andelen unge som i liten, middels eller høy grad er orientert mot det sosiale utelivet etter kjønn og klassetrinn. Lav grad av orientering betyr at ungdommene har drevet med denne typen aktiviteter mindre enn en dag i gjennomsnitt i løpet av den siste uka, middels grad at de har gjort det mellom en og to dager i gjennomsnitt og høy grad at de har gjort det to dager eller mer.

Tabell 2-20 Grad av orientering mot sosialt uteliv etter klassetrinn og kjønn.
Prosent

Sosialt uteliv	Gutter*			Jenter**			Alle
	7. klasse 8. klasse	9. klasse Grunnkurs	VK I VK II	7. klasse 8. klasse	9. klasse Grunnkurs	VK I VK II	
Lav grad	51	43	38	59	28	46	42
Middels grad	39	41	33	27	46	35	38
Høy grad	11	16	29	14	26	19	20
Total	101	100	100	100	100	100	100
(N)	65	110	111	64	120	68	538

* (gutter) $\chi^2 = 10.33, p < .05$

** (jenter) $\chi^2 = 17.52, p < .01$

Det sosiale utelivet er en viktig del av de fleste ungdommenes fritid. Nesten 60 prosent av ungdommene har drevet med denne typen aktiviteter minst en dag i løpet av den siste uka. Blant guttene ser vi at det sosiale utelivet tar

større plass i ungdommenes hverdag etter hvert som de blir eldre, og forskjellen mellom de yngste og de eldste guttene er stor. Blant jentene ser bildet noe annerledes ut. Fra niendeklasse øker andelen som i høy grad er orientert mot det sosiale utelivet, mens den synker igjen fra VK I trinnet. Kanskje er dette en indikasjon på at det sosiale utelivet, slik vi har definert det her, mister tiltrekningskraft på jentene når de kommer over en viss alder. En tolkning er at det å drive gatelangs, henge på et gatehjørne eller gå på stedets kafeer ikke handler om et ønske om å oppsøke bestemte steder, men mer om at de stedene de har oppsøkt tidligere, som foreldrehjemmet, oppfattes som uaktuelle i en viss periode av ungdomsårene. Når de eldste jentene driver mindre med denne typen aktiviteter kan det være fordi de har andre steder å være. Kanskje trekker de innomhus igjen, inviterer venner hjem, besøker venner som bor på hybel eller er sammen med kjæresten?

2.5 Oppsummering

- De vanligste fritidsaktivitetene er å se på TV, høre på musikk og gjøre lekser. Sosiale aktiviteter fyller også en stor del av ungdommenes fritid. Mindre vanlig er det å drive på med organiserte fritidsaktiviteter eller hobbyer flere dager i uka.
- Mye av fritiden tilbringes hjemme. De vanligste hjemmeaktivitetene er å drive med data, lage mat og spille forskjellige typer spill. Gutter og jenter har ulike preferanser når det gjelder hjemlige aktiviteter, og mange av ungdommene mister interessen for denne typen aktiviteter etter hvert som de blir eldre. Graden av orientering mot hjemmet og hjemlige aktiviteter synker med økende alder. Forskjellen mellom gutter og jenter skyldes i hovedsak at flere jenter enn gutter hjelper til hjemme flere dager i uka.
- Jentene oppsøker de kulturelle tilbudene på hjemstedet oftere enn guttene. Kjønnsforskjellen er spesielt stor når vi ser på de finkulturelle aktivitetene.
- De vanligste friluftslivsaktivitetene er sykkeltur, ski- og fottur i skog og mark. De to ulike aktivitetsprofilene – villmarksliv og tur og mosjon – har ulik grad av oppslutning. Nivået på de aktivitetene vi har kalt tur og mosjon er tilnærmet likt blant guttene og jentene. Guttene er imidlertid langt mer orientert mot villmarksliv enn det jentene er.

- Andelen uorganiserte ungdommer øker etter hvert som ungdommene blir eldre. Endringen er spesielt dramatisk blant jentene, og organisasjonsgraden særlig lav blant de eldste jentene. Idretten står i en særstilling i ungdommenes organisasjonsdeltakelse. 45 prosent av ungdommene er med i et idrettslag, og den mest populære idretten både blant guttene og jentene er fotball. Andre idrettsgrener har en tydelig kjønnsprofil. Andre organisasjonstyper med relativt stor oppslutning er jakt- og fiskeforeninger, fritidsklubb og kor/korps. Noen organisasjonstyper knytter ungdommene til seg i større grad etter hvert som de blir eldre, mens andre organisasjonstyper har sterkest oppslutning blant de yngste ungdommene. Eksempler på det første er motorklubber, politiske og humanitære organisasjoner. Eksempler på det siste er idrettslag, fritidsklubb og kor/korps.
- Det er en tydelig sammenheng mellom vennskapsmønstre og kjønn. Guttene har oftere et mer tilfeldig vennskapsmønster og de er mer orientert mot en fast kamerat. Jentenes vennskapsmønster preges i sterkere grad av en gjeng eller gruppe ungdommer som holder sammen. Vennskapsmønstret endrer seg etter hvert som ungdommene blir eldre. Vi ser en dreining fra tosomhet og tilfeldige forbindelser mot samvær i en gjeng eller gruppe ungdommer. Samvær på tvers av kjønn blir også mer vanlig med alderen. De fleste ungdommene tror vennene ville besøkt dem på sykehuset hvis de ble syke. Andelen som er helt sikker på at de ville få besøk av vennene sine er høyere blant jentene enn blant guttene, og øker med stigende alder for begge kjønn.
- De fleste ungdommer er sammen med vennene sine hjemme hos hverandre, og når de reiser fra hjemstedet sitt er det som oftest for å være sammen med en venn eller for å treffe andre jevnaldrende, for eksempel på dans eller diskotek. Ungdommene blir mer mobile med alderen, og orienteringen mot det sosiale utelivet med venner og jevnaldrende blir større etter hvert som ungdommene blir eldre.

3. Rusmiddelbruk og problematferd

Bruk av rusmidler blant unge mennesker oppfattes som problematisk og lite ønskelig. Voksnes bekymring for ungdommenes rusmiddelbruk handler ofte om omfanget av rusmiddelbruk - den enkelte ungdoms forbruk og forbruket i ungdomsbefolkningen generelt. Grensene for hva som er utprøving og hva som er et problematisk høyt forbruk er ikke klare, og vil variere mellom individer og mellom ulike grupper (Helland 1997). Hva som er et problematisk høyt forbruk av alkohol for en trettenåring er ikke nødvendigvis problematisk høyt for en attenåring.

En viktig side ved det å være ung handler om å nærme seg - og prøve ut - ulike ting som hører voksenlivet til. Å opponere og prøve ut grenser for akseptabel oppførsel i tenårene, ses ofte som «naturlig», og fortolkes som et ledd i ungdommenes løsrivelsesprosess fra foreldrene. Ungdom tillates også brudd på regler og normer i større grad enn andre aldersgrupper (Helland 1997). Slik atferd handler om å utvikle og utforske selvstendighet og uavhengighet (Strandbu 1997). Rusmiddelbruk kan forstås som en symbolsk markering på at man har forlatt barndommen og er i ferd med å nærme seg voksenverdenen (Pedersen 1994). Slik sett er tenåringsdriking en markør på at man trer inn i en ny og mer avansert rolle (Pape 1996b). Øia skriver om dette: «Det å starte å drikke, og å ta sin første røyk kan gjerne betegnes som en del av et innvielsesrituale. Røyken og drinken symboliserer et steg over grensen fra barndom til å føle seg som ungdom. Grenser brytes også på den måten at de unge gjør noe som de ikke får lov til av foreldrene» (Øia 1997:38). Rusmiddelbruk knyttes til en alderstypisk opposisjon mot foreldrenes autoritet (Pape 1996a).

Formålet med dette kapitlet er å kartlegge rusmiddelbruken blant ungdommene i Målselv. Vi vil fokusere mest på alkohol fordi dette er det vanligste av rusmidlene, men vi vil også komme inn på narkotikabruk. Med denne typen undersøkelser, med data fra kun ett tidspunkt, kan vi ikke si noe om økning eller nedgang i unges rusmiddelbruk. For å få noen signaler på om omfanget av rusmiddelbruk blant ungdommene i kommunen er urovekkende kan vi imidlertid sammenligne med ungdommer fra andre steder. Enkelte steder i rapporten vil vi derfor sammenligne ungdommene i Målselv med ungdommer fra andre kommuner.

3.1 Alkohol

Foreldre og andre voksne er vanligvis restriktive i sitt syn på alkoholbruk hos unge. På den andre siden drikker majoriteten av den voksne befolkning alkohol, og fungerer som rollemodeller for drikkeatferd, og det formidles at bruk av alkohol er en normal og akseptabel form for «voksenatferd» (Pape 1996b). På en og samme tid signaliserer derfor unges befatning med alkohol både egenrådighet og kopiering av et sentralt aspekt ved voksne menneskers samværsform (Pape 1996b:86). I dette perspektivet representerer tenåringsdriking en temmelig konvensjonell form for «opprør».

Det er i de senere årene blitt hevdet også av rusmiddelforskere at et måteholdent forbruk av alkohol er så utbredt blant ungdommer flest at det å smake alkohol i løpet av tenårene, må anses for normalt (Hegna 1996). Dagens unge vokser opp i et samfunn der de fleste voksne drikker alkohol, og der alkohol i de fleste miljøer anses for å være en del av det sosialt samværet ved festlige anledninger. Unges eksperimentering med alkohol handler om å lære seg en form for atferd som er akseptert og forventet blant voksne i de fleste miljøer.

Farene ved alkoholbruk er godt dokumentert. Pape (1996c:106) skriver om dette: «Unge mennesker har en forhøyet tendens til å drikke seg fulle og til å oppleve symptomer på bakrus og akutt forgiftning. Dessuten er de mer tilbøyelige til å utøve risikofylte eller sosialt uakseptable handlinger når de har drukket. I større grad enn voksne blir ungdom krangleverne, bråkete og aggressive som følge av alkoholbruk». Risikoen for å pådra seg alvorlige helseproblemer og redusert livskvalitet knyttet til vedvarende tyngre alkoholbruk er også godt dokumentert. Selv om få utvikler tydelige misbruksmønstre tidlig i ungdomsårene har flere studier vist at tidlig alkoholdebut øker risikoen for senere misbruk og høykonsum (Pape 1996c). I en viss forstand ser det ut til, skriver Pape, at ungdomstidens omgang med alkohol er bestemmende for de framtidige drikkevanene.

Vi starter med å gi et bilde av drikkemønsteret blant ungdommene i Målselv. Tabellen under viser hvor mange av ungdommene som drikker alkohol og hvor ofte de som drikker alkohol gjør det.

Tabell 3-1 Har du noen gang drukket øl, vin eller brennevin? Prosent

Drikkemønster	Prosent
Har aldri smakt øl, vin eller brennevin	7
Har så vidt smakt, men drikker aldri/nesten aldri	30
Drikker ca. 1 gang pr. måned	22
Drikker 2-3 ganger pr. måned	22
Drikker ca 1 gang i uka	12
Drikker mer enn 1 gang i uka	7
Total	100
(N)	566

De aller fleste ungdommene har drukket alkohol. 93 prosent av ungdommene svarer positivt på spørsmålet «Har du noen gang drukket øl, vin eller brennevin?». Hvor ofte ungdommene drikker varierer imidlertid. 30 prosent av ungdommene svarer at de såvidt har smakt alkohol, men at de drikker sjelden eller nesten aldri. Blant de som drikker er det mest vanlig å bruke alkohol mellom 1 og 3 ganger i måneden. Noen av ungdommene drikker alkohol hver uke, 12 prosent ca en gang i uka og 7 prosent mer enn en gang i uka.

De fleste ungdommer begynner å eksperimentere med alkohol i løpet av ungdomsårene. Noen svært tidlig, andre senere. I tabellen under ser vi på forskjeller mellom gutter og jenter i ulike aldersgrupper. De seks opprinnelige svaralternativene er redusert til 3 kategorier i tabellen.

Tabell 3-2 Drikkemønster etter klassetrinn og kjønn. Prosent

Drikkemønster	Gutter*			Jenter**			Alle
	7. klasse 8. klasse	9. klasse Grunnkurs	VK I VK II	7. klasse 8. klasse	9. klasse Grunnkurs	VK I VK II	
Drikker ukentlig	3	18	25	10	22	29	19
Drikker månedlig	12	48	60	16	60	46	44
Drikker aldri/sjelden	86	34	16	73	18	25	37
Total	101	100	101	99	100	100	100
(N)	69	120	114	67	121	72	566

* (gutter) $\chi^2 = 90.05$, $p < .0001$

** (jenter) $\chi^2 = 64.39$, $p < .0001$

I løpet av ungdomsårene endres drikkevanene dramatisk, både for gutter og jenter. Blant de yngste er det mange som bare såvidt har smakt alkohol, og det er få som drikker ofte. Bildet ser svært annerledes ut når vi ser på elevene i niendeklasse og på grunnkurstrinnet i videregående. Det vanligste i denne aldersgruppen er å drikke alkohol hver måned, og det er heller ikke uvanlig å drikke hver uke. Forskjellen mellom de eldste og de yngste elevene er betydelige og viser hvordan drikking får en helt annen plass i ungdommenes liv etterhvert som de blir eldre. Fra å være noe de fleste gjør sjelden eller aldri blir drikking etter hvert en naturlig del av det sosiale samværet med andre unge. Blant de eldste ungdommene i vårt materiale er det kun få ungdommer som aldri drikker alkohol, og 8 av 10 drikker minst en gang i måneden. De som ikke drikker alkohol, både blant unge og i befolkningen generelt, er de som skiller seg ut. Totalavhold innebærer et brudd med de normer som tilsier at bruk av alkohol - innen visse grenser og i spesielle former - er det vanlige, og «naturlige». Dette gjelder imidlertid i mindre grad de aller yngste ungdommene.

Drikkevanene henger i mindre grad sammen med kjønn, men det er noen små forskjeller mellom guttene og jentene. I de to yngste aldersgruppene er det flere jenter enn gutter som drikker alkohol. Blant de eldste er det flere gutter enn jenter som drikker alkohol jevnlig, men likevel flere jenter enn gutter som drikker ukentlig. Andre norske studier rapporterer om funn som går i motsatt retning – gutter drikker oftere enn jenter (Stefansen 1997, Hegna og Vestel 1997). Blant ungdommene i Målselv er det imidlertid flere jenter enn gutter som drikker alkohol hver uke i alle aldersgruppene. Hva grunnen er til dette er kan vi ikke si noe om. En mulig forklaring kan være at jentene er sammen med eldre gutter som har et annet drikkemønster enn de jevnaldrende guttene, eller det kan være at noen jenter i Målselv ofte går ut for å treffe militærguttene som er stasjonert i området. Det at jentene drikker oftere enn guttene betyr ikke nødvendigvis at de drikker mer alkohol. Andre studier har vist at det er en tendens til at gutter ofte drikker mer enn jenter når de drikker (Stefansen 1997, Hegna og Vestel 1997).

Er målselvungdommenes forbruk av alkohol høyt? I tabellen under sammenligner vi drikkemønsteret blant unge i Målselv, Strand, Randaberg og Bodø. De opprinnelige seks svaralternativene er redusert til fire i tabellen

Tabell 3-3 *Drikkemønster blant unge i Målselv, Strand, Randaberg og Bodø*.*
Prosent

Drikkemønster	7. - 9. klasse			8. og 9. klasse	
	Målselv	Strand	Randaberg	Målselv	Bodø
Har aldri smakt øl, vin eller brennevin	15	29	39	5	15
Har så vidt smakt, men drikker aldri/nesten aldri	53	45	40	49	51
Drikker månedlig	21	22	15	29	29
Drikker ukentlig	13	4	5	18	7
Total	102	100	100	101	100
(N)	200	433	324	124	909

*Undersøkelsene i Målselv og Strand ble foretatt i 1997. Tallene for Bodø er fra 1996 og tallene for Randaberg fra 1995.

Det er tydelige forskjeller i drikkemønsteret blant ungdomsskoleelevene i de tre kommunene. Først og fremst er det den lave andelen unge som aldri har smakt alkohol som skiller målselvungdommene fra ungdommene i Strand og Randaberg. Blant ungdommene fra Målselv svarer 15 prosent at de aldri har smakt øl, vin eller brennevin. Tilsvarende tall for Strand er 29 prosent og for Randaberg 39 prosent. Vi ser også at andelen unge som drikker alkohol hver uke er høyere i Målselv enn i de to andre kommunene.

Strand og Randaberg er små kommuner i et område av landet der avholdssaken tradisjonelt har stått sterkt. Oppslutningen om kristne organisasjoner har også vært stor i regionen. Forhold som dette kan ha betydning for de forskjellene vi ser i tabellen. Vi finner imidlertid en tilsvarende forskjell når vi sammenligner målselvungdommene med ungdom fra Bodø. Vi finner færre avholdende ungdommer og flere som drikker hver uke blant 8. og 9. klassingene i Målselv sammenlignet med 8. og 9. klassingene i Bodø. Alt i alt peker dette i retning av at en relativt stor andel av ungdommene i Målselv drikker alkohol ofte, sammenlignet med unge fra andre steder. De fleste ungdommene i Målselv har imidlertid det vi kan kalle et moderat forbruk.

Alkoholbruken i de tidligere tenårene legger grunnlaget for alkoholvanene senere i livet (Bakken 1998) og i den grad det er grunn til bekymring er det kanskje først og fremst de ungdommene som drikker svært ofte en bør fokusere på. I en undersøkelse om stabiliteten i unge menneskers drikkemønstre stiller Pape (1996c) følgende spørsmål: «Er det

grunn til å bekymre seg for det framtidige alkoholkonsumet til ungdom som drikker svært mye, eller vil de som regel roe seg når de kommer i voksen alder? Er det, på den annen side, slik at individer med en 'tørr' ungdomstid gjerne tar igjen det forsømte når de blir voksne?». Resultatene fra undersøkelsen viste at unge høykonsumenter ofte modererte alkoholkonsumet sitt i overgangen til voksen alder, men at de likevel oppretthold sin relative drikkeposisjon i forhold til de med andre alkoholvaner. De som drakk mye da de var mellom 19 og 22 år hadde med andre ord en tendens til å drikke mer enn andre også da de var blitt 25-28 år gamle. Pape (1996c:109) konkluderer slik: «Disse resultatene betyr at det er grunn til å bekymre seg for de framtidige alkoholvanene til unge høykonsumenter. Riktignok har de en tendens til å drikke noe mindre når de blir eldre, men de er likevel tilbøyelige til å bruke mer alkohol enn folk flest også i voksen alder».

3.2 Hasj, marihuana og andre stoffer

Bruken av de ulovlige rusmidlene får gjerne mer oppmerksomhet enn den langt mer omfattende bruken av alkohol og tobakk. Det mest utbredte narkotiske stoffet er hasj. Utviklingen ser ut til å gå i retning av en mer utbredt bruk. Fra å være et stoff som i hovedsak ble assosiert med 60-tallets «hippies» er hasj et stoff ungdommer fra ulike typer ungdomsmiljøer kommer i kontakt med (Hegna og Vestel 1997).

Det går et skille ikke bare mellom de som har prøvd illegale stoffer og de som ikke har gjort det, men også mellom de som eksperimenterer med narkotiske stoffer og de som bruker slike stoffer jevnlig. Studier har vist at de som har et vanemessig forbruk av hasj i større grad kjennetegnes ved marginalisering og avvik, og oftere har erfaring med også andre stoffer (bl.a. Pedersen 1992). Mens alkohol fokuseres som de voksnes rusmiddel, fortolkes bruk av hasj oftere som et ungdomsfenomen. Vi skal se nærmere på tilgjengeligheten av cannabis og utbredelsen av hasj og andre narkotiske stoffer blant ungdommene i Målselv. Spørsmålet om marginalisering og andre problemer knyttet til narkotikabruk må vi imidlertid la ligge.

Tilgjengelighet

Stoffer som hasj og marihuana er ikke like lett tilgjengelig for alle ungdommene. Trolig er det slik at det både er mindre aktuelt og vanskeligere for de yngste ungdommene å skaffe seg narkotiske stoffer enn for de eldste. Vi stilte ungdommene dette spørsmålet: «Hvis du ønsket å få tak i

marihuana eller hasj, tror du at du ville klare å skaffe deg stoffet i løpet av to til tre dager?». Den neste tabellen viser svarene på spørsmålet fordelt etter klasstrinn.

Tabell 3-4 Andel som tror de kan skaffe hasj i løpet av to til tre dager. Prosent

Kan skaffe hasj?	7. klasse	8. klasse	9. klasse	Grunnkurs	VK I	VK II	Alle
Ja	12	22	25	48	44	39	36
Nei	55	42	20	22	22	18	28
Vet ikke	32	37	55	30	33	43	36
Total	99	101	100	100	99	100	100
(N)	74	60	65	176	117	67	559

χ^2 : 68.07, $p < .0001$

En vanlig oppfatning er at tilgjengeligheten av narkotiske stoffer er lettere i de store byene enn på små steder. Spørsmålet vi stiller er om tilgjengeligheten av hasj er større i Målselv sammenlignet med andre små steder. Tabellen under viser svarfordelingen på spørsmålet «Hvis du ønsket å få tak i hasj eller marihuana, tror du du ville klare å skaffe deg stoffet i løpet av to til tre dager?» blant ungdomsskoleelever i Målselv, Strand og Randaberg.

Tabell 3-5 Andel som tror de kan skaffe hasj i løpet av to til tre dager blant ungdomsskoleelever i Målselv, Strand og Randaberg. Prosent

Kan skaffe hasj?	Målselv	Strand	Randaberg
Ja	19	27	19
Nei	40	26	41
Vet ikke	41	47	40
Total	100	100	100
(N)	199	426	302

Tilgjengeligheten av hasj ser ikke ut til å være større i Målselv enn på andre steder. Blant ungdomsskoleelevene i Målselv svarer 19 prosent av de tror de kunne klare å skaffe seg hasj eller marihuana i løpet av to til tre dager. Andelen som svarer det samme er like stor i Randaberg og noe høyere i Strand. Felles for ungdommene fra de tre kommunene er at mange ikke vet om de ville klare det. Kanskje betyr dette at de fleste vet om noen som de

tror kunne skaffe dem hasj, men at de færreste tilhører eller er i kontakt med miljøer der hasjbruk er utbredt.

Bruk av narkotiske stoffer

Tilgjengeligheten sier imidlertid ikke noe om hvor utbredt det er å bruke hasj blant ungdommene. I de følgende tabellene er det bruken av narkotiske stoffer som fokuseres. Tall fra SIFA indikerer at omfanget av hasjbruk blant unge er blitt større i løpet av 90-tallet (Skretting 1996). For å få en pekepinn på om omfanget av hasjbruk er høyt, vil vi sammenligne målselvgdommene med ungdom fra andre steder. Før vi gjør dette tar vi med en tabell som gir et bilde av hasjbruken blant unge i kommunen. Tabellen under viser andelen som har brukt hasj eller marihuana i løpet av det siste året etter kjønn og klassetrinn. Spørsmålet var formulert som «antall ganger», men i tabellen skiller vi bare mellom de som har brukt hasj i løpet av det siste året og de som ikke har gjort det.

Tabell 3-6 Andel som har brukt hasj eller marihuana én eller flere ganger i løpet av det siste året. Prosent

Brukt hasj siste år?	7. klasse	8. klasse	9. klasse	Grunnkurs	VK I	VK II	Alle
Har ikke brukt	97	97	94	92	95	91	94
Har brukt	3	3	6	8	5	9	6
Total	100	100	100	100	100	100	100
(N)	73	61	65	176	119	66	560

NS

Selv om relativt mange unge tror de kunne klare å skaffe seg hasj i løpet av to til tre dager er det få som har brukt stoffet i løpet av det siste året. Til sammen har 35 ungdommer (6 prosent) brukt hasj det siste året. I motsetning til bruken av alkohol finner vi ingen klar sammenheng mellom hasjbruk og alder. Hasjbruk ser imidlertid ut til å være mindre utbredt blant ungdomsskoleelevene enn blant elevene på videregående, men de forskjellene vi ser er relativt små. I tabellen under sammenligner vi unge i Målselv med ungdom fra fire andre steder; Strand, Randaberg, Bodø og Stavanger.

Tabell 3-7 Andel som har brukt hasj eller marihuana én eller flere ganger siste år etter klasstrinn. Prosent

Brukt hasj siste år?	7. klasse	8. klasse	9. klasse	Grunnkurs	N
Målselv 1997	3	3	6	8	560
Strand 1997	0	1	7	9	662
Randaberg 1995	0	1	6	-*	331
Bodø 1996	-	6	12	20	1530
Stavanger 1995	-	6	9	11	3169

* En strek indikerer at disse aldersgruppene ikke var med i undersøkelsen.

Det er en noe større andel blant de helt unge ungdommene i Målselv som har brukt hasj i løpet av det siste året sammenlignet med de to andre små kommunene vi har tall fra. Hasjbruk er imidlertid mer utbredt blant unge fra større byer, og målselvungdommene kommer godt ut av sammenligningen med ungdommene fra både Bodø og Stavanger.

De tabellene vi har vist så langt sier ikke noe om hvor mange ganger ungdommene har brukt hasj eller marihuana. Det vil være interessant å se om det er vanlig å bruke hasj jevnlig, eller om de fleste som oppgir at de har brukt stoffet kun prøver en eller noen få ganger. Tabellen under viser hvor mange ganger elevene på de ulike klasstrinnene har brukt cannabis i løpet av det siste året. Svaralternativene kommer frem av tabellen.

Tabell 3-8 Hyppighet i bruk av cannabis de siste 12 måneder etter klasstrinn. Prosent

Antall ganger siste år	7. klasse	8. klasse	9. klasse	Grunnkurs	VK I	VK II	Alle
0 ganger	97	97	94	92	95	91	94
1-5 ganger	1	1	5	5	2	5	3
6 ganger eller mer	1	1	2	3	3	5	3
Total	99	99	101	100	100	101	100
(N)	73	61	65	176	119	66	560

ns

Heller ikke når vi ser på hyppigheten i bruk av hasj er det noen entydig sammenheng mellom alder og bruk av hasj eller marihuana. Andelen som har brukt hasj i løpet av det siste året stiger fram til grunnkurs, synker på VK I trinnet og øker igjen på VK II trinnet. Årsaken til dette kan være at frafallet på VK I trinnet er høyere enn på de øvrige klasstrinn. Blant de

yngste begrenser hasjbruken seg stort sett til å ha prøvd stoffet en eller noen få ganger. Fra niendeklasse øker andelen som har brukt hasj eller marihuana - 7 prosent av ungdommene på dette klassestrinnet har brukt hasj eller marihuana i løpet av året som gikk. Fra niendeklasse øker også prosentandelen som har mer omfattende erfaring med hasj eller marihuana. Hovedinntrykket er imidlertid at omfattende hasjbruk er relativt lite vanlig blant ungdommene i Målselv.

Hva med andre narkotiske stoffer, er de tilgjengelige for unge i en liten kommune i Troms? I tabellen under viser vi andelen unge på hvert klassestrinn som har brukt andre narkotiske stoffer i løpet av året som gikk. Spørsmålet var formulert på denne måten: «Har du brukt andre stoffer som kokain, LSD, ecstasy, amfetamin, heroin, eller noe annet de siste 12 månedene?». Det er altså ikke skilt mellom de ulike stoffene, og vi kan derfor ikke vite hvilke stoffer ungdommene har brukt. Svaralternativene var formulert som «antall ganger», men i tabellen skiller vi kun mellom de som har brukt slike stoffer i løpet av det siste året og de som ikke har gjort det. Når vi undersøker fenomener som er lite vanlige – som for eksempel bruk av sterkere narkotiske stoffer – er resultatene spesielt utsatt for å bli påvirket av feilaktige opplysninger og tulle svar. Vi må med andre ord tolke tallene i tabellen med en viss forsiktighet.

Tabell 3-9 Andel som har brukt andre narkotiske stoffer i løpet av det siste året. Prosent

Brukt andre stoffer?	7. klasse	8. klasse	9. klasse	Grunnkurs	VK I	VK II	Alle
Har ikke brukt	97	95	94	98	97	96	96
Har brukt	3	5	6	2	3	5	4
Total	100	100	100	100	100	101	100
(N)	73	61	64	175	119	67	559

ns

Til sammen har 20 elever brukt andre narkotiske stoffer i løpet av det siste året. Noe overraskende finner vi at andelen unge som har brukt andre stoffer enn hasj er høyere blant ungdomsskoleelevene enn blant elevene på videregående, og at det blant 8. klassingene er flere som har brukt andre stoffer enn som har brukt hasj.

Et annet nærliggende spørsmål er om det er noen sammenheng - mer generelt - mellom alkoholbruk og bruk av andre rusmidler. Vi skal se på

sammenhengen mellom hvor ofte ungdommene drikker alkohol og bruk av andre rusmidler. Tabellen under viser andelen som bruker andre rusmidler etter drikkehyppighet.

Tabell 3-10 Bruk av andre rusmidler etter drikkehyppighet. Prosent

Andelen som har...	Drikker sjelden/aldri	Drikker månedlig	Drikker ukentlig
brukt hasj siste år*	0.5	5	20
brukt andre stoffer siste år*	0.5	2	14
Minste (N) oppgitt	204	249	107

* (stjerne) markerer signifikans på minst 0.05 nivå

Sammenhengen mellom drikkehyppighet og bruk av andre rusmidler er tydelig. Sammenhengen er dokumentert også i andre studier (bl.a. Hegna og Vestel 1997). De som drikker sjelden eller aldri bruker i mindre grad andre rusmidler enn de som drikker oftere, og det er en tydelig forskjell også mellom de som drikker månedlig og de som drikker ukentlig.

I hvilken grad reflekterer tallene i tabellen en såkalt bakenforliggende «alderseffekt»? Etter hvert som ungdom blir eldre, endres rusmiddelvanene i retning av at flere både drikker, røyker og bruker illegale stoffer. Når alle ungdommene betraktes under ett i den samme tabellen, kan vi ikke vite om sammenhengen også gjelder de enkelte aldersgrupper. Den sammenhengen vi ser i tabellen ble imidlertid ikke svekket når vi kontrollerte for alder. Syvendeklassingen som drikker alkohol hver uke har høyere sannsynlighet for å ha prøvd hasj sammenlignet med sine jevnaldrende som drikker sjeldnere eller aldri. Det samme gjelder de eldste ungdommene. Selv om det er mer vanlig både å drikke alkohol ofte og å ha prøvd hasj blant de eldste, sier de som drikker alkohol hver uke oftere enn andre ungdommer på samme klassetrinn at de også bruker andre rusmidler. Vi vil også senere i rapporten undersøke nærmere om sammenhengen mellom to fenomener skyldes en slik bakenforliggende «alderseffekt».

Tabellen må imidlertid ikke forstås som at et høyt alkoholkonsum nødvendigvis fører til bruk av også andre rusmidler. Det er en samvariasjon vi ser, ikke en kausal sammenheng. En mulig fortolkning er at det er en sammenheng «bak» sammenhengen vi ser i tabellen. Trolig er det slik at de som har et høyt forbruk av alkohol ikke bare har en annen praksis på dette feltet, men at de har andre holdninger, og en annen tilnærming til også andre

deler av livet. Rusmiddelbruk kan ikke forstås løsrevet fra den livssammenheng og det miljø de unge befinner seg i. Både vanskelige familieforhold, sosiale problemer, uheldig sosial innflytelse og individuelle faktorer er dokumenterte risikofaktorer for utvikling av rusmiddelbruk (Helland 1998). Flere studier har også vist at foreldrenes drikkeatferd og holdninger til den unges alkoholbruk påvirker den unges drikkeatferd (Hegna 1996, Stefansen 1997). Jo oftere foreldrene drikker, og jo mer liberale de er i forhold til den unges alkoholbruk, jo oftere drikker den unge selv.

Høyt forbruk av rusmidler er også blitt knyttet til fenomenet «sensation seeking» (Hegna og Vestel 1997). Hegna og Vestel skriver: «Er det kanskje en psykologisk underliggende faktor her – et 'sug mot rusmidler' – som fører til at enkelte trekkes mot sterke rusopplevelser mens andre ikke har disse behovene i det hele tatt?» (1997: 89).

Hegna og Vestel knytter rusmiddelbruk til livsstil på flere måter. De spør om rusmiddelbruk er knyttet til spesielle sosiale miljøer og til subkulturer på en måte som fører til en opphopning av ungdom som har erfaring med flere typer rusmidler i noen miljøer. De viser til studier som har påvist en sterk sammenheng mellom egen rusmiddelbruk og venners rusmiddelbruk. Bruk av rusmidler har et kollektivt preg, er konklusjonen. I noen ungdomsmiljøer signaliserer man tilhørighet nettopp ved å bruke rusmidler, i andre er det avhold som har samme funksjon. Det siste gjelder kanskje først og fremst kristne ungdomsmiljøer, mens bekymring for det første særlig har vært uttrykt i forhold til house-miljøets ruskultur.

Rusmiddelkategorier

Vi har gruppert ungdommene etter rusmiddelvaner og har konstruert en variabel med tre kategorier. I den første gruppen finner vi de ungdommene som aldri har drukket alkohol og de ungdommene som så vidt har smakt alkohol, men som drikker sjelden eller nesten aldri. I den andre kategorien finner vi de ungdommene som drikker alkohol hver måned og de som drikker alkohol en gang i uka. Den siste gruppen består av de ungdommene som drikker alkohol mer enn en gang i uka og de ungdommene som har brukt hasj eller andre rusmidler i løpet av de siste 12 månedene. I tabellen under viser vi hvordan disse kategoriene fordeler seg på hvert klassetrinn.

Tabell 3-11 Rusmiddelkategorier på hvert klassetrinn. Prosent

Rusmiddelkategorier	7. klasse	8. klasse	9. klasse	Grunnkurs	VK I	VK II	Alle
Drikker sjelden eller aldri	90	66	42	20	22	12	36
Drikker moderat	7	26	42	66	68	66	51
Høyt forbruk av rusmidler	4	8	17	14	11	22	13
Total	101	100	101	100	101	100	100
(N)	76	61	65	177	120	67	566

$$\chi^2 = 171.54, p < .0001$$

Igjen ser vi at elevene på VK I trinnet skiller seg ut som mer edruelige enn de andre elevene på videregående. Vi minner igjen om at frafallet er større på dette klassetrinnet, og at det kan ha påvirket resultatene. Når vi bruker slike sammenslåtte kategorier som dette er det også viktig å huske på at det vil være store variasjoner innenfor hver kategori. For noen av de som sier de bare så vidt har smakt alkohol vil dette være begynnelsen på en utvikling i retning av mer «normal» bruk av alkohol, mens andre kanskje aldri vil begynne å drikke. Og det *er* forskjell på det å drikke en gang i uka og å drikke en gang i måneden. I tabellen under viser vi hvordan rusmiddelkategoriene fordeler seg etter kjønn.

Tabell 3-12 Rusmiddelkategorier etter kjønn. Prosent

Rusmiddelkategorier	Gutter	Jenter	Alle
Drikker sjelden eller aldri	38	34	36
Drikker moderat	49	55	51
Høyt forbruk av rusmidler	14	12	13
Total	101	101	100
(N)	307	262	569

ns

I motsetning til det en kanskje ville forvente fordeler rusmiddelkategoriene seg svært likt blant guttene og jentene. Mens hovedtyngden av jentene er det vi her har kalt lavfrekvente - eller moderate - alkoholbrukere, er det en noe større spredning blant guttene. De prosentvise forskjellene er likevel helt marginale.

3.3 Problematferd

«Problematferd» er et upresist begrep, og hva som ligger i det varierer. I en rapport om ungdom i Bergen diskuterer Hegna og Helland (1998) ulike definisjoner av begrepet. Problematferd kan løselig forstås som uønsket opptreden, og omfatter da handlinger som bryter med de til enhver tid gjeldende normer og regler og som er til skade for en selv eller andre. Slik sett vil det vi forstår som problematferd variere over tid og fra miljø til miljø. Noen av de handlingene vi kaller problematferd befinner seg i en gråsoner mellom det som er lovlig og det som er ulovlig, mens andre er straffbare handlinger. Spørsmålet som ble stilt ungdommene var formulert slik: «Her er det beskrevet en del handlinger som er ulovlige eller på grensen til det lovlige, men som mange likevel gjør. Har du vært med på/gjort noe av dette det siste året – de siste 12 månedene?».

Det er altså ungdommenes egenrapportering som ligger til grunn for de analysene vi vil foreta. Noen vil mene at dette er problematisk, ungdommene kan holde tilbake informasjon – eller de kan legge på. Anonyme undersøkelser bidrar til å redusere problemet med underrapportering, men vi kan likevel ikke vite sikkert om rapporteringen er riktig. Bakken (1998) diskuterer dette problemet i en rapport om ungdom i Oslo. Han skriver: «At mange i ulike sammenhenger ønsker å utgi seg for å være en annen enn den de 'egentlig' er, er ikke et ukjent fenomen i dagliglivet. Forutsetningen som må gjøres er at folk snakker sant. Trolig er det i de fleste tilfeller hold i en slik forutsetning». Funn fra flere studier indikerer at det er relativt det godt samsvar mellom oppgitt og registrert kriminalitet blant unge (Pape 1995). Vi har valgt å ikke skille mellom begrepene problematferd og kriminalitet, men vil bruke begrepene om hverandre. Hvilke *typer* handlinger som inngår i analysene vil komme fram av de enkelte tabellene. Tabell 3-13 under viser andelen unge som har drevet med ulike typer kriminelle handlinger i løpet av det siste året.

12 prosent av ungdommene i Målselv har gjort hærverk eller skade for mer enn 1000 kroner, mens få har vært involvert i andre typer problematferd, som innbrudd eller slåsskamp med våpen. Er noen typer problematferd mer vanlige i noen aldersgrupper? Vi finner ingen signifikante forskjeller mellom aldersgruppene når vi ser på de ulike typene kriminelle handlinger hver for seg. Resultater fra en undersøkelse blant unge i Oslo tyder på det samme; når det gjelder denne typen handlinger er det generelt små aldersforskjeller (Bakken 1998).

Tabell 3-13 Selvrapportert kriminalitet i løpet av de siste 12 månedene, sortert. Prosent

Hvor mange ganger har du ...	0 ganger	1 gang	2-5 ganger	6 ganger el. mer	Totalt	(N)
Gjort hærverk eller skade for mer enn 1000 kr.	88	6	3	2	99	564
Brutt deg inn for å stjele noe	95	3	2	1	101	564
Vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen	97	2	1	1	101	562
Truet til deg penger eller ting	97	1	1	1	100	565

Mange studier har imidlertid vist at det er en sammenheng mellom ulike typer problematferd og kjønn (Bakken 1998, Strandbu 1997). Gutter er langt oftere involvert i de mer alvorlige og utadrettede formene for problematferd, mens jentenes involvering i problematferd er mer preget av bagatellmessige forhold. I tabellen under skal vi se på forskjeller mellom gutter og jenter i Målselv når det gjelder forekomsten av selvrapportert kriminalitet.

Tabell 3-14 Selvrapportert kriminalitet i løpet av de siste 12 månedene etter kjønn. Andelen som har drevet med ulike typer handlinger en eller flere ganger i løpet av det siste året

Andelen som har ...	Gutter	Jenter	Alle	(N)
Gjort hærverk eller skade for mer enn 1000 kr.*	16	7	12	564
Brutt deg inn for å stjele noe*	9	2	6	564
Vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen	5	2	3	562
Truet til deg penger eller ting	2	3	3	565

* (stjerne) markerer signifikans på minst 0.05 nivå.

Guttene er overrepresentert når det gjelder de fleste formene for problematferd. Guttene slåss oftere, de gjør oftere hærverk og er oftere involvert i innbrudd. Unntaket er å true til seg penger eller ting, noe jenter gjør like ofte som gutter. Dette gjelder imidlertid kun noen ganske få jenter, og hovedinntrykket er at jentene i langt mindre grad enn guttene er involvert i de typene problematferd som er undersøkt her. Det er imidlertid de mer alvorlige formene for problematferd ungdom kan være involvert i vi har sett på.

Er den typen kriminalitet vi her fokuserer på utbredt blant unge i Målselv? I tabellen under gir vi et bilde av hvor mange som har gjort noe kriminelt i løpet av året som gikk, blant gutter og jenter. Vi har konstruert en indeks som sier noe om hvor mange lovbrudd ungdommene har foretatt i løpet av året som gikk, og skiller mellom de som ikke har gjort noe kriminelt, de som har gjort ett lovbrudd, de som har gjort noen lovbrudd og de som har gjort mange lovbrudd. Å ha gjort noen lovbrudd innebærer i denne sammenhengen at den unge har gjort minst to, men ikke mer enn fem lovbrudd, mens mange lovbrudd innebærer seks lovbrudd eller mer i løpet av året som gikk.

Tabell 3-15 Selvrapportert kriminalitet (antall lovbrudd) i løpet av de siste 12 månedene etter kjønn. Prosent

Antall lovbrudd	Gutter	Jenter	Alle
Ingen lovbrudd	80	91	85
Ett lovbrudd	7	5	6
Noen lovbrudd	11	2	7
Mange lovbrudd	2	2	2
<hr style="border-top: 1px dashed black;"/>			
Totalt	100	100	100
(N)	299	260	559

$$\chi^2 = 17.88, p < .001$$

Ikke uventet finner vi store kjønnsforskjeller også når det gjelder hvor mange lovbrudd ungdommene har vært involvert i. Mens ni av ti jenter ikke har gjort noen lovbrudd i løpet av det siste året, svarer åtte av ti gutter det samme. Og mens engangsforeteelsen dominerer blant jentene som har brutt loven, er det relativt mange gutter som har gjort to lovbrudd eller mer. Det er imidlertid ingen forskjell mellom gutter og jenter når det gjelder andelen som har gjort mange lovbrudd.

Vi finner ingen signifikante aldersforskjeller når det gjelder hvor mange lovbrudd ungdommene har vært involvert i i løpet av det siste året. Hovedinntrykket er at andelen problembelastet ungdom ut til å holde seg relativt konstant gjennom tenårene.

Et hovedfunn i Bakkens (1998) studie av ungdom i Oslo er at de mest problembelastede ungdommene har det høyeste forbruket av rusmidler. Problematferd og rusmiddelbruk er med andre ord fenomener som i sterk grad er forbundet med hverandre. Bakkens analyser er omfattende og

belyser sammenhenger vi ikke har mulighet til å gå inn på her. De målene vi anvender for å si noe om denne sammenhengen blant ungdom i Målselv er svært enkle, og gir bare et omtrentlig bilde. Spørsmålet vi stiller er om de ungdommene som bruker rusmidler ofte er involvert i kriminelle handlinger oftere enn de andre ungdomsgruppene.

Tabell 3-16 Selvrapportert kriminalitet (antall lovbrudd) blant unge med ulike rusmiddelvaner. Prosent

Antall lovbrudd	Drikker sjelden eller aldri	Drikker moderat	Høyt forbruk av rusmidler	Alle
Ingen lovbrudd	95	86	51	85
Ett lovbrudd	3	7	15	6
Noen lovbrudd	3	7	21	7
Mange lovbrudd	-	-	13	2
Totalt	101	100	100	100
(N)	201	286	72	559

$$\chi^2 = 104.75, p < .0001$$

Ikke overraskende er det en sterk sammenheng mellom rusmiddelbruk og problematferd. Sammenhengen er tydelig i alle aldersgruppene og blant både jenter og gutter – de som bruker rusmidler ofte skiller seg fra de andre ungdommene ved også å være mer involvert i kriminelle handlinger.

Bakken (1998) diskuterer ulike tilnærminger til å forstå mekanismene bak den sterke sammenhengen mellom rusmiddelbruk og problematferd. En tilnærming er å betrakte rusmiddelbruk som en følge av en vanskelig situasjon den unge har havnet i. Rusmiddelbruk framstår som en flukt fra eller en løsning på det problemet den unge står overfor. En annen tilnærming er å betrakte problematferd som en direkte konsekvens av rusmiddelbruken – mye uforutsett skjer når ungdom er påvirket av rusmidler. Et tredje perspektiv har vi allerede vært inne på i diskusjonen av rusmiddelbruk. Begrepet «sensation seeking» refererer til en draging mot situasjoner der øyeblikket, fart og spenning står i fokus. Tanken bak begrepet er at noen tiltrekkes mer av denne typen spenning enn andre. Som fenomener har problematferd og rusmiddelbruk noen likhetstrekk. Opplevelsen av spenning er knyttet til en kort tidshorisont og til det å bryte med normer og regler. Forstått på denne måten er det den samme underliggende mekanismen som styrer tilbøyeligheten både til å involvere seg i problematferd og til å bruke rusmidler.

3.4 Ungdom som har flyttet hjemmefra

Fra kommunens side ble det uttrykt et ønske om å undersøke omfanget av rusmiddelbruk blant de ungdommene som bor på hybel eller internat spesielt. Både blant folk flest og i kommuneadministrasjonen har mange vært bekymret for hva som foregår på hybelhusene i kommunen – som på folkemunne har hatt et dårlig rykte. Er det grunnlag for en slik bekymring? Drikker disse ungdommene mer enn de ungdommene som bor sammen med foreldrene sine? I tabellen under ser vi på sammenhengen mellom boform og rusmiddelbruk. De opprinnelige svaralternativene på spørsmålet «Hvem bor du sammen med?» er slått sammen til 3 kategorier. Kategorien «enten mor eller far» er den kategorien med mest variasjon. Her finner vi både de som bor sammen med en av foreldrene, de som bor sammen med en av foreldrene med ny partner og de som bor vekselvis hos mor og far.

*Tabell 3-17 Rusmiddelbruk etter bosituasjon blant elever på videregående.
Prosent*

Alkoholbruk	Begge foreldrene	Enten mor eller far	Bor på hybel/-internat	Alle
Drikker sjelden eller aldri	23	18	15	20
Drikker månedlig	60	50	59	58
Drikker ukentlig	17	32	26	22
Har brukt hasj siste år	6	6	10	7
Har brukt andre stoffer siste år	2	2	6	3
Minste (N) oppgitt	(183)	(55)	(121)	(359)

Selv om de sammenhengene vi har undersøkt ikke er signifikante, ser vi noen forskjeller mellom de ulike gruppene ungdommer. Det er de ungdommene som bor sammen med begge foreldrene som først og fremst skiller seg ut når det gjelder alkoholbruk. I denne gruppen er det flere som sjelden drikker og langt færre som drikker ukentlig sammenlignet med de andre gruppene. Forskjellen mellom de som bor sammen med en av foreldrene og hybelboerne er relativt marginal. Andelen som drikker ukentlig er imidlertid noe høyere blant de som enten bor sammen med mor eller far enn blant hybelboerne. Når vi skal tolke tabeller som denne er det viktig å huske at også andre forhold enn de vi velger å se på som oftest har betydning for det fenomenet en studerer. Selv om de som bor sammen med

en av foreldrene drikker oftere enn de ungdommene som bor sammen med begge foreldrene kan vi ikke på grunnlag av dette trekke den konklusjon at foreldrenes samlivsbrudd gjør at ungdommene ruser seg mer.

Hva med bruk av narkotika? Her ser vi en høyere forekomst blant hybelboerne både når det gjelder hasjbruk og bruk av andre stoffer. Forskjellene er imidlertid ikke dramatiske, og gir ikke signifikante utslag. Bildet nyanseres ytterligere når vi ser på hvor ofte hybelboerne oppgir at de har brukt hasj og andre stoffer. Det er kun noen ganske få som oppgir omfattende bruk av narkotiske stoffer i løpet av året som gikk – 6 elever har brukt hasj mer enn 5 ganger og 2 elever sier de har brukt andre stoffer mer enn 5 ganger i løpet av året som gikk.

Bildet av hybelboerne som særlig belastet ungdom stemmer altså ikke helt med funnene her. Hegna og Helland (1998) vier i en rapport om ungdom i Bergen, hybelboerne spesiell oppmerksomhet. En av konklusjonene i rapporten er at denne gruppa ikke skiller seg ut som en gruppe med spesielle problemer. Ungdom som har flyttet hjemmefra ser imidlertid ut til å oppleve mer ensomhet enn de ungdommene som bor hjemme. På den andre siden gjør de mer lekser enn annen ungdom. Hybelungdommene i Bergen skulker noe oftere enn de andre ungdommene, men skårer lavere på andre mål på problematferd. Følgelig konkluderer forfatterne: «Sett under ett ser bekymringen for hvordan det skal gå med disse unge som har flyttet hjemmefra for å gå på skolen ut til å være svakt begrunnet i dette materialet i Bergen» (Hegna og Helland 1998:118). Bildet i Målselv er ikke like entydig. Hybelboerne gjør lekser noe sjeldnere enn de som bor hjemme, og de skårer noe høyere på målene på problematferd. Mens 36 prosent av de som bor hjemme gjør lekser mer enn 3 dager i uka svarer 27 prosent av hybelboerne det samme. Blant hjemmeboerne er andelen som ikke har vært involvert i noen form for problematferd 67 prosent. Tilsvarende andel blant hybelboerne er 56 prosent. Sammenhengen mellom problematferd og bosituasjon er sterkere blant jentene enn blant guttene.

Blant hybelboerne er det imidlertid langt flere som går på yrkesfaglige studieretninger enn som går på allmennfag, mens forholdet er det motsatte blant hjemmeboerne. Hvilken betydning har dette for forekomsten av problematferd blant hybelboerne? I tabellen under skiller vi mellom gutter

og jenter og ser på sammenhengen mellom problematferd og bosituasjon blant elever på yrkesfag og elever på allmennfag⁷.

Tabell 3-18 Forekomsten av selvrapportert problematferd blant hybelboere og hjemmeboere på ulike studieretninger på videregående. Andelen som **ikke har vært involvert** i noen form for problematferd i løpet av det siste året. Prosent

	Gutter*		Jenter**	
	Hjemmeboere	Hybelboere	Hjemmeboere	Hybelboere
Allmennfaglig	67	67	84	70
Yrkesfaglig	48	43	73	61
(N)	139	68	105	53

*ns, **ns

Sammenhengen mellom bosituasjon og problematferd nyanseres når vi skiller mellom elever på allmennfaglige og yrkesfaglige linjer. Både blant guttene og jentene er det store forskjeller mellom disse to gruppene. Forekomsten av selvrapportert problematferd er langt høyere blant elevene på yrkesfaglige retninger enn blant elever på allmennfag. Mønsteret er tydelig både blant guttene og blant jentene. Når vi ser på forekomsten av problematferd innenfor hver av gruppene separat finner vi ingen forskjell mellom hybelboere og hjemmeboere blant guttene. Selv om sammenhengen ikke er signifikant, ser vi imidlertid tydelige forskjeller når vi sammenligner jentene som bor hjemme med jentene som bor på hybel. Andelen som ikke har vært involvert i problematferd er lavere blant hjemmeboerne enn blant hybelboerne både blant de som går på allmennfag og de som går på yrkesfaglige studieretninger.

Hvordan skal vi tolke disse tallene? Forskjellen mellom elever på allmennfaglig og yrkesfaglig studieretning går inn i et mønster mange har beskrevet tidligere. Guttene som velger de tradisjonelle fagutdanningene på videregående har ofte arbeiderklassebakgrunn (Skogen 1998a). Tradi-

⁷ Vi har tidligere brukt en inndeling der vi grupperte ungdommene etter hvor mange lovbrudd de hadde gjort i løpet av det siste året. Når vi velger betegnelsen *problematferd* her – og ikke kriminalitet – er det fordi vi har tatt med en handling som ikke nødvendigvis innebærer å bryte loven; å slåss uten våpen. De som ikke har vært involvert i noen form for problematferd er altså de som verken har vært i slåsskamp (uten våpen) eller har gjort noen lovbrudd i løpet av det siste året.

sjonelle maskuline verdier er sentrale elementer i dette kulturelle universet. Maskuliniteten bekreftes ved å være tøff, sterk og god til å slåss. Blant middelklassens gutter (som langt oftere velger allmennfaglige linjer på videregående) er denne maskulinitetsmodellen mindre attraktiv. Maskuliniteten bekreftes kanskje langs andre akser, som å hevde seg i diskusjoner, være flink på idrettsbanen, få gode karakterer? Perspektivet gjør forskjellen mellom guttene på allmennfag og guttene på yrkesfag forståelig. Hva med forskjellene mellom jentene, hvordan skal de tolkes? Forskjellen mellom jentene på yrkesfag og jentene på allmennfag er mindre enn forskjellen mellom guttene. En forklaring kan være at polariseringen langs det vi kan kalle klassedimensjonen er mindre blant jentene når vi - som her - ser på de alvorlige formene for problematferd. Hva med forskjellen mellom hybelboerne og hjemmeboerne? Jenter blir oftere møtt med strengere grenser enn gutter av foreldrene sine. En forklaring kan være at forskjellen på å bo hjemme og på å bo på hybel er større for jentene enn for guttene. Jentene som flytter hjemmefra har en større grad av frihet enn jenter som fremdeles utsettes for direkte kontroll i foreldrehjemmet. Kanskje er det friheten som blir vanskelig å håndtere for noen av jentene? En annen kan være at jentene som bor på hybel orienterer seg mot gutter som er eldre enn de selv, og på denne måten får kontakt med miljøer der den typen handlinger vi har sett på er mer utbredt.

3.5 Oppsummering

- 93 prosent av ungdommene i Målselv har drukket alkohol. 30 prosent har så vidt smakt, men drikker sjelden eller nesten aldri. 44 prosent drikker alkohol hver måned og 19 prosent hver uke.
- Drikkevanene endres dramatisk i løpet av ungdomsårene både blant guttene og jentene. Ved utgangen av tenårene drikker de aller fleste ungdommene alkohol jevnlig, og 8 av 10 i den eldste aldersgruppen drikker hver måned. Drikkevanene henger i mindre grad sammen med kjønn, men i alle aldersgruppene er det flere jenter enn gutter som drikker alkohol hver uke.
- Ungdom i Målselv har et høyere forbruk av alkohol enn unge fra andre kommuner. Dette gjelder både ungdom fra andre små kommuner og unge fra større byer.
- Hasjbruk er lite utbredt. 6 prosent av ungdommene har brukt hasj i løpet av året som gikk. Hasjbruk er noe mer utbredt blant de yngste målselv-

ungdommene enn blant unge i samme aldersgruppe i andre små kommuner, men mindre utbredt enn i de større byene. Andre narkotiske stoffer er heller ikke utbredt. 4 prosent har brukt andre narkotiske stoffer i løpet av det siste året.

- Sammenhengen mellom alkoholvaner og bruk av narkotiske stoffer er tydelig. De ungdommene som har et høyt forbruk av alkohol har høyere sannsynlighet for også å ha brukt narkotiske stoffer enn de ungdommene som har et lavere forbruk av alkohol.
- Guttene er langt oftere involvert i kriminelle handlinger enn det jentene er. Andelen som har vært involvert i ulike typer problematferd er tilnærmet like stor i alle aldersgrupper.
- Det er en sterk sammenheng mellom rusmiddelbruk og problematferd. De som bruker rusmidler ofte har en større tilbøyelighet enn de andre ungdommene til også å være involvert i problematferd.
- Unge som har flyttet hjemmefra drikker sjeldnere alkohol enn de ungdommene som bor sammen med en av foreldrene. Hybelboerne drikker imidlertid oftere enn de ungdommene som bor sammen med begge foreldrene. Andelen som har brukt narkotiske stoffer er noe høyere blant hybelboerne enn blant de andre ungdommene.
- Blant jentene er det en sammenheng mellom bosituasjon og problematferd. De jentene som bor på hybel er oftere involvert i problematferd enn de jentene som bor i foreldrehjemmet. Blant guttene forsvinner denne sammenhengen når vi kontrollerer for linjevalg på videregående.

4. Fritidsmønstre og rusmiddelbruk

Vi har sett at det er en sterk sammenheng mellom alder og rusmiddelbruk, ungdommene drikker oftere jo eldre de blir. Spørsmålet om hva det er som på virker ungdoms drikkevaner er et spørsmål om hva som påvirker unges livssituasjon generelt, skriver Sandvin og Hanssen (1993). En måte å studere dette på er å søke å forstå hvordan alkohol og rusmiddelbruk er knyttet til ulike sider ved unge menneskers liv, og til unges forhold til ulike arenaer i samfunnet. Arenaer kan da forstås som institusjoner eller steder for sosial samhandling, som knytter unge mennesker til ulike typer fellesskap (Sandvin og Hanssen 1993). Skolen er en slik arena, hjemmet eller familien en annen. Andre viktige arenaer er den organiserte fritiden og det uformelle samværet med venner og jevnaldrende.

Rusmiddelvaner legges i fritiden. Det er sammen med venner, i situasjoner og på arenaer der voksenkontrollen er lav de fleste gjør seg sine første erfaringer med rusmidler. Mye av den utprøvingen som preger ungdomsfasen foregår i fritiden (Øia 1998:98). Det er derfor spesielt interessant å studere sammenhengen mellom fritidsmønstre og rusmiddelbruk blant ungdommene. Ulike fritidsmønstre gir grunnlag for ulike erfaringer og ulike rusmiddelvaner. Formålet med kapitlet er å si noe om på hvilke måter fritidsmønstrene til de som bruker rusmidler ofte skiller seg fra fritidsmønstrene til andre ungdommer, dvs. fra de som sjelden eller aldri drikker alkohol. Vi har valgt å fokusere på sammenhengen mellom rusmiddelbruk og tre ulike dimensjoner ved ungdommenes fritid, den sosiale fritiden, den organiserte fritiden og den familieorienterte fritiden. Spørsmålet vi stiller er om de som bruker rusmidler ofte skiller seg fra de andre ungdommene når det gjelder ulike sider ved fritiden. Er de mer sosialt aktive og i mindre grad opptatt med organiserte fritidsaktiviteter enn de andre ungdommene, eller finner vi ingen forskjell?

Som vist tidligere, endres både rusmiddelvaner og fritidsmønstre seg i løpet av ungdomsårene. Når vi skal se på sammenhengen mellom rusmiddelbruk og fritidsmønstre må vi ta hensyn til slike aldersavhengige variasjoner. På samme måte som vi nevnte i forrige kapittel, har vi gjort dette ved å «kontrollere for» alder. Dette innebærer at vi har undersøkt sammenhengene nærmere innenfor de ulike alderstrinnene. Når vi i

tilknytning til de følgende tabellene ikke sier noe om eventuelle alders-effekter, betyr dette at den sammenhengen vi kan se i tabellen er en generell tendens som gjelder i alle aldersgruppene. Aldersavhengige variasjoner kommenteres altså kun hvis tendensen i tabellen ikke gjelder alle aldersgruppene.

4.1 Hjemlig fritid

Vi har tidligere i rapporten skilt mellom ulike dimensjoner i ungdommenes fritid. Å gjøre noe sammen med foreldrene, passe søsken og hjelpe til hjemme har vi definert som *hjemlig fritid*. Mens den frie fritiden handler om å oppsøke arenaer eller aktiviteter der voksne ikke deltar, handler den hjemlige fritiden om å være sammen med voksne, eller å gjøre ting som foreldrene setter pris på. Her skal vi se på sammenhengen mellom denne typen fritidsaktiviteter og rusmiddelbruk. Spørsmålet vi stiller er om de som har et høyt forbruk av rusmidler er mindre familieorienterte enn de andre ungdomsgruppene. Indeksen vi bruker er beskrevet i tilknytning til tabell 2-6.

Tabell 4-1 Grad av orientering mot hjemlig fritid blant unge med ulike rusmiddelvaner. Prosent

Hjemlig fritid	Drikker sjelden eller aldri	Drikker moderat	Høyt forbruk av rusmidler	Alle
Lav grad	30	49	76	46
Middels grad	47	40	21	40
Høy grad	24	10	3	14
Total	100	100	100	100
(N)	186	271	68	525

$$\chi^2 = 54.71, p < .0001$$

Ikke overraskende er det de ungdommene som har det høyeste forbruket av rusmidler som er minst orientert mot den hjemlige fritiden. Hvor mye tid ungdommene bruker hjemme og sammen med foreldrene endrer seg etter hvert som ungdommene blir eldre. Sammenhengen mellom rusmiddelbruk og graden av orientering mot hjemlig fritid er sterk blant ungdomsskolelevne og elevene på grunnkurstrinnet, men ikke signifikant blant de eldste elevene i utvalget. Hovedtendensen er likevel at unge som har et høyt forbruk av rusmidler bruker mindre tid hjemme og mindre tid sammen med

foreldrene enn de andre ungdommene. Når vi ikke finner en tydelig sammenheng mellom graden av orientering mot hjemlig fritid og rusmiddelbruk blant de eldste ungdommene indikerer dette at hjemmesfæren er mindre viktig for de eldste, uansett hvilke rusmiddelvaner de har. Blant de yngre ungdommene er det motsatt. Det vanlige er å bruke mye tid hjemme og sammen med foreldrene. De ungdommene som i liten grad er orientert mot den hjemlige fritiden skiller seg derfor fra de andre. Kanskje kan vi si at det er «farligere» å være lite orientert mot den hjemlige fritiden for de helt unge ungdommene enn for de eldre ungdommene.

Sandvin og Hanssen (1993) rapporterer om tilsvarende funn fra sin undersøkelse av alkoholvanene til unge i fem nordlandskommuner. Jo mer tid de unge tilbringer sammen med familien, jo lavere er alkoholkonsumet. Sandvin og Hanssen konkluderer med at familiesamvær har en preventiv virkning på den unges alkoholkonsum: «Uavhengig av alder virker økt samvær mellom ungdom og familie til å dempe konsumet av alkohol blant de unge» (1993:145) og foreslår økt samvær med familien som en mulig forebyggende strategi. Sammenhengen mellom familieorientering og rusmiddelbruk er imidlertid ikke fullt så enkel som det kan se ut som. Det er ikke fordi ungdommene er lite hjemme de bruker rusmidler ofte. Mer sannsynlig er det at vi har med noen mekanismer å gjøre som fører en del ungdommer ut av familien, mot jevnaldergruppa og i retning av eksperimentering med alkohol. De uteorienterte ungdommene vil ganske sikkert skille seg fra de familieorienterte langs flere akser.

4.2 Organisert fritid

For mange ungdommer er den *organiserte fritiden* viktig, og deltakelse i organisasjoner kan betraktes som et mål på ungdommenes integrering i samfunnet. Ungdomsorganisasjonene antas å ha en forebyggende effekt mot rusmiddelbruk. Noen typer organisasjoner har dette som en uttalt målsetning, mens dette ikke uttrykkes like klart av andre. Enkelte organisasjoner har også til hensikt å fange opp ungdom som har problemer med bruk av rusmidler eller som står i fare for å få det. Hvilke typer organiserte aktiviteter ulike grupper av ungdommer foretrekker varierer imidlertid.

Spørsmålet vi stiller er om organisasjonsgraden er den samme blant de som ikke bruker rusmidler, de som drikker litt alkohol og de som ofte drikker alkohol og/eller bruker andre rusmidler. Vi presenterer også en tabell som sier noe om hvor vanlig det er å være medlem i ulike typer

organisasjoner blant ungdommer med ulike rusmiddelvaner. Tabellen under viser antall organisasjonsmedlemskap etter rusmiddelbruk.

Tabell 4-2 Antall organisasjonsmedlemskap blant unge med ulike rusmiddelvaner. Prosent

Antall medlemskap	Drikker sjelden eller aldri	Drikker moderat	Høyt forbruk av rusmidler	Alle
Ingen	24	33	40	31
1 organisasjon	31	33	31	32
2 organisasjoner	27	20	14	22
3 eller flere	18	14	15	16
Total	100	100	100	101
(N)	205	292	72	569

$$\chi^2 = 12.72, p < .05$$

Tilsynelatende er det en sammenheng mellom organisasjonsmedlemskap og rusmiddelbruk. Vi vet imidlertid at særlig blant jentene er det en sterk sammenheng mellom antall medlemskap i organisasjoner og alder – jo eldre jentene blir jo færre organisasjoner er de medlemmer i. Og vi vet at rusmiddelbruk blir vanligere etterhevert som ungdommene blir eldre. Når vi kontrollerer for alder forsvinner den sammenhengen vi ser i tabellen både blant guttene og blant jentene. Graden av orientering mot organiserte aktiviteter på fritiden varierer altså først og fremst med alder, og henger i mindre grad sammen med rusmiddelvaner. Betyr dette at unge med ulike rusmiddelvaner også velger de samme typene organisasjoner? I tabellen under ser vi nærmere på hvilke typer organisasjoner som er mest populære blant unge i de ulike rusmiddelkategoriene. Vi har kun valgt å se på de mest vanlige organisasjonene.

Tabell 4-3 Medlemskap i ulike organisasjoner blant unge med ulike rusmiddelvaner. Prosent

	Drikker sjelden eller aldri	Drikker moderat	Bruker rusmidler ofte	(N)
Idrettslag*	51	45	32	569
Jakt- og fiskeforening	11	13	14	569
Fritidsklubb	16	10	10	569
Musikkorps, kor, orkester*	13	6	-	569

* (stjerne) markerer signifikans på minst 0.05 nivå

Når det gjelder idrettslag ser vi en tydelig forskjell mellom de som sjelden eller aldri drikker alkohol og de som bruker rusmidler ofte. Når vi kjører analysen separat for ungdomsskoleelevene og elevene på videregående ser vi det samme mønsteret – de som bruker rusmidler ofte er i mindre grad orientert mot den organiserte idretten på fritiden. Andelen som er medlem av jakt- og fiskeforeningen varierer i mindre grad med rusmiddelvaner, men er likevel noe høyere blant de som bruker rusmidler ofte enn blant de som er avholdende. Med fritidsklubben er det motsatt – de avholdende ungdommene er oftere medlem sammenlignet med de andre ungdommene. Dette er interessant fordi fritidsklubber ofte har som målsetting å være et tilbud til unge som ikke er orientert mot andre organiserte fritidsaktiviteter. Kor- og korpsbevegelsen har hatt en annen profil, og ofte vært nært knyttet til skolen. Det er kanskje ikke overraskende når vi finner en sterk negativ sammenheng mellom medlemskap i korps, kor o.l og rusmiddelbruk. Både blant ungdomsskoleelevene og blant elevene i videregående er det de avholdende ungdommene som først og fremst orienterer seg mot kor og korps.

4.3 Sosial fritid

Å være sammen med venner er en viktig del av fritiden til de unge. Den delen av fritiden som handler om samvær med venner kaller vi den *sosiale fritiden*. De fleste ungdommer bruker rusmidler i sosiale sammenhenger, sammen med venner eller jevnaldrende. Bakken (1998) utdyper dette: «Rusmidlenes kollektive preg understrekes også av at [bruk av] rusmidler er noe som må læres av andre – og som igjen læres videre». Sammenhengen mellom den sosiale fritiden og rusmiddelbruk peker seg ut som interessant. Et spørsmål vi stiller er om unge med ulike rusmiddelvaner skiller seg fra hverandre når det gjelder orientering i forhold til venner og den sosiale, eller frie, fritiden. Vi starter med sammenhengen mellom vennskapsmønster og rusmiddelbruk. Vi spør om de som har et høyt forbruk av rusmidler skiller seg fra andre ungdommer også når det gjelder hvilke typer vennsksrelasjoner de oftest inngår i. Tabell 4-4 viser omgangsformen med venner blant unge med ulike rusmiddelvaner.

Sammenhengen mellom rusmiddelvaner og vennemønster er sterk. Vi ser det samme mønsteret både blant guttene og blant jentene, men noe tydeligere blant jentene. Det er de ungdommene som sjelden eller aldri drikker alkohol som først og fremst skiller seg fra de andre ungdommene. De som sjelden drikker er oftere orientert mot en eller to faste venner og de

har oftere et mer tilfeldig vennskapsmønster. Blant de som drikker alkohol er tilhørighet til en gjeng eller gruppe ungdommer det vanligste. Særlig gjelder dette de ungdommene som drikker alkohol jevnlig, men ikke oftere enn en gang i uka. Sammenlignet med denne gruppen har de ungdommene som har et høyt forbruk av rusmidler oftere et mer tilfeldig vennskapsmønster. Det er med andre ord «de moderate» som peker seg ut som mest orientert mot jevnaldergruppa. Tendensen er tydelig på alle klasstrinn, men noe svakere blant elevene i niendeklasse og på grunnkurstrinnet på videregående.

Tabell 4-4 Omgangsform med venner blant unge med ulike rusmiddelvaner. Prosent

Vennemønster	Drikker sjelden eller aldri	Drikker moderat	Høyt forbruk av rusmidler	Alle
En eller to faste	37	20	19	26
Gjeng eller gruppe	31	58	50	47
Mer tilfeldig	33	22	31	27
Total	101	100	100	100
(N)	197	288	70	555

$$\chi^2 = 37.88, p < .0001$$

Ungdomstida preges på mange måter av endring. Vi har sett at ungdommene blir mer orientert mot jevnalderkollektivet og det sosiale utelivet etter hvert som de blir eldre. I tabellen under ser vi på sammenhengen mellom rusmiddelbruk og graden av orientering mot sosiale aktiviteter.

Tabell 4-5 Grad av orientering mot sosialt uteliv blant unge med ulike rusmiddelvaner. Prosent

Sosial fritid	Drikker sjelden eller aldri	Drikker moderat	Høyt forbruk av rusmidler	Alle
Lav grad	62	35	16	
Middels grad	32	41	42	
Høy grad	6	25	42	
Total	100	101	100	
(N)	193	274	538	

$$\chi^2 = 75.14, p < .0001$$

Sammenhengen mellom bruk av rusmidler og sosiale aktiviteter er sterk. De ungdommene som har et høyt forbruk av rusmidler er i større grad enn

de andre ungdommene orientert mot den frie utefritiden. Mer enn 40 prosent av ungdommene i denne kategorien har drevet med sosiale uteaktiviteter mer enn to dager i løpet av uka som gikk. Til sammenligning er mer enn 60 prosent av de ungdommene som sjelden eller aldri drikker, i liten grad orientert mot den frie sosiale fritiden.

Alkoholbruk henger sammen med sosiabilitet også på en annen måte. Å drikke alkohol kan bidra til å fremme samhandling med andre ungdommer på en positiv måte. Å drikke signaliserer tilhørighet til ungdomsgruppa, og kan gjøre det lettere å få kontakt med andre, f.eks. av motsatt kjønn. Alkoholens positive sider er imidlertid nært forbundet med de negative. Pedersen (1998:175) beskriver dette godt: «Hele tida er det to aspekter ved rusmidlene. Det søte og det bitre er et sett metaforer. Gleder og skader er et annet. [...] Bruken har både en gledes- og en kostnadskonto. For de fleste dominerer vel gledene - i hvert fall på kort sikt. Men tett forbundet er kostnader, og de følger hverandre, for den enkelte og for samfunnet i stort».

Vi har sett at de ungdommene som drikker ofte er mer orientert mot sosiale aktiviteter enn de ungdommene som aldri drikker alkohol, og at vennskapsmønstrene blant de avholdende ungdommene skiller seg fra vennskapsmønstrene til de ungdommene som bruker rusmidler. De avholdende ungdommene er i mindre grad orientert mot ungdomsgruppa, og de er mer familieorienterte enn de andre ungdommene. I forlengelsen av dette kan vi si at å unnlate å eksperimentere med alkohol i tenårene innebærer et brudd med ungdomskulturens normer og verdier, samtidig med at voksenverdenens grenser forblir uutprøvde. Det er grunn til å tro, skriver Pape, «at en viss grad av både grensetesting og eksperimentering med typiske 'voksen-aktiviteter' bidrar til å fremme utviklingsprosessen i ungdomstiden» (1996a: 63). Pape (1996b: 86) refererer til flere undersøkelser som indikerer at «et moderat alkoholkonsum inngår som en viktig ingrediens i ungdomstidas normalpsykologiske utviklingsforløp».

I dette perspektivet fremstår rusmiddelbruk som et ledd i prosessen med å gå fra en rolle til en annen. Å røyke eller å drikke alkohol symboliserer at den unge orienterer seg mot voksenrollen. Rusmidlenes popularitet blant ungdom henger delvis sammen med dette. I tillegg handler drikking blant ungdommer ofte om feiring av sosiale begivenheter, om å ha det hyggelig og morsomt sammen med venner og om å bli i godt humør (Pape 1996a) - dvs. at ungdommene drikker av nøyaktig de samme grunner som voksne.

4.4 Oppsummering

- Unge som har et høyt forbruk av rusmidler bruker mindre tid hjemme og mindre tid sammen med foreldrene enn de andre ungdommene. Sammenhengen gjelder både blant jentene og blant guttene, men er svakere blant de eldste elevene i utvalget.
- Sammenhengen mellom organisasjonsdeltakelse og rusmiddelbruk forsvinner når vi kontrollerer for alder. De som bruker rusmidler ofte er like ofte medlem i en organisasjon som ungdommene på samme alder med andre rusmiddelvaner. De som bruker rusmidler ofte er imidlertid i mindre grad orientert mot den organiserte idretten. De som bruker rusmidler sjelden eller aldri er oftere medlem i fritidsklubb og kor eller korps sammenlignet med de andre ungdommene. Andelen som er medlem i jakt- og fiskeforeninger varierer i mindre grad med rusmiddelvaner.
- Sammenhengen mellom rusmiddelvaner og omgangsform med venner er sterk. Det er de som drikker sjelden eller aldri som skiller seg fra de andre ungdommene. De avholdende ungdommene er oftere orientert mot tosomheten og de har oftere et mer tilfeldig vennskapsmønster. De ungdommene som drikker alkohol er mer orientert mot samværet med en gjeng eller gruppe ungdommer. Graden av orientering mot sosiale utelivsaktiviteter varierer med rusmiddelvaner. De ungdommene som har et høyt forbruk av rusmidler er mer orientert mot denne typen aktiviteter enn ungdommene med andre rusmiddelvaner.

5. Prioritering av tiltak

5.1 Ungdomspolitiske prioriteringer

I spørreskjemaet ble ungdommene bedt om å svare på to sett spørsmål om tiltak og prioriteringer. Ett sett handler om generelle ungdomspolitiske prioriteringer, mens det andre dreier seg om tiltak i nærmiljøet. Vi skal se nærmere på ungdommenes svar på begge disse spørsmålsbatteriene. Innledningsvis presenterer vi en tabell som gir en oversikt over hvilke av de mer generelle tiltakene ungdommene prioriterer høyest.

Tabell 5-1 Prioritering av ungdomstiltak. Frekvensfordeling

Ungdomspolitiske prioriteringer	Svært viktig	Ganske viktig	Litt viktig	Ikke viktig	(N)
Tiltak for mindre arbeidsledighet blant ungdom	58	26	13	3	561
Økt innsats mot hasj, narkotika, rusmiddelbruk	55	21	14	10	558
Økt innsats mot kriminalitet og vold	55	26	12	7	559
Økt innsats mot rasisme	53	17	15	15	560
Økt innsats for flere og bedre utdanningstilbud	48	35	12	5	561
Ungdomshus	40	35	21	4	561
Økt innsats for likestilling	39	25	19	17	559
Steder unge kan drive selv	36	35	24	5	562
Fritidsklubber	33	43	19	6	560
Flere idrettsanlegg, idrettshaller	26	27	27	20	562
Bedre muligheter for konkurranseidrett	23	26	39	13	558
Senter for friluftsliv	22	33	32	13	560
Penger til unge som vil drive med ting selv	21	32	32	15	561
Idrettstilbud, haller o.l til mosjonister	18	29	38	16	556
Økt støtte til frivillige lag og foreninger	16	36	40	8	556
Møtesteder der unge og voksne kan treffes	12	30	36	22	555

Det er de politiske spørsmålene som har sterkest oppslutning i ungdomsgruppa. Særlig høyt prioriterer ungdommene innsats mot økt arbeidsledighet blant ungdom, innsats mot rus, kriminalitet og rasisme. Steder der ungdom kan organisere seg selv og drive på med sine aktiviteter prioriteres også høyt. Lavest oppslutning har de voksenorganiserte fritidstilbudene,

som idrettstilbud, støtte til frivillige lag og foreninger og møtesteder der unge og voksne kan treffes.

Gjennom faktoranalyse har vi identifisert tre klare profiler i prioriteringen av tiltak⁸. Den første profilen samler seg om de generelle politiske spørsmålene, den andre om aktiviteter som fokuserer på ungdoms egenaktivitet og den tredje om idrettstilbud og andre organiserte aktiviteter. I tabellen under viser vi hvilke tiltak som inngår i hver faktor.

Tabell 5-2 Prioritering av tiltak, 3 profiler

Politiske spørsmål
Økt innsats mot hasj, narkotika og annen rusmiddelbruk
Økt innsats for flere og bedre utdanningstilbud
Økt innsats mot kriminalitet og vold
Økt innsats for likestilling mellom gutter og jenter
Økt innsats mot rasisme
Møtesteder der voksne og unge kan treffes

Ungdoms egenaktivitet
Fritidsklubber
Ungdomshus
Steder unge kan drive selv
Penger til ungdom som ønsker å drive med ting på egenhånd
Tiltak for å få mindre arbeidsledighet blant ungdom

Idrett og organiserte aktiviteter
Flere idrettsanlegg, idrettshaller
Idrettstilbud, haller og anlegg for mosjonister
Bedre muligheter for å drive konkurranseidrett
Økt støtte til frivillige lag og foreninger
Senter for friluftsliv, med mulighet for opplæring/veiledning

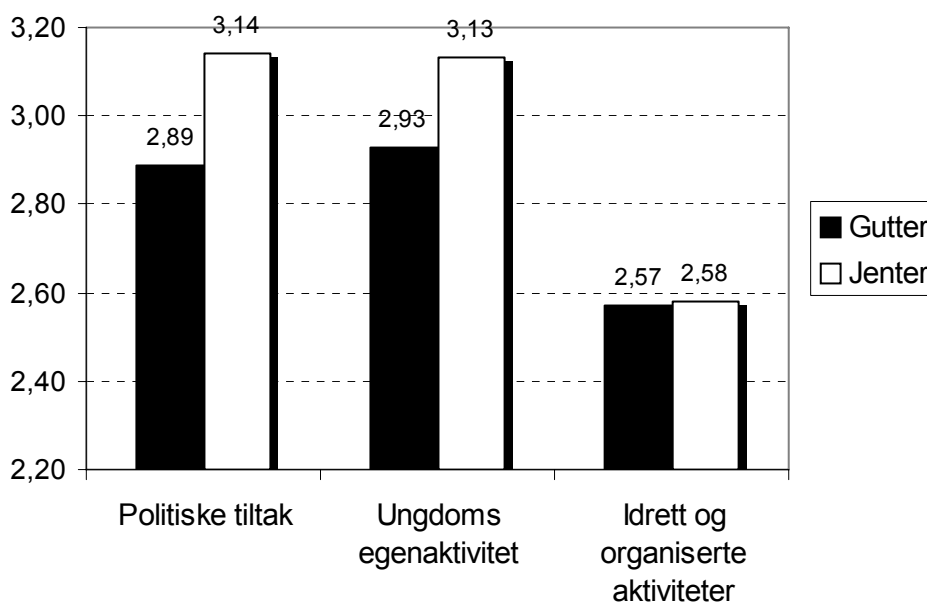

Vi har konstruert såkalte gjennomsnittsskårer med utgangspunkt i disse faktorene. I figur 5-1 ser vi på forskjellen mellom gutter og jenter når det gjelder prioriteringen av de ulike tiltaksprofilene. Gjennomsnittsskåren kan

---

⁸ Den interne reliabiliteten for de variable som inngår i hver faktor er god. Cronbach's alfa = .79 for faktoren "Politiske spørsmål", .70 for faktoren "Ungdoms egenaktivitet" og .70 for "Idrett og organiserte aktiviteter".

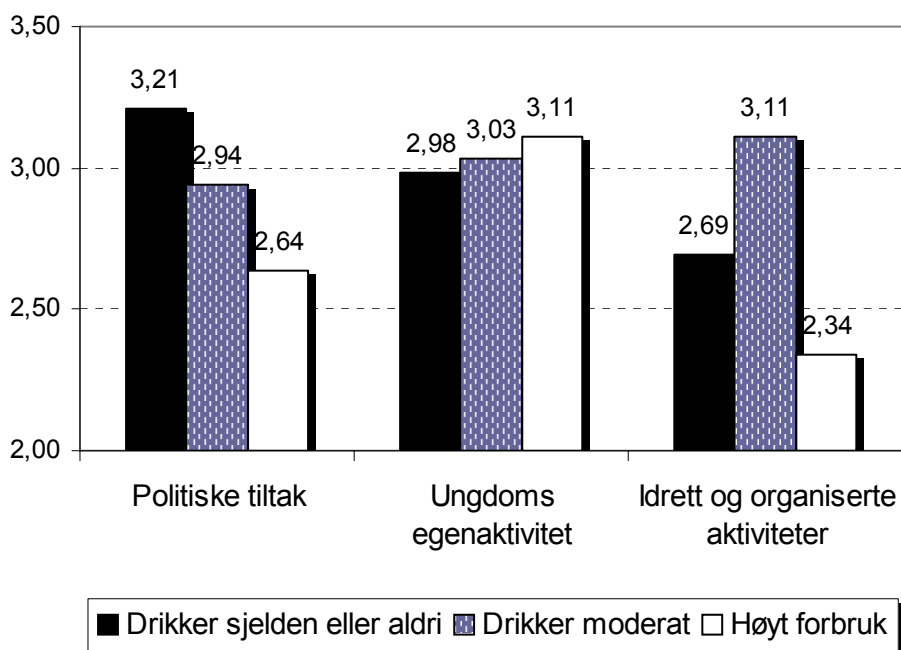
varierte fra 1-5, hvor høy verdi indikerer høy grad av oppslutning om de ulike tiltaksprofilene.

Figur 5-1 Prioritering av tiltak, tre aktivitetsprofiler etter kjønn. Politiske tiltak: $F=18.69$, $p<.0001$, $St.dev = 0.70$, egenaktivitet: $F=16.67$, $p<.0001$, $St.dev.=0.60$, Idrett og organiserte aktiviteter: *ns*

Jentene prioriterer både politiske tiltak og tiltak som legger til rette for ungdoms egenaktivitet høyere enn guttene. Vi finner ingen tilsvarende kjønnsforskjell når det gjelder idrett og andre organiserte aktiviteter. Vi har tidligere vært inne på at de organiserte fritidsaktivitetene ofte appellerer mer til gutter enn til jenter. Når vi ser på hvordan jentene prioriterer ser det imidlertid ut til at det ikke er flere organiserte fritidstilbud jentene ønsker seg, men flere muligheter for å drive med ting på egenhånd. Også guttene prioriterer denne typen aktiviteter høyere enn idrettstilbud og andre organiserte aktiviteter.

Vi har tidligere sett på sammenhengen mellom rusmiddelbruk og fritidsmønstre. I figur 5-2 ser vi nærmere på prioriteringen av tiltak blant unge med ulike rusmiddelvaner.

Figur 5-2 Prioritering av tiltak blant unge med ulike rusmiddelvaner. Politiske tiltak: $F=19.96$, $p<.0001$, Ungdoms egenaktivitet: ns, Idrett og organiserte aktiviteter: $F=7.88$, $p<.0001$

Ungdom med ulike rusmiddelvaner skiller seg fra hverandre når det gjelder prioriteringen av ulike tiltak. Politiske tiltak prioriteres først og fremst av de ungdommene som sjelden eller aldri drikker. Forskjellen er særlig stor mellom denne gruppen og de ungdommene som har et høyt forbruk av rusmidler. Kanskje henger dette sammen med en generell avvisning av voksensamfunnets verdier blant de ungdommene som ruser seg ofte. De ungdommene som har et moderat forbruk befinner seg i en mellomposisjon. Mønsteret i denne gruppa er at de vil ha mer av alt. I de andre gruppene, og særlig blant de som bruker rusmidler ofte er polariseringen større. Det disse ungdommene først og fremst ønsker seg er steder er unge kan møtes og drive med sitt uten innblanding og innsyn fra voksne. De organiserte og voksenstyrte aktivitetene har liten appell blant disse ungdommene. I prioriteringen av tiltak ligger det med andre ord en distanse til etablerte vokseninteresser og vokseninstitusjoner.

5.2 Tiltak i nærmiljøet

Hva er det ungdommene først og fremst savner i nærmiljøet sitt? Spørsmålet om tiltak i nærmiljøet dreier seg om mer konkrete tiltak. I tabellen under gir vi en oversikt over hvilke tiltak gutter og jenter synes er viktige.

Tabell 5-3 Prioritering av tiltak etter kjønn. Andelen som synes de ulike tiltakene er **svært viktig**, sortert. Prosent

Ungdomstiltak	Gutter	Jenter	Alle	(N)
Bedre kinotilbud	56	61	58	553
Ungdomsdiskotek*	50	68	58	551
Treningsanlegg ute*	55	40	48	549
Treningsstudio*	41	50	45	551
Idrettshall, inneanlegg for sport*	48	39	44	547
Et ungdommens hus*	38	48	42	548
Fritidsklubb*	36	44	40	550
Et hus der foreninger for ungdom kan holde til*	32	39	35	546
Svømmehall	28	31	29	546
Senter for motorinteressert ungdom*	30	9	20	550
Rockeklubb*	22	17	20	548
Øvingslokale for ungdom*	22	17	20	549
Spillehaller/automater*	27	8	18	550
Video, medieverksted	17	12	14	548
Senter for jazzballett og dans*	5	23	13	549
Hobbyverksted	13	11	12	551
Nærmiljøanlegg	12	11	12	544
Amatørteater/revy*	8	13	11	548
Senter for maling/tegning*	5	17	11	548
Ridesenter*	3	20	11	549
Et sted for unge som er interessert i dyr*	5	16	10	552
Et sted der ungdom kan snekre og mekke*	13	5	9	548
Lyrikk og viseklubb*	2	2	2	551

* (stjerne) markerer signifikans på minst 0.05 nivå.

Nærmere 60 prosent av ungdommene ønsker seg bedre kinotilbud og et diskotek for ungdom. Mange ønsker seg også bedre muligheter for å drive med trening. Andre tiltak som prioriteres høyt er et ungdommens hus, fritidsklubber og et hus for ungdomsforeninger. Kulturelle aktiviteter og tiltak rettet inn mot mer spesielle interesser har mindre oppslutning.

Guttene og jentene har til dels svært ulike ønsker. Det er flere gutter enn jenter som ønsker seg bedre muligheter for å drive med idrett. Unntaket er treningsstudio, som flere jenter enn gutter ønsker seg. Mange assosierer slike steder med styrketrening og kroppsbyggere. Dette er aktiviteter som særlig gutter har drevet med. Mange treningsstudioer tilbyr imidlertid også andre

typer trening, som aerobic og styrketrening spesielt rettet mot jenter. Sannsynligvis er det denne typen aktiviteter jentene ønsker å drive med. Andre tilbud som særlig jentene ønsker seg er et senter for jazzballett og dans, et senter for maling og tegning, ridesenter og et sted for ungdom som er interessert i dyr. Typisk for jentene er også at de prioriterer steder der ungdom kan drive på med egne aktiviteter høyt. Tiltak som særlig guttene ønsker seg er et senter for motorinteressert ungdom, spillehaller/automater og et sted der ungdom kan snekre og mekke.

5.3 Oppsummering

- De generelle politiske spørsmålene som har stor oppslutning i ungdomsgruppa. Særlig høyt prioriterer ungdommene innsats mot økt arbeidsledighet blant ungdom, innsats mot rus, kriminalitet og rasisme. Steder der ungdom kan organisere seg selv og drive på med sine aktiviteter prioriteres også høyt. Lavest oppslutning har de voksenorganiserte fritidstilbudene, som idrettstilbud, støtte til frivillige lag og foreninger og møtesteder der unge og voksne kan treffes.
- Jentene prioriterer både politiske tiltak og tiltak som legger til rette for ungdoms egenaktivitet høyere enn guttene. Vi finner ingen tilsvarende kjønnsforskjell når det gjelder idrett og andre organiserte aktiviteter.
- Unge med ulike rusmiddelvaner har ulike preferanser når det gjelder tiltak for ungdom. Ungdommene som har det vi her har kalt et moderat drikkemønster velger ikke mellom de ulike tiltaksprofilene, men vil ha mer av alt. Ungdommene med et høyt forbruk av rusmidler prioriterer tiltak som legger til rette for ungdoms egenaktivitet høyt. Idrett og organiserte aktiviteter fremstår som mindre viktig for denne gruppen unge. De som drikker sjelden eller aldri er mest opptatt av de generelle politiske spørsmålene.
- Tiltak både jenter og gutter prioriterer høyt er bedre kinotilbud og et diskotek for ungdom. Mange ønsker seg også bedre muligheter for å drive med trening. Andre populære tiltak er et ungdommens hus, fritidsklubber og et hus for ungdomsforeninger.
- De mer konkrete tiltakene prioriteres ulikt av gutter og jenter. Typiske jentetiltak er kulturelle aktiviteter, senter for jazzballett og dans og tiltak rettet mot unge som er interessert i dyr og dyrehold. Typiske gutteaktiviteter er senter for motorinteressert ungdom, spillehaller/automater og et sted der ungdom kan snekre og mekke.

6. Fremtidsorientering

Bygde-Norges framtid har vært et gjennomgangstema i samfunnsdebatten de seinere tiår. Bekymringen har først og fremst vært knyttet til at distriktene tappes for unge mennesker, med forgubbing som resultat lokalt. Spørsmålet om hvor folk bor er imidlertid ikke interessant i seg selv, sier Fauske (1993). Det er konteksten som gjør at folks bosettingspreferanser og flytteplaner blir interessante. Norge, som andre land, har politiske målsettinger knyttet til befolkningstetthet, næringsutvikling og andre faktorer, som kan sikre en positiv utvikling i utsatte lokalsamfunn eller regioner (Fauske 1993).

Distriktpolitiske målsettinger og virkemidler er ikke alene tilstrekkelig for å sikre levedyktige lokalsamfunn. Til grunn for mange studier av hvorfor folk flytter fra distriktene, hvor de blir boende og hva de legger vekt på når de velger bosted ligger en erkjennelse av at det i siste instans er hva folke tenker, tror og gjør som er avgjørende for utviklingen lokalt (Fauske 1993).

Temaet for dette kapitlet er ungdommenes fremtidsorientering. Vi skal se nærmere på ungdommenes bosettingspreferanser og på hvordan dette henger sammen med andre faktorer som kjønn, linjevalg på videregående skole, utdanningsplaner og bosted i kommunen. Våre data kan kun si noe om hva ungdommene tenker og tror om sin egen framtid. For å belyse resultatene fra vår undersøkelse vil vi imidlertid trekke vekslers på tidligere forskning - både om flytteplaner og om faktisk flytteatferd.

Ungdomstida representerer både oppbrudd og etablering. Den unge skal løsrive seg fra oppvekstfamilien, samtidig som han eller hun skal etablere seg på egenhånd. Mens noen velger langvarige utdanninger og blir værende i utdanningssystemet i flere år etter videregående, avslutter andre utdanningen og etablerer seg i yrkeslivet ved inngangen til 20-årene. Hanssen (1993:2) skriver om dette: «Ungdomstiden er således for de fleste en periode i livet hvor mange og vanskelige valg skal tas. Valg som får avgjørende innflytelse for livssituasjonen senere i livet. For eksempel kan det å etablere et samliv og få barn tidlig innebære en føring på det videre livsløp ved å vanskeliggjøre senere utdanning eller yrkesliv. Utsettelse av familieetablering vil kanskje særlig for kvinner representere bedre muligheter for utdanning og senere yrkesaktivitet».

Flytting – ikke bare fra foreldrehjemmet – men også fra hjemstedet er oftest knyttet til skole og utdanning. Dette gjelder i særlig grad ungdom fra utkantene, som *må* flytte for å ta utdanning. Slik sett kan man si at mange ungdommer ikke flytter fordi de har lyst til det, men av nødvendighet (Hanssen 1993) Studier har også vist at ungdom representerer den aldersgruppa som har de mest sentraliserende flyttingene. Det er her flyttestrømmen i størst grad går fra utkantene til sentrum (Heggen 1995).

Flere har pekt at utdanningsflyttingen har viktige sosiale konsekvenser, blant annet for par- og familieetablering. Båtevik (1995:78) beskriver sammenhengen på denne måten: «Distriktsungdom med utdanning har ofte reist til byen eller kanskje rettare vorte att i byen etter endt utdanning, for å gjere utdanninga dei har teke om til arbeid og levebrød. Bynæringane etterspør i stor grad utdanning og formell kompetanse. Samstundes blir utdanning ein nøkkelfaktor i heile etableringsprosessen. Dei unge er i ein situasjon der par- og familiedanning ofte er kopla til utdanningsfasen og dei nærast påfølgande år».

Framtidsorientering sikter til ungdoms mer eller mindre presist uttrykte planer eller ønsker om utdanning og lokalisering. Heggen (1995) kobler dette til det vi kan kalle den bevisste delen av identiteten, der erfaringer fra barndom og oppvekst preger perspektivene på livsløpet videre. Det er imidlertid ikke uproblematisk å studere ungdoms framtidsorientering. En av de som har drøftet teoretiske og metodiske problemer knyttet til dette spørsmålet er Fauske (1993). Han sier: «(...) det er lite truleg at ein ved å spørje ungdom om framtidsplanar får vite kva dei faktisk kjem til å gjera. Ikkje alle planar let seg gjennomføre, og sjølv om dei kunne realiserast, kan det hende at dei unge likevel finn ut at dei skal gjere noko anna enn det dei opphavleg hadde tenkt» (Fauske 1993:102).

Hva er det egentlig vi studerer når vi studerer ungdoms framtidsplaner? Det kan være at det er noe annet enn bopreferanser og livsplaner - i empirisk forstand. Framtidsplanene har også en symbolsk funksjon, de forteller noe om hvem man ønsker å være (Fauske 1993). Frønes (1996:73) er inne på det samme: «Forventninger om framtidens livsløp influerer på handlinger og fortolkninger i nåtida, nåtida ses i forhold til hva man forventer framtida skal bringe». Når ungdom sier at de vil flytte fra bygda og bosette seg i storbyen forteller de noe mer enn hvor de vil bo. Kanskje uttrykker de også at de ikke er heimfødinger, men tvert imot urbane og moderne. Det handler om hva det er bra å være og hva en helst ikke skal framstå som (Fauske 1993).

Heggen m.fl (1993) skiller mellom to ulike tilnærminger til studiet av ungdom i lokalsamfunn. Et viktig spørsmål innenfor det vi kan kalle kulturteoretiske tilnærminger er hvordan unges fremtidsorientering henger sammen med lokale ungdomskulturelle strømninger. Kultur kan defineres som handlingsskjema sammensatt av bestemte verdier, holdninger, symboler og tenkemåter (Heggen m.fl. 1993). Hvilken betydning slike handlingsskjema har for ungdommers bosettingspreferanser har imidlertid vært lite studert. Kan ungdommenes bosettingspreferanser tolkes som et uttrykk for identifikasjon med bestemte holdnings- eller kulturmønstre? Felles for flere studier av ungdomskulturer i mindre lokalsamfunn er identifikasjonen av motsetninger mellom ulike ungdomsmiljøer. Eksempler er Jørgensens (1993, 1994) beskrivelse av konflikten mellom «slaurer» og «genier» i «Bygdeby» og Vestels (1996) skildring av spenningen mellom «skatere» og den lokale mc-klubben på Rena. Todelinger som disse fanger imidlertid opp kun noen av de variasjoner som finnes i de lokale ungdomsmiljøene, og ungdommene som ikke identifiserer seg med noen av gruppene har en tendens til å bli usynlige. Et av de spørsmålene vi stiller i dette kapitlet er hvilke kulturelle skillelinjer som finnes ungdomsgruppa. Et annet spørsmål er hvilke holdningsmønstre som peker i retning av utorientering, og hvilke kan knyttes til hjemstedsorientering.

Et annet utgangspunkt for studier av ungdoms framtidsorientering er det vi kan kalle et sosialiseringsspektiv. Felles for studier som tar utgangspunkt i denne typen tilnærminger er at strukturelle faktorer, som arbeidsmarked og utdanningssystemet tillegges stor vekt. En som har studert ungdoms bosettingspreferanser med utgangspunkt i slikt perspektiv er Heggen (bl.a. 1994, 1991). Sosialisering dreier seg om at barn og unge gjennom oppveksten blir integrerte i ulike sosiale fellesskap. Den enkeltes deltakelse og posisjon på ulike arenaer har betydning for identitetsdanningen, og dermed for de valg ungdom gjør som får konsekvenser for framtiden (Heggen m.fl 1993).

Betydningen av ulike arenaer vil variere over tid. Den sterke satsingen på utdanning har som konsekvens at jevnaldergruppene, med skolen som felles møteplass, har blitt en dominerende del av tilværelsen for de fleste, også i fritiden (Heggen 1995). Andre lokale arenaer, der folk fra alle aldersgrupper deltar mister på denne måten betydning. Utdanningssatsingen sier også noe om ungdoms vanskeligheter med å få innpass på arbeidsmarkedet (Heggen 1995). Spørsmålet Heggen stiller er om det finnes mønstre eller sammenhenger mellom ungdoms deltakelse i lokalmiljøet og deres holdninger og planer for framtida. Lokale arenaer omfatter blant annet

arbeidsliv, organisasjonsliv og friluftsliv. Graden av deltakelse på ulike lokale arenaer på hjemstedet tolkes i dette perspektivet som et mål på integrasjon i lokalmiljøet. Å være aktiv på mange ulike arenaer på hjemstedet antas å fremme følelsen av lokal tilhørighet og lokal identitet. Integrering i lokalmiljøet tenkes videre å ha en positiv effekt på unges holdninger til hjemstedet, som igjen vil føre til et ønske om å bli boende i lokalsamfunnet.

Gutter og jenter deltar imidlertid på slike arenaer i ulik grad, og kanskje også på ulik måte. Vi har sett at jentene er mer aktive enn guttene i det lokale kulturlivet, mens guttene oppsøker villmarka i større grad enn jentene. Våre funn stemmer godt overens med tidligere studier. I en undersøkelse gjennomført på 70-tallet fant Frønes (1987) at jentene hadde en svak lokal forankring, mens guttene var knyttet til lokal natur, lokale fritidsaktiviteter og det lokale arbeidsmarked. Følger vi tankegangen i dette perspektivet vil vi forvente å finne til dels store forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder bosettingspreferanser.

6.1 Bakgrunnsfaktorer

Vi begynner med å gi en oversikt over ungdommenes bosettingspreferanser. Er unge i Målselv mindre orientert mot bosetting på hjemstedet enn unge fra andre steder? Vi har valgt å sammenligne målselvungdommene med ungdommer fra tre andre kommuner; Bodø i Nordland og Randaberg og Strand i Rogaland. Vi gjør oppmerksom på at vi ikke skiller mellom de som er hjemmehørende i kommunen og de som kommer fra omkringliggende kommuner. Spørsmålet vi stilte ungdommene var formulert slik: «Ønsker du å bosette deg på hjemstedet ditt etter endt utdanning?».

Tabell 6-1 Bosettingspreferanser blant unge i Målselv, Bodø, Randaberg, Strand. Prosent

Vil du bosette deg på hjemstedet ditt?	Målselv	Bodø*	Randaberg **	Strand ***
Ja, svært gjerne	13	12	27	25
Dersom det faller seg slik	21	30	27	28
Usikker	35	37	36	31
Nei, et annet sted	31	21	10	16

Totalt	100	100	100	100
(N)	570	1384	332	684

* 8.kl – VKI

** 7. kl – VKII

*** 7.-9. klasse

Målselvungdommene skiller seg ut som mindre orientert mot hjemstedet sitt enn ungdommene fra de andre stedene. Kun 13 prosent av ungdommene i Målselv sier at de svært gjerne vil bosette seg på hjemstedet etter endt utdanning. Andelen som svarer det samme er langt høyere både i Randaberg og Strand. I disse kommunene er det også en relativt høy andel som vil bosette seg på hjemstedet hvis det faller seg slik. Mer enn 50 prosent av ungdommene i disse to kommunene er positive til etablering på hjemstedet. Blant målselvungdommene svarer rundt en tredjedel det samme.

Betyr dette at ungdommene i Målselv i liten grad identifiserer seg med hjemstedet sitt, at de ikke trives og ser store mangler ved lokalsamfunnet? Eller er bosettingspreferansene et uttrykk for noe annet? Sannsynligheten for at kun en tredjedel av ungdommene fra kommunen kommer til å bosette seg på hjemstedet sitt er nok liten. Blant de som er usikre på hvor de tror de kommer til å etablere seg vil mange trolig velge hjemstedet sitt. Samtidig ser vi at andelen som ikke tror de kommer til å bosette seg på hjemstedet er langt høyere blant ungdommene fra Målselv enn blant ungdommene fra de andre stedene. Dette gjelder også når vi sammenligner med ungdommene fra Bodø, som i likhet med ungdommene fra Målselv i liten grad er orientert mot hjemstedet.

Felles for ungdommene fra alle disse kommunene er at guttene oftere er positivt innstilt til å bosette seg på hjemstedet. Dette er tilfelle også i storbyen Bergen. I en undersøkelse blant elever på videregående skole i Bergen (Hegna og Vestel 1997) svarer om lag 75 prosent av guttene og 65 prosent av jentene at de kunne tenke seg å bosette seg i hjembyen etter at de er blitt voksne. Vi skal se nærmere på forskjellen mellom gutter og jenter i Målselv når det gjelder bosettingspreferanser.

Tabell 6-2 Bosettingsplaner blant gutter og jenter. Prosent

Ønsker du å bosette deg på hjemstedet ditt?	Gutter	Jenter	Alle
Ja, svært gjerne	19	7	13
Ja, dersom det faller seg slik	26	14	21
Usikker	34	37	35
Nei, et annet sted	22	42	31

Totalt	101	100	100
(N)	307	263	570

$$\chi^2 = 43.85, p < .0001$$

Sammenhengen mellom bosettingsplaner og kjønn er sterk. Jentene er langt mindre orientert mot bosetting på hjemstedet enn det guttene er. Mens hver

femte jente er positivt innstilt til å etablere seg på hjemstedet etter endt utdanning, svarer 45 prosent av guttene det samme.

Hvordan skal vi forstå jenters utflyttingsorientering?

At det er jentene som er mest utflyttingsorienterte er ikke noe nytt (Myklebust 1997). I Stranda kommune på Indre Sunnmøre ble det sommeren 1949 gjennomført en bredt anlagt undersøkelse om blant annet ungdoms framtidige bosettingsønsker. Ungdommene som var med i undersøkelsen var mellom 15 og 21 år. Forskjellen mellom gutter og jenter var et hovedfunn i undersøkelsen; mens mer en halvparten av guttene så for seg en framtid på hjemstedet, svarte kun 13 prosent av jentene det samme.

Myklebust lanserer to forklaringer på jentenes utflyttingsorientering. For jentene som var unge på 50-tallet dreide det ikke bare om å flytte fra *hjemstedet*. Vel så viktig var det at det å flytte også innebar å flytte ut av foreldrehjemmet, og dermed bli fritatt for hus- og omsorgsarbeid. En annen forklaring var den demografiske situasjonen i Stranda i 1949. Konfeksjonsindustrien i kommunen rekrutterte jenter ikke bare fra Stranda, men også fra omkringliggende kommuner. Dette førte til et stort kvinneoverskudd i ungdomsbefolkningen - og reduserte muligheter på ekteskapsmarkedet for strandajentene; de måtte ut for å finne seg en partner. Den skjeve kjønnsbalansen i ungdomsbefolkningen var altså en medvirkende årsak til jentenes utflyttingsorientering.

20 år senere, tidlig på 1970-tallet, ble det gjennomført en studie i Årdal i Indre Sogn (Schiefløe 1973 referert i Myklebust 1997). I Årdal dominerte aluminiumsproduksjonen arbeidsmarkedet, med tilflytting og stort overskudd av unge menn som resultat. Utflyttingsorienteringen var generelt stor i Årdal, både blant gutter og jenter. I motsetning til det en kunne forvente ut fra den demografiske situasjonen, viste det seg at jentene var mer utflyttingsorienterte enn guttene. Myklebust forklarer dette med endringer i kvinnerollen. Husmorrollen var på vikende front, og det lokale arbeidsmarkedet var ikke tilpasset jentene - som i økende grad orienterte seg mot økonomisk selvstendighet basert på egen tilknytning til yrkeslivet. Myklebust konkluderer slik: «(...) for dei som ikkje vart tidleg gifte, fanst det nesten ikkje anna sysselsetjing, og det forklarar den sterke utflyttingstendensen blant ungjentene. Utan utsikter om eige arbeid og inntekt var Årdal ingen stad å satsa på, jamvel om det var nok kavalarar å velje mellom» (Myklebust 1997:224).

Disse eksemplene – og forsøkene på å forklare kjønnsforskjeller når det gjelder bosettingspreferanser – illustrerer to viktige poenger. Forklaringene

på jenters utflyttingsorientering finnes i samspillet mellom *historiske forhold* og den *lokale konteksten*. Historisk kan endringer i kvinnerollen forklare jenters sterkere utflyttingsorientering, mens den lokale konteksten handler om mulighetene for å realisere drømmene sine om det gode liv på hjemstedet (Myklebust 1997). Hvordan ser dette ut for jentene som har hatt ungdomstida si på 90-tallet i Målselvregionen? Er det mulig for disse jentene å realisere drømmene sine på hjemstedet? Jenters ut-orientering kan tolkes som et utslag av den sterke utdanningssatsingen og de manglende mulighetene for å etablere seg på arbeidsmarkedet på hjemstedet (Wiborg 1990). Kanskje er det slik at jentene som er unge på slutten av 90-tallet orienterer seg mot andre typer yrker enn de som etterspørres på det lokale arbeidsmarkedet? Eller en livsstil som vanskelig lar seg realisere i små bygdesamfunn? Kvinnearbeidsplasser i distriktene har vært, og er fremdeles først og fremst knyttet til velferdsstatens yrker. Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet, med få jobbmuligheter for kvinner som velger utdannelse som ikke er rettet inn mot helsevesen eller undervisningssektoren, er en av mekanismene som medvirker til unge jenters ut-orientering (Wiborg 1990).

Hvordan ser det gode liv ut fra målselvjentenes synspunkt? Er det storbyen, med alle dens tilbud som lokker? Kan jentenes flytteønsker fortelle oss noe om det livet de ønsker å leve? I tabellen under viser vi ungdommenes svar på spørsmålet «Hvis du tror du kommer til å flytte etter at du er ferdig med utdanningen din, hvor vil du helst bo?» fordelt etter kjønn.

Tabell 6-3 Flytteplaner blant gutter og jenter. Prosent

Hvor vil du helst bo?	Gutter	Jenter	Alle
Tror ikke jeg kommer til å flytte	14	5	10
En større by (Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger)	18	30	24
En mellomstor eller liten by	12	15	13
Større tettsted	10	9	10
Lite tettsted/bygdesentrum	6	4	5
Spredtbygd strøk	2	-	1
Annet land	6	7	6
Usikker på hvor jeg vil flytte	33	30	32
Totalt	101	100	101
N	300	262	562

$$\chi^2 = 27.39, p < 0.001$$

Blant jentene i Målselv er det storbyen som peker seg ut som det mest forlokkende stedet å bosette seg. Verd å merke seg er at dette ikke gjelder de store byene i fylket eller landsdelen. Det er sørover disse jentene vil dra,

til Trondheim, Oslo, Bergen og Stavanger. Jentene i Stranda, som var unge ved inngangen til 50-årene, ville ikke først og fremst til storbyen, men til mindre byer eller til andre bygder. Kontrasten til målselvjentenes bosettingspreferanser er slående. Hva forteller dette oss om hva målselvjentene vil være og hva slags liv de ser for seg? En tolkning er at jentene tilpasser seg situasjonen på arbeidsmarkedet lokalt. For de som ikke ønsker å jobbe innenfor omsorgssektoren blir det vanskelig å bosette seg på hjemstedet. En annen tolkning er at ut-orienteringen speiler viktige endringer i kvinneverollen. Ut-orienteringen tolkes dermed ikke primært som tilpasninger til strukturelle forhold, men som tegn på at de yrker og livsstiler som finnes på hjemstedet ikke er forenlige med 90-tallets kvinneverolle. Utbyggingen av velferdsstaten på 70-tallet ga arbeidsplasser til kvinner lokalt, og bidro til konsolidering av bosettingen i utkantstrøk. Når denne typen yrker fremstår som mindre attraktive i dag, henger det kanskje sammen med oppfatninger om hvilke yrker som er forenlige med moderne kvinneliv sett fra de unge jentenes synspunkt. Kanskje symboliserer velferdsstatens kvinneyrker det motsatte av det disse jentene ønsker å være?

Det er imidlertid et viktig poeng at «det gode liv» ikke er en konstant størrelse. Verdier endrer seg, både som følge av samhandling med andre, men ikke minst ettersom individet beveger seg gjennom ulike faser i livsløpet (Myklebust 1997). Myklebust sier om dette: «Såleis er situasjonen for ei småbarnsmor heilt ulik den ho hadde som ugift ungjente, og følgeleg vil også verdier og preferansar lett kome til å endre seg» (1997:225). Dette gjelder sannsynligvis målselvungdommene i like stor grad som de som var unge i Stranda i 1949. De unges bosettingspreferanser og flytteplaner er med andre ord preget av det perspektivet de har på hva som er det gode liv i dag.

Hva med guttene, hvor vil de bosette seg? Guttene er mindre orientert mot utflytting enn det jentene er, og blant de som tror de vil flytte er det langt flere som ser for seg framtidig etablering på mindre steder. Også blant guttene er det imidlertid en relativt høy andel som tror de vil flytte til mer sentrale strøk - 30 prosent tror de vil slå seg ned i en stor eller mellomstor by når de er ferdige med utdannelsen. Hovedinntrykket er likevel at langt flere gutter enn jenter ønsker å etablere seg lokalt - enten på hjemstedet eller på andre små steder. Kanskje kan vi tolke dette som et uttrykk for at det finnes voksenposisjoner lokalt som er forenlige med guttenes oppfatninger av seg selv og det gode liv?

Den kosmopolitiske orienteringen blant målselvungdommene begrenser seg stort sett til et ønske om å etablere seg i de store norske byene. Verken blant guttene eller blant jentene er det mange som tror de vil bosette seg i utlandet. Fauske (1993), som gjennomførte en studie blant ungdom i Oppland tidlig på 90-tallet beskriver funn som peker i en litt annen retning. Fauskes datamateriale består av en kvantitativ og en kvalitativ del. Det kvantitative materialet er basert på et spørreskjema sendt 1000 ungdommer i fylket, mens den kvalitative delen består av stiler skrevet av 34 ungdommer på ulike videregående skoler. Ungdommene som skrev stiler ble bedt om å tenke seg 20-25 år fram i tid og beskrive hva som hadde skjedd fram til da.

Et sentralt tema i stilene er oppbruddet fra hjemstedet. Ungdommene reiser ut for å skaffe seg utdanning og arbeid. Halvparten av ungdommene har utenlandsopphold bak seg, gjerne på fremmede og eksotiske steder. De store byene i Norge beskrives mer nøkternt, og nevnes i forbindelse med utdanning. Flytting til Oslo, Bergen og Trondheim fremstår som en praktisk tilpasning til realitetene. Stilene kan tyde på, skriver Fauske, at lokal-global er en viktigere dimensjon i de unges verdensbilde enn by-land. Det typiske ser ut til å være en kombinasjon av lokal tilhørighet og kosmopolitisk orientering. Oppbruddet fra hjemstedet beskrives som udramatisk og trivielt: «Flytting frå heimstaden og attende til heimstaden ser ut til å vera noko som høyrer til dagens orden. Å flytte er ikkje definitivt, men ein lekk i ein karriere som nok kan vera påverka, men ikkje fullt ut fastlagd av strukturelle føringar» (Fauske 1993:117). Kanskje er det slik også for målselvungdommene? Den høye andelen ungdommer som tror de vil flytte fra hjemstedet sitt kan tyde på det.

Bosted i kommunen

Er det noen sammenheng mellom oppvekststedets sentraliseringsgrad og ønsket om å bosette seg på hjemstedet etter endt utdanning? I en studie fra Møre og Romsdal fant Heggen (1991) at de ungdommene som kommer fra spredtbygde kretser langt oftere var orientert mot etablering på hjemstedet enn de ungdommene som kommer fra tettstedene. Særlig gjelder dette guttene. Vi skal se nærmere på hvordan dette ser ut blant ungdommene i Målselv. Tabellen under viser ungdommenes bosettingspreferanser etter bosted og kjønn.

*Tabell 6-4 Bosettingspreferanser fordelt etter bosted i kommunen og kjønn.
Prosent*

Ønsker du å bosette deg på hjemstedet ditt?	Gutter*		Jenter**		Alle
	Tettsted	Spredtbygd	Tettsted	Spredtbygd	
Ja, svært gjerne	12	32	5	12	13
Hvis det faller seg slik	25	26	13	14	19
Usikker	36	32	37	36	36
Et annet sted	27	10	45	38	32
Total	100	100	100	100	100
(N)	160	78	158	58	454

* (gutter): $\chi^2 = 18.58, p < .0001$

** (jenter): *ns*

Blant guttene er det en sterk sammenheng mellom hjemstedets sentraliseringsgrad og bosettingspreferanser. Andelen som er positiv til etablering på hjemstedet er langt høyere blant guttene som kommer fra bygder eller mer spredtbygde strøk enn blant de guttene som kommer fra tettstedene i regionen. Blant jentene er ut-orienteringen sterk både blant de som bor i tettsteder og blant de som bor i mer spredtbygde strøk. Vi ser imidlertid den samme tendensen blant jentene som blant guttene, det er blant de som kommer fra tettstedene i regionen orienteringen mot hjemstedet er svakest. Opp mot halvparten av jentene fra tettstedene ønsker å bosette seg et annet sted enn hjemstedet. Kontrasten til guttene fra mer grisgrente strøk er stor. Blant bygdeguttene svarer kun hver tiende at de vil bosette seg et annet sted etter endt utdanning.

I Fauskes (1993) studie fra Oppland er kjønnsforskjellene mindre tydelige. På spørsmål om ungdommene kunne tenke seg å bli boende på hjemstedet om de fikk en interessant og godt betalt jobb svarer svært mange ja. I aldersgruppa 16-18 år er forskjellen mellom gutter og jenter i bykommuner og industri- eller tjenesteytende kommuner marginal, mens jentene fra landbrukskommuner skiller seg ut som langt mindre positive til etablering på hjemstedet enn guttene, selv når vilkårene ligger til rette for det. Når ungdommene blir spurt om de vil bosette seg på hjemstedet dersom de er sikret en eller annen type jobb synker andelen som svarer positivt i alle gruppene. I bykommunene og industri- eller tjenesteytende kommuner svarer imidlertid flere jenter enn gutter positivt på dette spørsmålet. Og igjen finner vi den sterkeste ut-orienteringen blant jentene fra landbrukskommuner. Det er altså blant ungdommene fra landbrukskommunene resultatene fra Fauskes undersøkelse stemmer mest med våre funn.

Utdanning

Ungdom fra Målselv og de andre kommunene i regionen som vil ta høyere utdanning må flytte fra kommunen for å gjøre det. Et spørsmål flere har stilt er hva utdanning betyr for senere lokalisering. Båtevik (1995:97), som har fulgt tre kohorter gjennom utdanningsfase og etableringsfase konkluderer med at effekten av den økende satsingen på utdanning trekker i to ulike retninger: «Generelt sett har utdanningsnivået auka utan at flyttetapa har vorte større. Samstundas verkar utdanning på høgere nivå klart sentraliserande». Et annet viktig funn er at de relative forskjellene i utdanningsnivå mellom de som blir boende på hjemstedet og de som etablerer seg utenfor hjemfylket ser ut til å øke.

Andre, som har sett på sammenhengen mellom utdannings- og lokaliseringsplaner konkluderer med at det er de utdanningssøkende som i minst grad er orientert mot etablering på hjemstedet (Heggen 1991). Tidligere studier (bl.a Heggen 1991) viser at det er ungdommene fra mellomlagene som er minst knyttet til hjemstedet sitt. Særlig gjelder dette jentene, som også den gruppen som satser mest på høyere utdanning.

Før vi ser nærmere på sammenhengen mellom utdanning og bosettingspreferanser skal vi gi en oversikt over hvilke linjer ungdommene som går på videregående har valgt og hvilke planer ungdommene har for utdanningen videre. Vi gjør oppmerksom på at denne delen av kapitlet kun omfatter de elevene som går på videregående. I den neste tabellen ser vi på forskjeller mellom gutters og jenters linjevalg på videregående. For å forenkle framstillingen har vi slått sammen noen av de opprinnelige kategoriene, og skiller mellom tre ulike kategorier av linjer. Kategorien «allmenne og økonomiske fag» omfatter både de som går på allmenfaglige/økonomiske linjer og de som går på idrettsfaglig linje. Kategorien «tradisjonelle jenteyrkesfag» omfatter helse- og sosial, hotell- og næringsmiddelfag og formgivingsfag, mens vi i kategorien «tradisjonelle gutteyrkesfag» finner alle tekniske og mekaniske fagutdanninger.⁹

---

⁹ Navnene på kategoriene er hentet fra Hegna og Helland (1998) som har anvendt den samme inndelingen.

Tabell 6-5 Linjevalg blant elever på videregående etter kjønn. Prosent

Linjevalg på videregående	Gutter	Jenter	Alle
Allmenne og økonomiske fag	35	61	46
Tradisjonelle jenteyrkesfag	9	36	21
Tradisjonelle gutteyrkesfag	57	3	33
Total	101	100	100
(N)	199	157	356

$$\chi^2 = 121.32, p < .0001$$

Det er en sterk sammenheng mellom kjønn og linjevalg på videregående skole. Mens jentene i stor utstrekning velger allmenne/økonomiske linjer eller de linjene som er rettet inn mot det vi kan kalle den tjenesteytende sektor, velger guttene tradisjonelle fagutdanninger, som byggfag, tekniske og mekaniske fag. Og særlig blant jentene er det få som velger «utradisjonelt». Hovedinntrykket er at guttene langt oftere enn jentene investerer i en utdanning som gjør at de raskt kan komme ut i arbeidslivet. I motsetning til dette gir de allmenne og økonomiske linjene kvalifikasjoner som i liten grad er rettet inn mot konkrete yrker, men som først og fremst gir ungdommene muligheter til å ta mer utdanning. Tabellen under viser forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder utdanningsplaner videre.

Tabell 6-6 Utdanningsplaner blant elever på videregående etter kjønn. Prosent

Utdanningsplaner	Gutter	Jenter	Alle
Universitet/høyskole høyere grad	12	17	15
Universitet/høyskole lavere grad	8	31	18
Yrkesfaglig utdanning på videregående	35	15	26
Annet	8	3	6
Usikker	36	34	35
Total	99	100	100
(N)	202	156	358

$$\chi^2 = 43.11, p < .0001$$

Jentene er mer orientert mot å ta utdanning ved universitet eller høyskole enn det guttene er. Nesten halvparten av jentene tror de kommer til å ta utdanning på universitet eller høyskole. Andelen gutter som svarer det samme er 20 prosent. Tilsvarende ser vi at guttene oftere enn jentene er orientert mot ulike yrkesfaglige linjer på videregående. Både blant guttene

og blant jentene er det imidlertid mange som ikke har klare utdanningsplaner. Hvordan er utdanningsplanene blant elevene på de ulike linjene på videregående? I tabellen har vi slått sammen noen av de opprinnelige kategoriene, og skiller kun mellom de som har planer om høyere utdanning, de som tror de vil slutte etter videregående og de som er usikre.

Tabell 6-7 Utdanningsplaner etter linjevalg på videregående. Prosent

Utdanningsplaner	Allmennfag	Jenteyrkesfag	Gutteyrkesfag	Alle
Universitet/høyskoleutdanning	53	25	9	33
Slutte etter videregående	4	31	57	27
Usikker	43	44	34	40

Total	100	100	100	100
(N)	162	71	117	350

$$\chi^2 = 114.14, p < .0001$$

Ikke overraskende er det en tydelig sammenheng mellom linjevalg på videregående og utdanningsplaner videre. Mer enn halvparten av de som går på allmennfaglig eller økonomisk/administrativ studieretning planlegger å ta utdanning på universitets- og høyskolenivå. Kontrasten er stor til de som har valgt tradisjonelle fagutdanninger; blant de som har valgt tekniske og mekaniske fag er det kun noen få som vil ta mer utdanning etter videregående. Ungdommene som har valgt helse- og sosialfag, hotellfag og formgivingsfag befinner seg i en slags mellomposisjon; hver tredje tror han eller hun vil avslutte utdanningen etter videregående, mens hver fjerde kunne tenke seg mer utdanning på sikt.

Felles for alle gruppene er imidlertid den store andelen som er usikre på hvilken utdanning de vil ta. Dette kan tolkes som et uttrykk for at det er vanskelig å fatte beslutninger om utdanning. At mange er usikre på hva slags utdanning de skal ta og på hvor de kommer til å bosette seg i framtiden er ikke spesielt for målselvgjøddommene. Heggen (1991) rapporterer om stor usikkerhet blant de 18- og 19-åringene han intervjuet om utdannings- og bosettingsplaner. Ofte er dette knyttet til vanskeligheter med å velge utdanningsvei og framtidig yrke. Mange kan også tenke seg å bo noen år borte fra hjemstedet, for så å kanskje slå seg ned på hjemstedet senere, gjerne i forbindelse med familieetablering.

I de neste to tabellene skal vi se på sammenhengen mellom utdanningsorientering og bosettingspreferanser. Vi ser først på sammenhengen mellom bosettingspreferanser og linjevalg på videregående.

Tabell 6-8 Bosettingspreferanser etter linjevalg på videregående

Vil du bosette deg på hjemstedet ditt?	Allmennfag	Jenteyrkesfag	Gutteyrkesfag	Alle
Ja, svært gjerne	7	11	24	13
Hvis det faller seg slik	17	22	36	24
Usikker	38	27	27	32
Et annet sted	39	41	14	31
Total	101	101	101	101
(N)	164	74	118	356

$$\chi^2 = 46.57, p < .0001$$

Sammenhengen mellom bosettingspreferanser og linjevalg på videregående er signifikant både for gutter og jenter. De som går på allmennfaglig eller økonomisk/administrativ linje er mest ut-orienterte, mens de som har valgt yrkesfaglige studieretninger er mer orienterte mot å bosette seg på hjemstedet. I tabellen under ser vi på sammenhengen mellom utdanningsplaner og bosettingspreferanser.

Tabell 6-9 Bosettingspreferanser etter utdanningsplaner. Prosent

Vil du bosette deg på hjemstedet ditt?	Vil ta høyere utdanning	Avslutte etter videregående	Usikker	Alle
Ja, svært gjerne	9	23	10	13
Hvis det faller seg slik	20	33	22	24
Usikker	32	29	34	32
Et annet sted	40	15	34	31
Total	101	100	100	100
(N)	117	102	144	363

$$\chi^2 = 27.32, p < .001$$

Som forventet er det en tydelig sammenheng mellom utdanningsplaner og bosettingspreferanser. 40 prosent av de som planlegger å ta utdanning på universitets- og høyskolenivå ønsker ikke å bosette seg på hjemstedet etter endt utdanning. Andelen som svarer det samme blant de som vil avslutte

utdannelsen etter videregående er 15 prosent. Når vi ser på guttene og jentene hver for seg ser bildet litt annerledes ut. Blant guttene er forskjellene i bosettingspreferanser mindre tydelige, og 19 prosent av de guttene som planlegger å ta høyere utdanning sier at de svært gjerne kunne tenke seg å etablere seg på hjemstedet etter endt utdanning. Andelen jenter som sier det samme er kun 3 prosent. Mens guttene som sier de vil avslutte utdannelsen etter videregående er de mest hjemstedsorienterte, er de utdanningsorienterte jentene i liten grad orientert mot hjemstedet. Hele 47 prosent av de utdanningsorienterte jentene svarer at de ønsker å bosette seg på et annet sted etter at de er ferdige med utdannelsen.

Utdanning, kjærlighet og etablering

Er det kun en utdannings- eller yrkeseffekt vi ser når de som satser på høyere utdanning også er mest ut-orienterte? Fauske (1993) viser hvordan både livssituasjon og framtidsplaner har betydning for valget av bosted. Bindinger til hjembygda i form av familieetablering, eget bosted, utdanning eller arbeid i nærheten gir som regel opphav til positive holdninger til hjemstedet. Motsatt fører framtidsplaner som «sprenger» de lokale rammene oftere til negative holdninger. Wiborg (1990) viser hvordan unge jenters utdanningsvalg henger sammen med den livssituasjon de er i for øvrig¹⁰. For jenter som er etablert med en partner kan partnerens holdninger til utdanning og til etablering på hjemstedet være avgjørende for deres egne valg. Når han er etablert på det lokale arbeidsmarkedet fører det i mange tilfeller til at hun tilpasser eller senker sine utdanningsambisjoner og i noen tilfeller velger bort utdanning til fordel for parforholdet. En av jentene i Wiborgs studie som har valgt denne tilpasningen sier dette om framtidsplanene sine:

Forloveden min har jobb som elektriker her på stedet. Han har ikke planer om å flytte. Jeg har også lyst til å bli boende her, men jeg må jo ha meg en utdanning. Ennå har jeg ikke helt funnet ut hva jeg har lyst til å gjøre til høsten. Det kan hende jeg tar meg en jobb her for å få mer tid til å finne ut hva jeg vil.

---

¹⁰ Studien er basert på kvalitative intervjuer med et utvalg jenter på allmennfaglig studieretning ved to videregående skoler i Nordland, samt et spørreskjema sendt et utvalg tidligere elever ved de samme skolene. Undersøkelsen ble gjennomført i 1990.

De jentene som prioriterer utdanning er mindre orientert mot guttene på hjemstedet, eller de er sammen med gutter som selv vil ta høyere utdanning. De jentene som er sammen med «de lokale guttene» er ofte ambivalente til det forholdet de er i. En av jentene som ikke vil prioritere parforholdet uttrykker seg på denne måten:

Ja, jeg har en type nå, han jobber i Televerket her. Vi har vært sammen i litt under et år. Jeg vet ikke om det kommer til å bli oss i fremtiden, det vil tiden vise. Til høsten har jeg søkt på ulike skoler i Trondheim og Bodø. Det kommer ikke på tale å la være å ta utdanning og bli boende her på grunn av ham, jeg skal ha utdanning. Man vet jo ikke hva som skjer, og jeg vil ikke bli sittende igjen uten utdanning og eventuelt med barn.

Karakteristisk for denne jenta er at behovet for selvrealisering settes foran parforholdet og kjærestens ønsker. I denne jentas refleksjoner ligger det også en avvisning av den mer tradisjonelle kvinnerollen – en tilpasning de fleste mødrene i sin tid valgte. Negative rollemodeller finnes imidlertid også blant jevnaldrende, det vil si jentene som har valgt familieliv på hjemstedet framfor utdanning. Vi kan kanskje si at denne jenta på mange måter representerer en mer moderne kvinnerolle, enn jenta som velger å prioritere parforholdet fordi hun er usikker på hva hun vil gjøre i framtida. Når jentene som er sammen med lokalt orienterte gutter flytter for å ta høyere utdanning oppløses ofte forholdet (Wiborg 1990). Mange av disse jentene vil etablere seg med en partner som kommer fra et annet sted i løpet av studieårene (Wiborg 1990).

Hansen (1997) beskriver det samme fenomenet. Unge som flytter for å ta utdanning integreres i nye sosiale nettverk på lærestedet. De får seg venner og de får seg kjæresten. Derfor, sier Hansen, «er det viktig ikke å undervurdere mellommenneskelige relasjoner som flytteeårsak, og kanskje første og fremst som årsak til at ungdom ikke flytter hjem etter avsluttet utdanning. Og jo lengre utdanningen blir, jo sterkere kommer mellommenneskelige forhold inn i valg av neste fase i livsløpet. I tillegg til arbeid og utdanning kan vi trygt regne kjærlighet som viktig årsak til flytting» (Hansen 1997:264).

Frønes 1996:78) er inne på det samme: «I utdanningssamfunnet blir ekteskapsmarkedet ikke oppvekstens lokalsamfunn, men utdanningsinstitusjonene; sannsynligheten for at personer med høy utdanning gifter seg med hverandre er stor. Når jentestudenter dominerer universiteter og høyskoler, oppstår nye rammer for ekteskaps- og tosamhetsdannelser». Jentene

finner seg altså likeverdige partnere ute. Og når to med høy utdanning skal etablere seg på arbeidsmarkedet er sannsynligheten relativt liten for at det vil skje i en spredt befolket distriktskommune (Wiborg 1990). Båtevik (1995:95) formulerer problemet på denne måten: «Etterkvart som stadig fleire frå nye kohortar går ut på arbeidsmarknaden med vitnemål frå ein høgare utdanningsinstitusjon i den eine handa og ein medstudent i den andre, vil kombinasjonen av to yrkesaktive med høgere utdanning på hushaldsnivå bli meir og meir vanlig». De store arbeidsmarkedene, som vi finner i byene og i mer sentrale strøk, gir større grunnlag for å gjennomføre toinntektstilpasninger enn små arbeidsmarkeder.

Flytteplaner og faktisk flytteeatferd

Et viktig spørsmål i forlengelsen av dette er i hvor stor grad de unge følger opp lokaliseringsplanene når de senere i livet velger bosted. Et annet spørsmål er hvordan eventuelle avvik kan forklares. For å svare på slike spørsmål trenger en data fra to tidspunkt. Slike undersøkelser er det gjort få av i Norge. Et eksempel er imidlertid undersøkelsen fra Stranda (Myklebust 1997). I 1979, 30 år etter den første undersøkelsen, ble informantene kontaktet på nytt. Temaet denne gangen var veien fram til det bostedet de hadde valgt som voksne. Informantene var nå i alderen 45-51 år. Et hovedfunn fra denne undersøkelsen er at det er langt flere som bor på hjemstedet enn det undersøkelsen 30 år tidligere pekte fram mot. Så mange som tre fjerdedeler av mennene og opp mot halvparten av kvinnene er etablerte i hjembygda. Blant de som hadde andre bosettingspreferanser enn hjembygda er det få som har bosatt seg i samsvar med disse. Og mange av de som hadde planer om å bosette seg utenbygds valgte likevel å bosette seg på hjemstedet. Dette gjelder 60 prosent av mennene og nesten halvparten av kvinnene.

Når mange ikke bosetter seg i samsvar med planene fra ungdomsårene kan det henge sammen med at når livssituasjonen endrer seg endres også ofte oppfatningen om hvor det er godt å bo. På tross av andre planer i ungdomsårene oppfattet mange etter hvert Stranda som et godt alternativ. Forklaringen ligger både i en gunstig lokal utvikling og muligheten til å utnytte det Myklebust beskriver som «stedbundne ressurser. Innsikten om viktigheten av de stedbundne ressursene kommer ikke i ungdomsårene, men senere i livet, når familieetablering står på dagsordenen: Då blir oppvekststaden attraktiv, for det er nettopp her dei ulike stadbundne ressursane

kan mobiliserast, det vere seg svigerfar med gravemaskin eller bestemor som villig barnevakt» (Myklebust 1997:235).

En annen norsk longitudinell studie er Heggens og Båteviks studie av unge fra ti bygdekommuner på Vestlandet (referert i Heggen 1997). Ungdommene, som var 15-16 år på det første undersøkelsestidspunktet (i 1988) ble fulgt opp seks år senere, da de var 21-22 år (i 1994). Studien er interessant fordi den gir grunnlag for å forstå hvordan de erfaringer ungdommer gjør seg i løpet av ungdomsårene virker inn på valg og framtidsorientering. En viktig konklusjon fra studien er at ungdommenes planer for framtidig kvalifisering ved slutten av grunnskolen er lite brukbare som prognoser, hvis man med prognoser mener detaljerte beskrivelser av etableringsfasen. Hovedtendensen i studien er at 22-åringen ikke tok akkurat *den* utdannelsen eller søker akkurat *den* typen arbeid som han eller hun regnet med som 16-åring. Men, skriver Heggen (1997:147), disse endringene er ofte ikke tilfeldige: «Slike endra planar gjennom ungdomsfasen må også relaterast til den sosiale konteksten. For dei fleste skjer endringane frå plan til realisering innanfor nokre bestemte 'rom' i universet av muligheiter. Og romma er kopla til sosial bakgrunn. Endringa frå plan til realisering skjer gjerne innanfor om lag same utdanningsnivå, same segment av arbeidsmarknaden eller same type lokalmiljø. Planar om ei bestemt yrkesutdanning er lagde vekk til fordel for ei anna utdanning. Ein har etablert seg, eller har planar om å etablere seg, i ein nabokommune i staden for heimkommunen».

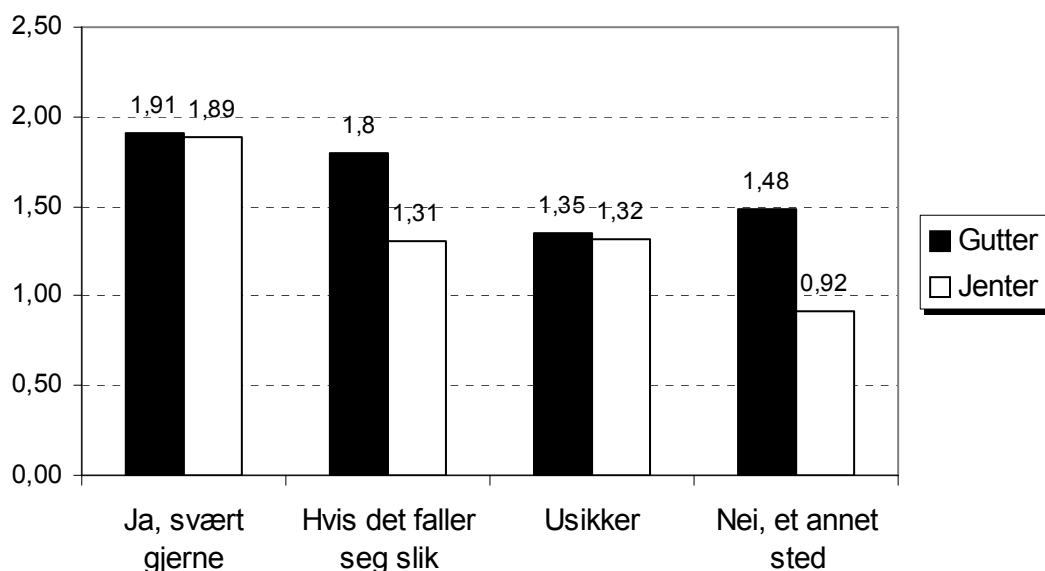
Et annet typisk trekk er at oppvekststedet blir mindre aktuelt som etableringssted. At ungdommene blir mer ut-orienterte i løpet av ungdomsårene tolkes på denne måten; den økende ut-orienteringen er et utslag av en prosess som løper gjennom hele ungdomsfasen. Kontekster preget av lokalt særpreg har trolig større betydning i de tidlige barne- og ungdomsårene. Når ungdommene begynner på videregående integreres de ofte i en ungdomskultur som er lite preget av lokale forhold. Ungdom i denne aldersgruppa blir dermed mer mobile og kulturelt orienterte utover det lokale. Kanskje bidrar dette til å endre framtidsperspektivene?

6.2 Deltakelse på ulike arenaer

Finnes det mønstre eller sammenhenger mellom ungdoms deltakelse i lokalmiljøet og deres holdninger og planer for framtida? En hypotese innenfor en sosialiseringsteoretisk tilnærming til studiet av ungdom i

lokalsamfunn er at det å være aktiv på mange ulike arenaer på hjemstedet fremmer følelsen av lokal tilhørighet og lokal identitet. Den unge som deltar aktivt på mange ulike arenaer antas å utvikle positive holdninger til hjemstedet, som igjen vil føre til et ønske om å bli boende i lokalsamfunnet. Vi skal se nærmere på denne sammenhengen, men fra en litt annen synsvinkel. Skiller ungdom med ulike bosettingspreferanser seg fra hverandre når det gjelder graden av deltakelse på ulike lokale arenaer? Er det slik at de ungdommene som ønsker å bosette seg på hjemstedet er mer aktive på ulike lokale arenaer enn de ut-orienterte ungdommene? Eller er høy grad av deltakelse knyttet til ut-orientering? Vi har valgt å ta utgangspunkt i tre ulike arenaer; organisasjonslivet, kultur- og friluftsliv. I kapittel 2 fant vi til dels store forskjeller mellom gutters og jenters aktivitetsmønster på disse arenaene. Guttene driver for eksempel mer med villmarksliv enn jentene, mens jentene på sin side oppsøker kulturtilbudene på hjemstedet oftere enn guttene. Vi har også sett at organisasjonsdeltakelsen varierer med kjønn. Mens guttene er medlem av 1,6 organisasjoner i gjennomsnitt er jentene medlem av 1,2 organisasjoner ($F=7.08$, $p < .01$). Fordi gutter og jenter ikke deltar like aktivt på alle disse arenaene vil vi se på sammenhengen mellom deltakelse og bosettingspreferanser separat for hvert kjønn.

Vi ser først på sammenhengen mellom organisasjonsdeltakelse og bosettingspreferanser.

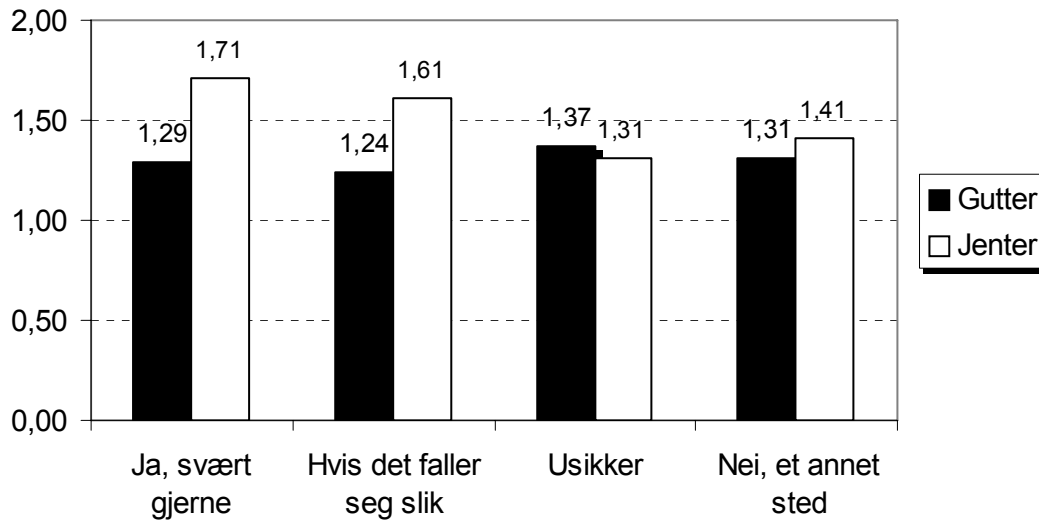
Figur 6-1 Bosettingspreferanser, kjønn og antall organisasjonsmedlemskap. Gutter: ns, Jenter: ns.

Sammenhengen mellom organisasjonsdeltakelse og bosettingspreferanser er ikke signifikant verken for gutter eller jenter. Vi ser likevel en tendens til at de som er mest orienterte mot bosetting på hjemstedet også er mest aktive i det lokale organisasjonslivet. Forskjellen er tydeligst blant jentene, hvor de som er orientert mot bosetting lokalt er med i 1 organisasjon mer enn de jentene som vil bosette seg et annet sted. Blant guttene er forskjellen mellom gruppene mindre, men vi kan likevel se at organisasjonsdeltakelsen er høyest blant de lokalt orienterte.

Andre studier beskriver imidlertid funn som går i motsatt retning. Motsatt av hva han forventet fant Heggen (1991) at de som drev mest med organiserte aktiviteter i fritiden var de mest ut-orienterte. Heggens tolkning er at ungdommene som er aktive i det lokale organisasjonslivet tilegner seg ferdigheter som kan brukes også andre steder, dvs. ferdigheter som ikke er stedbundne. Jørgensen (1993) beskriver det samme; det er de skoleflinke og veltilpassede ungdommene (geniene) som først og fremst er aktive i det lokale organisasjonslivet, og som i liten grad er orientert mot bosetting lokalt.

Er det noen sammenheng mellom deltakelse i det lokale kulturlivet og bosettingspreferanser? Ungdommene ble i spørreskjemaet bedt om å angi hvor mange ganger de i løpet av det siste året hadde oppsøkt ulike kulturtilbud. På bakgrunn av dette spørsmålet har vi konstruert en indeks som sier noe om graden av orientering mot kulturelle aktiviteter. Skåren på indeksen varierer mellom 1 og 5. Jo høyere verdi på indeksen, jo mer orientert mot kulturlivet lokalt. Følgende aktiviteter inngår i indeksen: Sett på teaterforestilling; vært på revy, musikkspill etc.; gått på museum; gått på kunstutstilling; gått på pop- eller rockkonsert; gått på klassisk konsert; gått på gospel eller kirkekonsert og vært på houseparty.

Blant jentene er det en tydelig sammenheng mellom graden av orientering mot kulturelle aktiviteter og bosettingspreferanser. Jentene som svært gjerne vil bosette seg på hjemstedet er langt mer orientert mot kulturlivet lokalt enn jentene som ønsker å bosette seg et annet sted. Blant guttene ser vi ingen tilsvarende tendens. Graden av orientering mot kulturelle aktiviteter slår med andre ord ikke ut i forhold til bosettingspreferansene blant guttene.

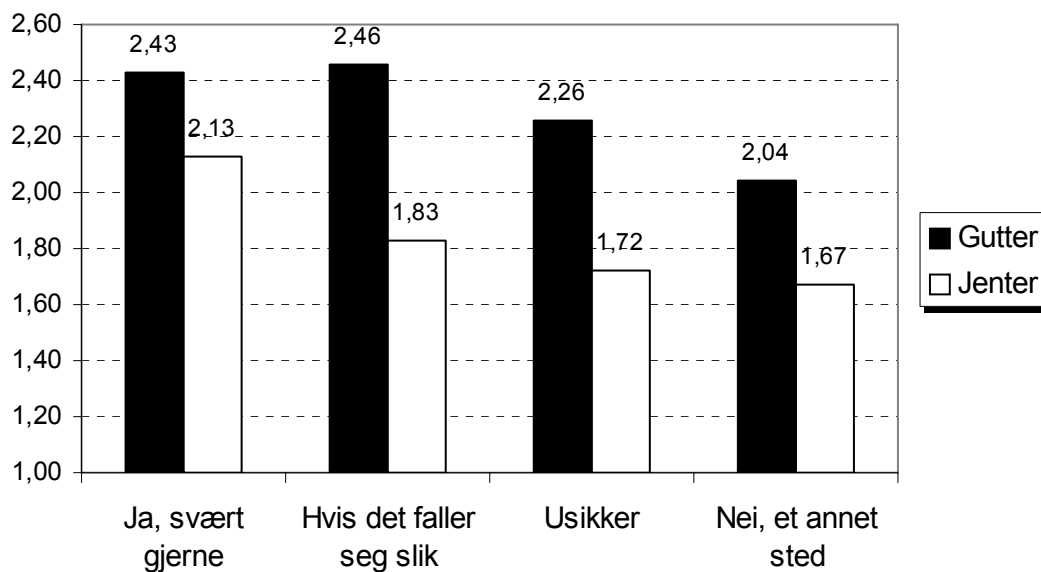

Figur 6-2 Bosettingspreferanser, kulturelle aktiviteter og kjønn. Gutter: ns, Jenter: $F=7.29$, $p<.0001$.

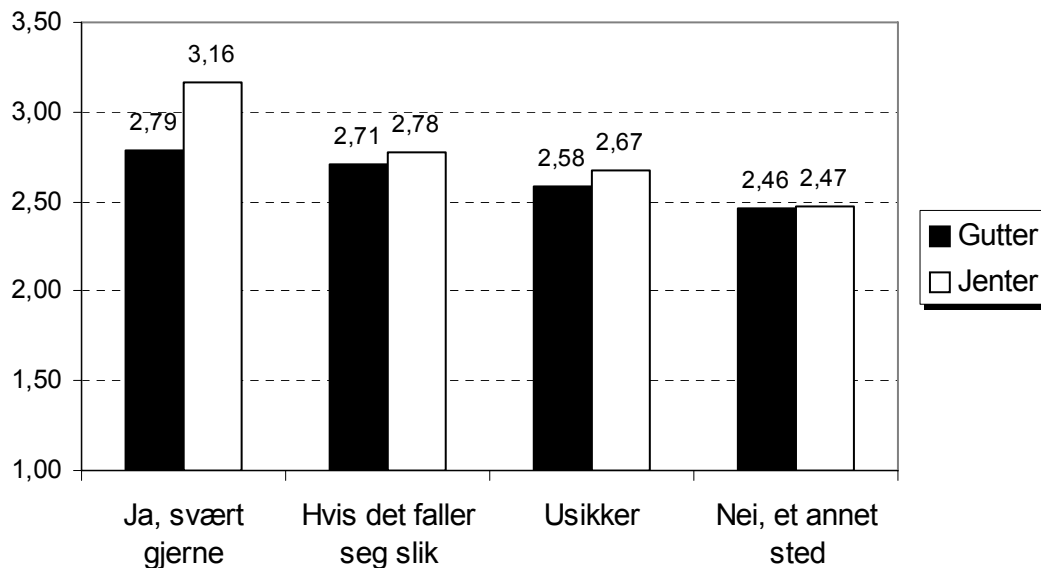
Sier bruk av naturen noe om tilknytning til hjemstedet? Er det slik at de som bruker naturen ofte er mer positivt innstilt til å bosette seg på hjemstedet som voksne? Betyr bruk av naturen det samme for gutter og jenter når vi undersøker sammenhengen mellom bosettingspreferanser og friluftsliv? Vi skal se på sammenhengen mellom friluftsliv og bosettingspreferanser langs de to dimensjonene i unges friluftsliv vi har beskrevet tidligere – villmarksliv og tur & mosjon. I kapittel 2 redegjorde vi for hvilke aktiviteter som inngår i de to dimensjonene og så på forskjeller mellom gutters og jenters aktivitetsnivå. Det er de samme gjennomsnittsskårene som ble brukt i kapittel 2 som ligger til grunn for analysen i dette kapitlet. Verdien på gjennomsnittsskårene kan variere fra 1 til 5. Høye verdier indikerer at ungdommene ofte driver med denne typen aktiviteter, mens lave verdier indikerer det motsatte – at ungdommene sjelden eller aldri driver med denne typen aktiviteter.

Hovedinntrykket er at jo oftere ungdommene bruker naturen, jo mer positivt innstilt er de til etablering på hjemstedet. Bruk av naturen betyr imidlertid ikke det samme for gutter og jenter i denne sammenhengen. Blant gutter det en tydelig sammenheng mellom graden av orientering mot den typen aktiviteter vi har kalt villmarksliv og bosettingspreferanser, mens guttene med ulike bosettingspreferanser ikke skiller seg fra hverandre når det gjelder graden av aktivitet langs den dimensjonen vi har kalt tur og mosjon. Blant jenter er det motsatt. Jenter som er orientert mot bosetting lokalt driver mer med tur- og mosjonsaktiviteter enn de ut-orienterte

jentene, mens sammenhengen mellom villmarkslivsdimensjonen og bosettingspreferanser ikke er signifikant.

Figur 6-3 Bosettingspreferanse og orientering mot villmarksliv blant gutter og jenter. gutter: $F=3.12$, $p<.05$, Jenter: ns.

Figur 6-4 Bosettingspreferanser og orientering mot tur & mosjon blant gutter og jenter. Gutter: ns, Jenter: $F=4.05$, $p<.05$.

Selv om vi finner forskjeller mellom gutter og jenter når vi undersøker sammenhengen mellom deltakelse på ulike arenaer og bosettingspreferanser, er det en tendens til at de ungdommene som er mest aktive på ulike

arenaer på hjemstedet er mest positivt innstilt til etablering lokalt. Vi kan imidlertid ikke trekke den konklusjon at deltakelse på lokale arenaer fører til et ønske om å bosette seg på hjemstedet. Det kan være at andre faktorer ligger bak, og virker inn både på bosettingspreferansene og deltakelsesmønsteret i lokalsamfunnet. Vi vil komme tilbake til denne typen spørsmål til slutt i kapitlet.

6.3 Ungdomskultur og bosettingspreferanser

Ungdom er ingen ensartet gruppe. Både i byer og på mindre steder består ungdomsmiljøet av en rekke subgrupper, eller typer av ungdom som i større eller mindre grad flyter over i hverandre. Øia (1998:109-110) skriver om dette: «Noen ungdomsgrupper er lett å få øye på både gjennom symboler og egne navn eller betegnelser. Det finnes også en rekke typer av ungdom, som ikke så lett lar seg identifisere visuelt, men som likevel er der som et sosialt faktum, eller i det sosiale landskapet eller kartet som de unge har inne i seg. (...) Ulike grupper av ungdom representerer verdier, gir assosiasjoner og blir med rette eller urette tillagt egenskaper».

Det kan imidlertid være vanskelig å få ungdom til å fortelle direkte hvilken gruppe av ungdommer de selv tilhører. På slike spørsmål svarer flertallet ofte at de ikke tilhører noen spesiell gruppe, eller de betegner seg som «vanlige ungdommer». Ungdom, som voksne, mener imidlertid ofte noe om andre. I spørreskjemaet var det ett spørsmål som fokuserte på nettopp dette. Tanken bak spørsmålet var at ungdommene, gjennom å si hva de mener om ulike grupper samtidig sier noe om seg selv. De uttrykker noe om egne holdninger, verdier, identitet. Ungdommene ble presentert en liste med en rekke ulike ungdomskulturelle grupper og skulle gi dem poeng etter hvor godt de likte eller mislikte de enkelte gruppene. Spørsmålet var formulert slik: «*Tenk deg at du har en skala fra 1 til 10. Hvis du liker gruppa eller det gruppa driver med, gir du den mellom seks og ti poeng. Du gir den flere poeng desto mer du liker den. Hvis du derimot ikke liker gruppa, eller det gruppa driver med gir du den mellom fem og ett poeng. Du gir gruppa mindre poeng desto mindre du liker den*». Gjennom faktoranalyse har vi identifisert fire ulike posisjoner eller profiler i det ungdomskulturelle landskapet. Profilene utgjør ikke grupper av ungdom, men kan brukes som et mål på graden av identifikasjon med ulike kulturelle strømninger.

Karakteristisk for den første faktoren er positive holdninger til ungdomsgrupper som tilhører tradisjonelle verdibaserte organisasjoner:

speiderungdom, ungdom i kristelige skolelag, ungdom som jobber for dialekt eller nynorsk, ungdom som støtter naturvernorganisasjoner og ungdom som støtter humanitære organisasjoner. Utsatte ungdomsgrupper, som innvandrerungdom og homofile ungdommer tilskrives også positiv verdi. Faktoren har også et innslag av det vi kan kalle mainstreamkultur eller ansvarlig voksenkultur. Idrettsungdom og ungdom som jobber hardt for å få gode karakterer vurderes positivt, mens ungdom som drikker mye alkohol lader negativt. Inkorporeringen av countryungdom indikerer en viss distanse til den urbane avantgardekulturen (Jfr. Skogen 1998b). Vi har valgt å gi profilen betegnelsen *tradisjonisme*.

Den andre faktoren lader høyest på ungdomsgrupper som befinner seg i skjæringspunktet mellom den konvensjonelle ungdomskulturen og mer eller mindre kommersielt konstruerte subkulturelle grupper: diskoungdom, Hip Hop'ere, ungdom som går på house-party, skateboard/snowboard-ungdom, ungdom som kjøper moteklær og ungdom som går i fritidsklubb. Ungdommene som lader høyt på denne profilen er negative til ungdom som liker countrymusikk, men er positivt innstilt til ungdom som deltar i skjønnhetskonkurranser og til idrettsungdom. Karakteristisk for faktoren er identifikasjonen med aktiviteter vi først og fremst assosierer med øyeblikksopplevelser sammen med jevnaldrende. *Full fres* er det navnet vi har valgt for denne profilen.

Den tredje faktoren lader høyest på ungdomsgrupper som står i opposisjon til voksensamfunnet og det etablerte samfunnsinstitusjonene: ungdom fra Blitz, taggere, militærneker og ungdom som okkuperer tomme hus. Den *motkulturelle* profilen understrekes ved negative holdninger til idrettsungdom, mens homofile ungdommer vurderes positivt. Avvisningen av det politisk korrekte og voksensamfunnets verdier uttrykkes også gjennom en positiv vurdering av ungdom som drikker mye alkohol. Motsatt av det vi kanskje kunne forvente lader miljøbevegelsen ikke særlig høyt i denne profilen. En nærliggende tolkning er at miljøbevegelsen ikke lenger assosieres like sterkt med politisk radikale holdninger. Inkorporeringen av miljøspørsmål i tradisjonismeprofilen er en indikasjon på dette.

Den fjerde faktoren samler seg om ungdomsgrupper rotfestet i et tradisjonelt maskulint kulturmønster: motorungdom, våpeninteressert ungdom, ungdom som deltar i skjønnhetskonkurranser, ungdom som drikker mye alkohol og ungdom som arbeider mot innvandring. En annen dimensjon i denne profilen er negative holdninger til innvandrere og homofile ungdommer. Fordi identifikasjonen med tradisjonelle maskuline aktiviteter

er sterk har vi valgt å kalle profilen *machokultur*. Betegnelsen er ikke helt dekkende, men er valgt av mangel på andre gode alternativer.

Tabell 6-10 Kulturprofiler

<p>Tradisjonisme</p> <p>Ungdom i kristelige skolelag</p> <p>Speiderungdom</p> <p>Ungdom som jobber for dialekt/nynorsk</p> <p>Ungdom som støtter Bellona eller Natur og Ungdom</p> <p>Ungdom som støtter Amnesty International</p> <p>Innvandrerungdom</p> <p>Ungdom som strever hardt for å få gode karakterer</p> <p>Ungdom som liker country-musikk</p> <p>Homofile ungdommer</p> <p>Idrettsungdom</p>	<p>Full fres</p> <p>Diskoungdom</p> <p>Hip Hop'ere</p> <p>Ungdom som går på house-party</p> <p>Skateboard/Snowboard-ungdom</p> <p>Ungdom som kjøper moteklær</p> <p>Ungdom som går i fritidsklubb</p>
<p>Motkultur</p> <p>Ungdom fra Blitz</p> <p>Taggere</p> <p>Militærnektene</p> <p>Ungdom som okkuperer tomme hus</p>	<p>Machokultur</p> <p>Motorungdom</p> <p>Våpeninteressert ungdom</p> <p>Ungdom som deltar i skjønnhetskonkurranser</p> <p>Ungdom som drikker mye alkohol</p> <p>Ungdom som kjemper mot innvandring</p>

Samlet gir faktorene et bilde av et ungdomskulturelt landskap med relativt tydelige skillelinjer. Mens de to første profilene kan tolkes som ulike versjoner av det vi kan kalle mainstreamkultur, samler de to siste seg om ungdomsgrupper som på ulike måter står i opposisjon til det politisk korrekte og den kommersielle ungdomskulturen. Det er viktig å være oppmerksom på at de profilene vi har identifisert ikke utgjør grupper av ungdom, men danner holdningsmønstre ungdom kan identifisere seg med i større eller mindre grad. Et annet viktig poeng er at avvisning av bestemte holdnings- eller verdimønstre kan være en vel så god indikator på posisjonering i det ungdomskulturelle feltet som identifikasjon med ulike ungdomsgrupper.

Instrumentet med de ulike ungdomsgruppene har vært anvendt i andre studier (bl.a Skogen 1998b, Øia 1998 og Bakken 1998). De holdningsprofilene vi har identifisert stemmer relativt godt overens med resultatene

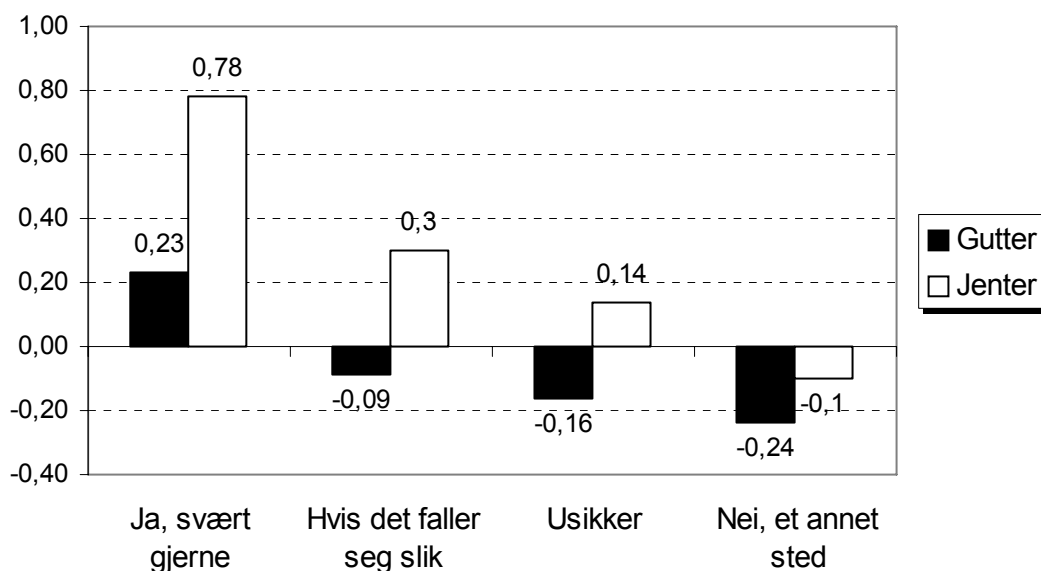
fra disse undersøkelsene. I et nasjonalt materiale identifiserte Skogen (1998b) fire ulike profiler. Den første samlet om tradisjonelle humanistiske organisasjoner, den andre karakterisert ved positive holdninger til den konvensjonelle ungdomskulturen, inkludert idrettsungdom og ungdom som strever for å få gode karakterer. Den tredje faktoren – radikal motkultur – ligner den vi har funnet, men inkluderer miljøbevegelsen og positive holdninger til innvandrere. Den fjerde faktoren, kalt redneck, lader høyest på våpeninteressert ungdom, ungdom som er opptatt av biler og motorsykler og ungdom som kjemper mot innvandring. Karakteristisk er også positive holdninger til ungdom som deltar i skjønnhetskonkurranser og ungdom som liker countrymusikk.

Andre studier (bl.a Skogen 1998b) har vist at identifikasjonen med de ulike profilene har sammenheng med klassebakgrunn og kjønn. Vi har ikke mulighet til å gå inn på klasserelaterte variasjoner, men har undersøkt sammenhengen mellom holdningsprofilene og kjønn¹¹. Jentene identifiserer seg sterkere med både den profilen vi har kalt *tradisjonisme* og med den profilen vi har kalt *full fres* enn guttene. Det samme gjelder *motkultur*-profilen, men her er forskjellen mellom gutter og jenter mindre påfallende. *Machokultur*-profilen står derimot langt sterkere blant gutter enn blant jenter. Mens guttene er positive til dette holdningsmønsteret, er jentene negative.

Hvilken sammenheng er det mellom graden av identifikasjon med de ulike holdningsprofilene og bosettingspreferanser. Peker ønsket om lokal bosetting i retning av identifikasjon med holdningsmønstre forankret i den lokale bygdekulturen, mens ut-orientering kan knyttes til identifikasjon med andre og mer urbant orienterte holdningsmønstre? Vi ser først på sammenhengen mellom bosettingspreferanser og den holdningsprofilen vi har kalt *tradisjonisme*.

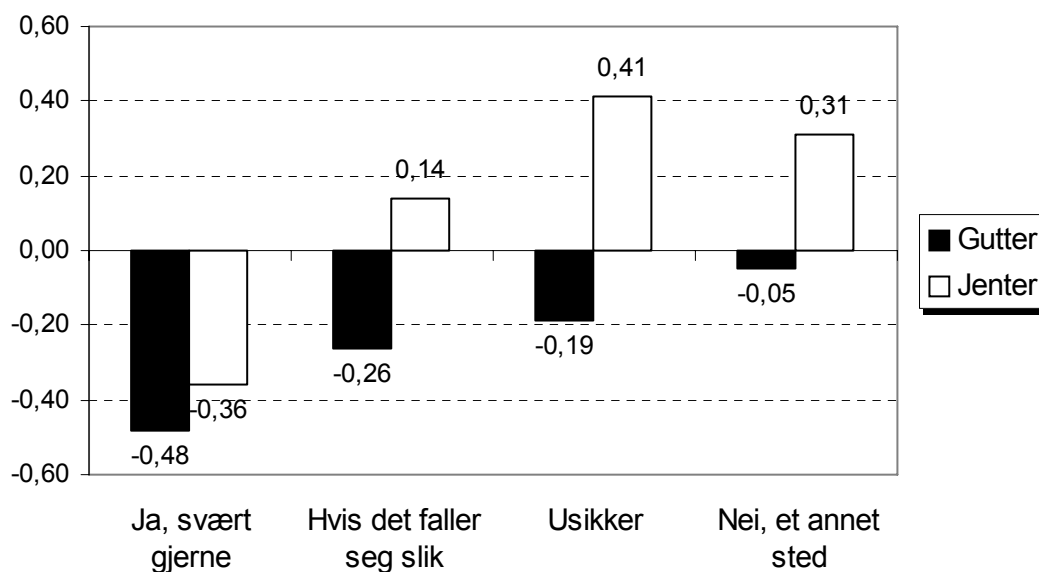
---

¹¹ Gjennomsnittstallene (mean) er basert på de opprinnelige faktorskårene. Faktorskåren kan variere fra 1 til -1, med 0 som gjennomsnitt. Slike tall gir liten mening i seg selv, men kan brukes til å illustrere forskjeller mellom grupper. *Tradisjonisme*: Gjennomsnittsskåren for jenter er .10, for gutter -.09 (F=4.41, p< .05). *Full fres*: gjennomsnittsskårens for jenter er .27, for gutter -.23 (F = 38,94, p< .0001). *Motkultur*: jenters gjennomsnittsskåre er .11, gutters -.09) (F = 5.50, p< .05). *Machokultur*: gjennomsnittsskåre for jenter er -.37, for gutter .32 (F = 77.29, p< .0001).

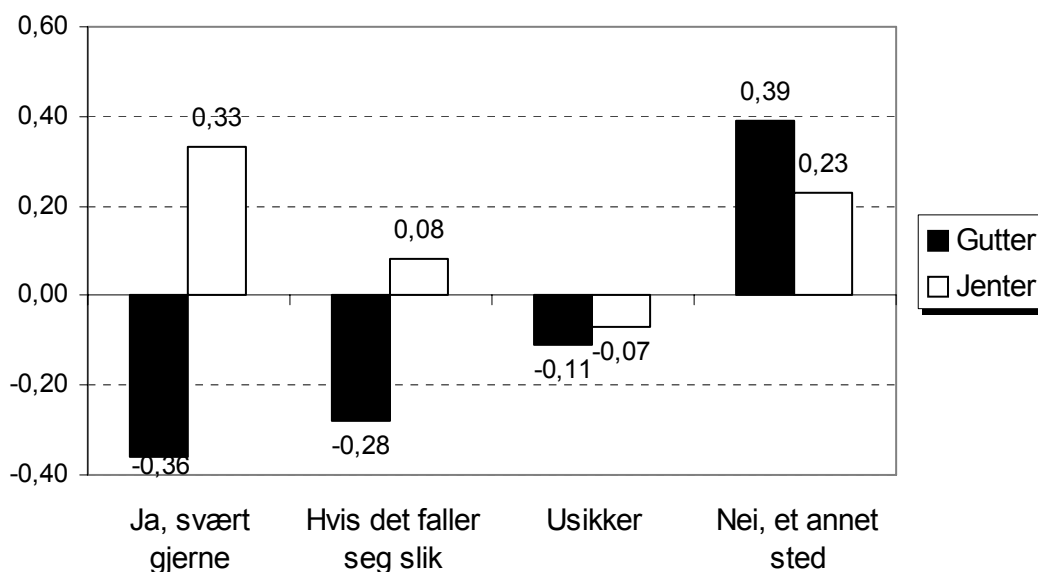
Figur 6-5 Tradisjonallisme, kjønn og bosettingspreferanser. gutter: $F=2.80$, $p<.05$, Jenter: $F=5.04$, $p<.01$.

Sammenhengen mellom graden av identifikasjon med det holdningsmønsteret vi har kalt tradisjonallisme og bosettingspreferanser er signifikant både blant guttene og jentene. Sammenhengen er imidlertid sterkere blant jentene enn blant guttene. Positiv identifikasjon korresponderer med et ønske om å bosette seg på hjemstedet. Ungdommene som vil bli boende støtter med andre ord opp om verdier som har stått sterkt i mange bygdesamfunn. Blant jentene er det kun de som ikke vil bosette seg på hjemstedet som lader negativt på denne profilen. De tradisjonelle verdiene står altså svakest blant de ungdommene som vil flytte.

Figur 6-6 Full fres, kjønn og bosettingspreferanser. Gutter: ns, Jenter: $F=4.20$, $p<.01$.

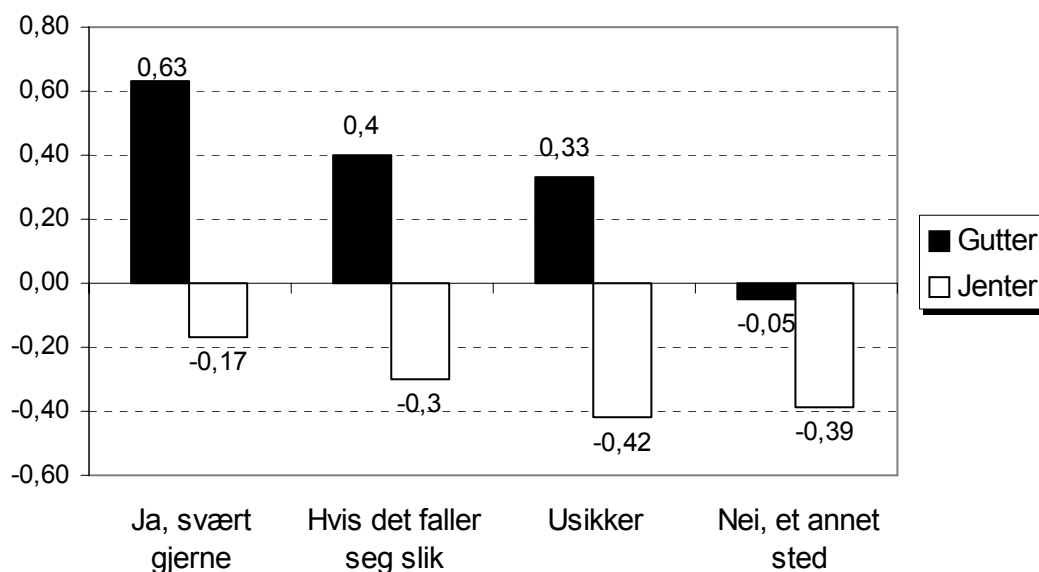
Sammenhengen mellom identifikasjon med profilen full fres og bosettingspreferanser er ikke like tydelig, og kun signifikant blant jentene. Felles for både guttene og jentene er imidlertid at de som svært gjerne vil bosette seg på hjemstedet lader sterkt negativt på denne profilen. Blant jentene er det de som er usikre på hvor de vil bosette seg og de som ikke vil bosette seg på hjemstedet som er mest positive, mens guttene som er orientert mot etablering på andre steder lader minst negativt.

Figur 6-7 Motkultur, kjønn og bosettingspreferanser. Gutter: $F=8.51$, $p<.0001$, Jenter: ns.

Motkulturprofilen slår ut blant guttene, men ikke blant jentene. Guttene som vil flytte fra hjemstedet identifiserer seg med holdningsmønsteret, mens de som vil bosette seg lokalt og de som er usikre lader negativt. Blant jentene er det de som vil bli boende på hjemstedet og de som vil flytte som identifiserer seg med denne profilen, mens de som er mer usikre verken er positive eller negative.

Blant guttene finner vi også en sterk sammenheng mellom graden av identifikasjon med machokulturprofilen og bosettingspreferanser. De lokalt orienterte guttene identifiserer seg positivt med faktoren, mens de som vil bosette seg andre steder lader negativt. Sammenhengen er ikke signifikant blant jentene, men tendensen er den samme som blant guttene – de som vil bosette seg lokalt er minst negative til dette holdningsmønsteret.

Figur 6-8 Machokultur, kjønn og bosettingspreferanser. Gutter: $F=4.96$, $p<.01$, Jenter: ns.

Hvordan skal vi tolke disse sammenhengene? Bosettingspreferansene ser ut til å henge sammen med kulturelle eller holdningsmessige skillelinjer i ungdomsgruppa. Bestemte holdningsprofiler står sterkere blant de lokalt orienterte, mens identifikasjonen med andre ser ut til å peke i retning av etablering utenfor lokalsamfunnet. Profilen tradisjonisme har et visst ruralt preg, blant annet ved positive holdninger til ungdom som liker countrymusikk og ungdom som jobber for dialekt eller nynorsk. Positiv innstilling til etablering lokalt blant de som i sterk grad identifiserer seg med denne profilen er derfor ikke overraskende.

Særlig blant jentene ser vi at de ungdommene som vil bli boende på hjemstedet støtter opp om verdimønstre som har stått sentralt i mange små lokalsamfunn, og som i liten grad innebærer noen distanse til den ansvarlige voksenkulturen. Assosiasjonene går i retning av vanlig flink ungdom med sunne interesser, som idrett, organisasjonsliv og skolearbeid. De som vil flytte avviser dette holdningsmønsteret, men er positive til den profilen vi har kalt full fres. Profilen full fres samler seg om ungdomsgrupper som finnes på de fleste steder – i byer og i mindre lokalsamfunn. Høy grad av orientering mot den typen aktiviteter disse ungdomsgruppene driver med peker kanskje likevel i retning av en draging mot større steder, der det kommersielle tilbudet til unge mennesker er større. Kanskje er det for trangt på små steder for de ungdommene som ønsker å eksponere seg og leve livet? Ved å avvise de tradisjonelle bygdeverdiene signaliserer de kanskje samtidig at de ikke er treige og kjedelige bygdeungdommer, men tvert imot urbane, oppdaterte og

kule. Referanserammen er ikke lokalsamfunnet, men internasjonale ungdomstrender. Det er imidlertid særlig blant jentene dette mønsteret er tydelig. Kanskje er dette en indikasjon på en form for polarisering blant jentene, hvor de kule byjentene og de trauste bygdejentene representerer to idealtypiske ytterpunkt på en akse. Bosettingspreferansene kan dermed tolkes som et uttrykk for hvor jentene plasserer seg langs denne aksen.

Flere forskere har knyttet motsetninger i ungdomsmiljøer til klasse-relaterte forskjeller, kanskje særlig i tilnærmingen til utdanningssystemet (bl.a. Jørgensen 1994). Med utgangspunkt i et feltarbeid foretatt på Rena beskriver imidlertid Vestel (1996) hvordan oppfatninger av hjemstedet kan være en kilde til motsetninger i ungdomsmiljøet. På den ene siden finner en de som orienterer seg mot bygdekulturen og hjemstedet, og som ønsker å bosette seg på hjemstedet hvis arbeidsmulighetene finnes. På den andre siden finner en de som orienterer seg mot omverdenen, dyrker internasjonale ungdomskulturer og ønsker å ta utdanning i en av de større byene. Ungdommene som er med i den lokale motorsykelklubben (Skinstryta MC) representerer den første tilnærmingen, mens den andre er karakteristisk for ungdommene i skateboardsmiljøet (skaterne). Vestel beskriver motsetningen mellom disse gruppene som en motsetning mellom de «bygdeorienterte» versus de som tiltrekkes av byliv, internasjonale ungdomskulturer og som primært ikke ønsker å bosette seg på hjemstedet som voksne.

Vi ser noe av det samme mønsteret i vårt materiale. De lokalt orienterte guttene identifiserer seg sterkt med det holdningsmønsteret vi har kalt machokultur, mens ut-orientering er knyttet til avvisning av den tradisjonelle machokulturen og positivt identifikasjon med motkulturprofilen. Karakteristisk for machokulturprofilen er at den samler seg om ungdomsgrupper mange forbinder med bygdesamfunn hvor den tradisjonelle mansrollen har stått sterkt. Sammenhengen mellom positiv identifikasjon med denne profilen og bosettingspreferanser skulle derfor ikke overraske. Vestels (1996:34) beskrivelse av et motorsykkelmiljøet på Rena har mange fellestrekk med dette holdningsmønsteret: «De har en sterk og bevisst orientering mot hjemstedet og bygdene omkring. De snakker dialekt, de farer mye omkring, de gir uttrykk for en viss skepsis overfor utlendinger. Skinstryta assosierer seg altså mer med deler av bygdefestkulturen der slossing og drikking inngår som viktige ingredienser. Skinstryta tiltrekkes ikke av storbyene, men ønsker å bosette seg på hjemstedet dersom arbeidsplasser finnes».

Motsetningen til dette miljøet er altså skaterne, som beskrives som orientert mot verden utenfor lokalsamfunnet og som dyrker internasjonale ungdomskulturelle strømninger - skateboard, basketball og ulike typer musikk. Skaterne har imidlertid også en del trekk felles med det holdningsmønsteret vi har kalt motkultur. De er antirasistiske og har forbindelser i Biltzmiljøet. Både skaterne på Rena og vår motkulturprofil samler seg om ungdomsgrupper som først og fremst assosieres med de større byene. Og både skaterne og de guttene i vårt materiale som identifiserer seg med motkulturprofilen trekkes mot storbyene, der disse strømningene særlig er eksponert.

6.4 Bakgrunnsfaktorer, deltakelsesmønstre og kulturprofiler

Vi har sett at ungdommenes bosettingspreferanser henger sammen med en rekke faktorer. Avslutningsvis vil vi benytte en analysemetode som gjør det mulig å si noe om hvilke faktorer som har størst selvstendig effekt på bosettingspreferansene. Vi har valgt å benytte en såkalt lineær regresjonsmodell, hvor vi introduserer de ulike variablene gruppevis. Dette gjør det mulig å se hvordan effekten av de enkelte variablene endrer seg når vi inkluderer flere faktorer i analysen. Tankegangen bak denne typen analyser er nærmere beskrevet i kapittel 1.

Den første blokken i vår regresjonsmodell består av bakgrunnsfaktorene kjønn, bosted i kommunen og linjevalg på videregående. Vi har sett at jentene er mer ut-orienterte enn guttene. Et av de spørsmålene vi stiller er om denne sammenhengen er like tydelig når vi kontrollerer for bosted i kommunen og linjevalg på videregående. Er jenter mer ut-orienterte enn gutter uansett hvilken linje de går på på videregående og hvor de bor i kommunen? Hva med linjevalg på videregående? Peger valget av allmennfaglig linje i retning av ut-orientering både for de som bor i tettsteder og de som bor mer spredtbygd? Har bosted i kommunen noe å si for bosettingspreferansene både for de som går på allmennfag og de som går på yrkesfag?

Tabell 6-11 Bosettingspreferanser: lineær regresjon med bakgrunnsfaktorer, fritidsaktiviteter og kulturprofiler

	Blokk 1			Blokk 2			Blokk 3		
	B	SE B	Beta	B	SE B	Beta	B	SE B	Beta
Kjønn (gutt=1, Jente=2)	.46	.09	.23 ***	.42	.10	.21 ***	.32	.10	.16 **
Bosted (Tettsted=1, Spredtbygd=2)	-.36	.10	-.16 ***	-.30	.10	-.14 **	-.26	.10	-.12 **
Studieretning (Almenn=1, Yrkesf=2)	-.28	.10	-.14 **	-.32	.10	-.16 **	-.33	.10	-.16 ***
	$R^2 = .13$								
Organisasjonsmedlemskap				-.05	.03	-.10 *	-.04	.03	-.07 ns
Kulturelle aktiviteter				.03	.11	.01 ns	-.09	.11	-.04 ns
Villmarksliv				-.02	.07	-.02 ns	-.00	.07	-.00 ns
Tur og mosjon				-.15	.06	-.13 *	-.08	.06	-.07 ns
				$R^2 = .16$					
Tradisjonisme							-.17	.05	-.17 ***
Full fres							.13	.05	.13 **
Motkultur							.16	.05	.16 ***
Machokultur							-.10	.05	-.10 ns
				$R^2 = .23$					

*** $p < .001$ ** $p < .01$ * $p < .05$

I den andre blokken introduserer vi variabler som sier noe om ungdommenes deltakelse på ulike arenaer. Spørsmålet vi stiller er om graden av deltakelse på ulike lokale arenaer slår ut i forhold til bosettingspreferansene når vi kontrollerer for bakgrunnsvariablene. Kan forskjeller i bosettingspreferanser relateres til differensiering langs denne akse? Er det slik at de ungdommene som er mest aktive på lokale arenaer er mer knyttet til hjemstedet sitt enn ungdommer som ikke er like aktive? Eller er det slik at deltakelsen på ulike arenaer først og fremst henger sammen med andre faktorer, som kjønn og utdanningsorientering?

Blokk tre består av de fire kulturprofilene vi identifiserte i ungdomsgruppa. I de bivarierte analysene så vi at identifikasjonen med de ulike holdningsmønstrene slo ut i forhold til bosettingspreferansene. Spørsmålet vi stiller her er om disse effektene holder seg når vi kontrollerer for bakgrunnsfaktorer og graden av deltakelse på lokale arenaer. Er det slik at gutter som identifiserer seg med machokulturprofilen er hjemstedsorienterte uansett hvilken linje de går på på videregående og hvor de bor i kommunen? Er utorientering knyttet til identifikasjon med bestemte holdningsmønstre uavhengig av kjønn og graden av deltakelse på lokale arenaer?

Alle bakgrunnsfaktorene har en selvstendig effekt på bosettingspreferansene. Å være jente øker sannsynligheten for å være utorientert når vi kontrollerer for både bosted i kommunen og linjevalg. Jentene er altså mer utorienterte enn guttene uansett hvilken linje de går på på videregående og hvor de bor i kommunen. Tilsvarende ser vi at å ha vokst opp på et av tettstedene i regionen og å gå på allmennfaglig studieretning øker sannsynligheten for å etablere seg på et annet sted enn hjemstedet også når vi kontrollerer for de andre faktorene.

Blokk 2 omfatter altså variabler som sier noe om ungdommenes deltakelse på ulike lokale arenaer. Kun to av disse variablene slår ut som signifikante når vi kontrollerer for de andre faktorene i modellen. Høy grad av aktivitet i organisasjonslivet og høy grad av orientering mot tur og mosjonsaktiviteter peker i retning av etablering lokalt, mens effekten av orientering mot kulturelle aktiviteter og villmarkslivsaktiviteter forsvinner når vi kontrollerer for de andre variablene i modellen. I de bivarierte modellene fant vi imidlertid signifikante sammenhenger mellom også disse to dimensjonene og bosettingspreferansene. Blant jentene var det en tendens til at de som ofte benyttet seg av kulturtilbudet lokalt var mer orientert mot bosetting på hjemstedet, mens høy grad av orientering mot villmarksliv slo ut blant guttene.

Hvorfor forsvinner effekten av disse variablene i regresjonsmodellen? Høy skåre på villmarkslivsdimensjonen er korrelert¹² både med bosted i kommunen og linjevalg på videregående. Det er de ungdommene som kommer fra spredtbygde strøk ($R = .23$, $p < .0001$) og de som går på yrkesfaglig studieretning ($R = .27$, $p < .0001$) som driver mye med villmarksliv. Effekten av villmarksliv suges altså opp av disse andre variablene. Den effekten vi fant i den bivariate modellen av orientering mot kulturlivet lokalt på bosettingspreferansene var ikke spesielt sterk, og omfattet kun jentene. Orientering mot kulturelle aktiviteter er i tillegg positivt forbundet med alle de andre deltakelsesvariablene og med linjevalg på videregående¹³. Sammenhengene er ikke sterke, men suger likevel opp den effekten vi så i den bivariate modellen. En forsiktig tolkning av disse sammenhengene kan være at de som orienterer seg mot lokal etablering er aktive på de fleste lokale arenaer og at de orienterer seg mot utdanninger tilpasset det lokale arbeidsmarkedet. Effektene av kjønn og linjevalg på videregående holder seg når vi inkluderer deltakelsesvariablene, mens effekten av bosted i kommunen blir noe svakere.

Blokk 3 består av de holdningsprofilene vi identifiserte i ungdomsgruppa. Effektene av deltakelsesvariablene forsvinner når vi introduserer holdningsprofilene, og effekten av bakgrunnsvariablene modifiseres noe. Med unntak av machokulturprofilen slår alle kulturprofilene ut i forhold til bosettingspreferansene. Negative holdninger til profilen tradisjonalisme peker i retning av etablering utenfor hjemstedet. Det samme gjelder positiv

---

¹² Korrelasjonen er undersøkt ved hjelp av Pearsons R. Pearsons R sier noe om styrken på sammenhengen mellom to variable. R varierer mellom -1 og 1 , hvor verdien 0 indikerer at det ikke er noen sammenheng mellom variablene. Sammenhengen mellom variablene er altså sterkere jo lenger fra 0 verdien er – enten den går i negativ eller positiv retning. En korrelasjon på 0 betyr at det ikke er noen sammenheng mellom de fenomener en undersøker, $+1$ betyr en perfekt positiv sammenheng (mye av det ene innebærer mye av det andre), mens -1 betyr en perfekt negativ sammenheng (lite av det ene innebærer lite av det andre). Hvor høye må korrelasjonene være for at vi skal kunne snakke om sterke sammenhenger? På grunn av feilkilder ved måling og fordi sosiale fenomener sjelden kan tilskrives en årsak alene, ser en aldri korrelasjoner på $+1$ og -1 , og bare meget sjelden korrelasjoner på 0.50 . Ifølge Wichstrøm (1992) må korrelasjoner på mellom 0.30 og 0.40 betegnes som meget sterke, korrelasjoner på mellom 0.15 og 0.30 som moderate, mens korrelasjoner under 0.15 signaliserer en moderat eller beskjeden sammenheng.

¹³ Kjønn: $R = .14$, $p < .001$, organisasjonsmedlemskap: $R = .09$, $p < .05$, villmarksliv: $R = .11$, $p < .05$, tur og mosjon: $R = .14$, $p < .001$, linjevalg på videregående: $R = .12$, $p < .01$.

identifikasjon med profilene full fres og motkultur. Når effekten av organisasjonsmedlemskap forsvinner er det fordi organisasjonsmedlemskap er positivt forbundet med profilen tradisjonisme ($R = .09$, $p < .05$). Det samme gjelder orientering mot dimensjonen tur og mosjon ($R = .30$, $p < .0001$). Effekten av organisasjonsmedlemskap er også negativt forbundet med identifikasjon med motkulturprofilen ($R = -.16$, $p < .0001$). Når machokulturprofilen ikke slår ut er dette fordi den er sterkt korrelert med linjevalg på videregående ($R = .28$, $p < .0001$). Machokulturprofilen står sterkest blant elevene på yrkesfaglig studieretning, og effekten av holdningsprofilen suges opp av denne effekten.

Den forklarte variansen (R^2) stiger for hver blokk som introduseres i modellen. Dette indikerer at modellen fanger opp en større del av variasjonen i materialet etter hvert som flere variable inkluderes i modellen. Sammenhengene vi har undersøkt er komplekse, og til dels vanskelige å tolke. Likevel ser det ut til at de variablene vi har tatt med i modellen på ulike måter er forbundet med ungdommenes bosettingspreferanser. Modellen gir grunnlag for å nyansere funn fra tidligere studier. Bakgrunnsfaktorene står sterkt, uansett hvilke andre faktorer vi tar med i modellen. Deltakelsesmønstrene, som slo ut i de bivariate modellene har imidlertid ingen slike selvstendige effekter, men er korrelert med andre faktorer. Hypotesen om at deltakelse på lokale arenaer fremmer positive holdninger til etablering lokalt støttes ikke av resultatene fra vår undersøkelse. Deltakelsesmønstrene henger sammen med bakgrunnsfaktorer og med plassering i det ungdomskulturelle landskapet, faktorer som har selvstendige effekter på bosettingspreferansene. En tolkning er imidlertid at deltakelsesmønstrene på ulike arenaer er et uttrykk for positive holdninger til hjemstedet og lokal forankring, men at deltakelsen i seg selv ikke forklarer variasjonen i bosettingspreferanser. Deltakelsesmønstrene på lokale arenaer kan dermed forstås som en tilpasning eller forberedelse til fremtidig etablering lokalt. Kanskje er det slik at de ungdommene som i utgangspunktet er orientert mot hjemstedet knytter seg sterkere til lokalsamfunnet gjennom høy grad av deltakelse, mens ungdom som orienterer seg mot verden utenfor lokalsamfunnet ikke ser den samme verdien av deltakelse i det lokale kultur- og organisasjonslivet.

Sammenhengen mellom utdanningsvalg og bosettingspreferanser nyanseres også når vi trekker inn ungdommenes identifikasjon med ulike holdningsmønstre i analysen. Å gå på yrkesfaglig studieretning er negativt forbundet både med profilen tradisjonisme ($R = -.19$, $p < .0001$) og med profilen full fres ($R = -.13$, $p < .01$). Det å gå på allmennfaglige linjer øker

med andre ord sannsynligheten for å identifisere seg med begge holdningsmønstrene. Identifikasjonen med disse to profilene peker imidlertid i hver sin retning når det gjelder bosettingspreferanser. En tolkning er at utdanningsvalg slår forskjellig ut – eller har forskjellig betydning – i ulike miljøer.

Hvordan skal vi forklare at identifikasjon med så vidt ulike holdningsmønstre som tradisjonalisme og machokultur peker i retning av etablering lokalt? Begge profilene er assosiert med deltakelse på lokale arenaer, men på ulik måte. Identifikasjon med machokulturprofilen kan knyttes til et høyt aktivitetsnivå på den dimensjonen vi har kalt villmarksliv ($R = .39$, $p < .0001$), mens profilen tradisjonalisme er positivt forbundet med organisasjonsdeltakelse ($R = .09$, $p < .05$) og med tur og mosjon ($R = .30$, $p < .0001$). En tolkning er at både ønsket om å etablere seg lokalt og graden av deltakelse på ulike lokale arenaer må forstås langs flere dimensjoner eller akser, hvor faktorer som kjønn og sosial bakgrunn virker gjennom plassering i det ungdomskulturelle landskapet.

Vi har antydnet noen sammenhenger mellom faktorer som hver for seg ser ut til å ha effekt på ungdommenes bosettingspreferanser. Hvordan skal vi tolke de sammenhengene vi har beskrevet? Hvilke bilder er det som trer fram? Kan valget av bosted knyttes til valg av livsstil? Er valget av bosted et uttrykk for hvem ungdommene er – og vil være som voksne? Vi skal forsøke oss på en idealtypisk beskrivelse av sammenhengen mellom bakgrunnsfaktorer, holdningsmønstre og bosettingspreferanser.

Den ut-orienterte unge er oftere jente enn gutt. Hun er oppvokst på et av tettstedene i kommunen og går på allmennfaglig studieretning. Hun flytter for å ta høyere utdanning og fordi hun ikke identifiserer seg med hjemstedet. Det bildet hun har av seg selv har få berøringspunkter med de tradisjonelle bygdeverdiene. Countrymusikk og bygdefester er «ut», houseparty og hip hop «in». Identifikasjonen med internasjonale trender speiler orienteringen mot bylivet. Hun vil være der det skjer, der tilbudene er flere og mer varierte.

Motsatsen er den lokalt orienterte gutten. Han er knyttet til naturen på hjemstedet, og oppsøker villmarka ofte. Han går ikke tur i skogen, men drar på fisketur med gutta. Han er oppvokst i ei lita bygd og har valgt yrkesfag på videregående. Valget av studieretning speiler et ønske om å kvalifisere seg for det lokale arbeidsmarkedet. Han er opptatt av biler og våpen, liker ikke innvandrere og identifiserer seg med en tradisjonell mannsrolle. Han ser mange kvaliteter ved lokalsamfunnet og føler ingen draging mot byen. Det gode livet lar seg realisere på hjemstedet.

Idealtyper som disse, hvor vi bevisst trekker fram noen tendenser og toner ned andre, fanger selvsagt ikke opp alle variasjoner. Mellom disse to ytterpunktene finnes en rekke andre tilpasninger, og mange ungdommer vil ikke kjenne seg igjen i det bildet vi har tegnet. En utfordring for videre forskning er å studere den typen tendenser vi har beskrevet i forhold til lokale kontekster og den enkeltes livssituasjon i ulike faser i løpet av ungdomsårene. Viktige spørsmål i forlengelsen av dette er hvordan vi skal forstå prosessene som leder fram til rekruttering til ulike voksenposisjoner lokalt og hvilke prosesser som peker i retning av etablering på andre steder enn hjemstedet. Å studere ungdoms egen fortolkning av hjemstedet sitt og de voksenposisjonene som finnes lokalt fremstår som særlig viktig. Endrer fortolkningen seg i løpet av ungdomsårene? Hvilken betydning har livssituasjonen i ulike faser i løpet av ungdomstiden for fortolkningen av hjemstedet? Er det rimelig å tolke ungdoms ut-orientering som en følge av strukturelle føringer eller barrierer eller gjenspeiler valget av bosted først og fremst hvem ungdommene vil være og hva slags liv de ønsker seg?

6.5 Oppsummering

- Målselvungdommene er mindre orientert mot etablering på hjemstedet enn ungdom fra Strand, Randaberg og Bodø. Kun 13 prosent av ungdommene i Målselv sier at de svært gjerne vil bosette seg på hjemstedet etter endt utdanning.
- Jenter er mer ut-orienterte enn gutter, og mer orientert mot etablering i sentrale strøk. Mens hver femte jente er positivt innstilt til å etablere seg på hjemstedet etter endt utdanning, svarer 45 prosent av guttene det samme.
- Blant guttene er det en sterk sammenheng mellom hjemstedets sentraliseringsgrad og bosettingspreferanser. Andelen som er positiv til etablering på hjemstedet er langt høyere blant guttene som kommer fra bygder eller mer spredtbygde strøk enn blant de guttene som kommer fra tettstedene i regionen. Blant jentene er ut-orienteringen sterk både blant de som bor i tettsteder og blant de som bor i mer spredtbygde strøk.
- De som går på allmennfaglig eller økonomisk/administrativ linje er mest ut-orienterte, mens de som har valgt yrkesfaglige studieretninger er mer orienterte mot å bosette seg på hjemstedet. Vi finner også en tydelig sammenheng mellom utdanningsplaner videre og bosettingspreferanser. 40 prosent av de som planlegger å ta utdanning på uni-

versitets- og høyskolenivå ønsker ikke å bosette seg på hjemstedet etter endt utdanning. Andelen som svarer det samme blant de som vil avslutte utdannelsen etter videregående er 15 prosent.

- Selv om vi finner forskjeller mellom gutter og jenter når vi undersøker sammenhengen mellom deltakelse på ulike arenaer og bosettingspreferanser, er det en tendens til at de ungdommene som er mest aktive på ulike arenaer på hjemstedet er mest positivt innstilt til etablering lokalt. Høy grad av orientering mot organisasjons-, kultur- og friluftsliv ser ut til å henge sammen med et ønske om å etablere seg på hjemstedet.
- Gjennom faktoranalyse identifiserte vi fire ulike posisjoner eller profiler i det ungdomskulturelle landskapet. Karakteristisk for den første faktoren – tradisjonisme - er positive holdninger til ungdomsgrupper som tilhører tradisjonelle verdibaserte organisasjoner. Den andre faktoren – full fres – lader høyest på ungdomsgrupper som befinner seg i skjæringspunktet mellom den konvensjonelle ungdomskulturen og mer eller mindre kommersielt konstruerte subkulturelle grupper. Motkulturprofilen lader høyest på ungdomsgrupper som står i opposisjon til voksensamfunnet og det etablerte samfunnsinstitusjonene. Den fjerde faktoren – macholuktur – samler seg om ungdomsgrupper rotfestet i et tradisjonelt makulint kulturmønster. Samlet gir faktorene et bilde at et ungdomskulturelt landskap med relativt tydelige skillelinjer.
- Gjennom multivariat analyse har vi målt den selvstendige effekten av ulike faktorer som hver for seg har sammenheng med ungdommenes bosettingspreferanser. Bakgrunnsfaktorene kjønn, bosted i kommunen og linjevalg på videregående har sterke selvstendige effekter på bosettingspreferansene. Hypotesen om at deltakelse på lokale arenaer fremmer positive holdninger til etablering lokalt støttes ikke av resultatene fra vår undersøkelse. En tolkning er imidlertid at høy grad av deltakelse på ulike arenaer er et uttrykk for positive holdninger til hjemstedet og lokal forankring. Deltakelsesmønstrene på lokale arenaer kan dermed forstås som en tilpasning eller forberedelse til fremtidig etablering lokalt.
- For å belyse sammenhengen mellom bosettingspreferanser, bakgrunnsfaktorer og holdningsmønstre konstruerte vi to idealtyper; den utorienterte jenta, som er oppvokst på et av tettstedene i kommunen og går på allmennfaglig studieretning og den lokalt orienterte gutten, som er oppvokst i ei lita bygd og har valgt yrkesfag på videregående. Mens

hun flytter for å ta høyere utdanning og fordi hun ikke identifiserer seg med hjemstedet, kvalifiserer han seg for det lokale arbeidsmarkedet gjennom en kortvarig yrkesrettet utdanning. Det bildet hun har av seg selv har få berøringspunkter med de tradisjonelle bygdeverdiene. I motsetning til henne, føler han seg knyttet til naturen på hjemstedet og oppsøker villmarka ofte. Mens hun identifiserer seg med internasjonale trender og vil være der det skjer, ser han mange kvaliteter ved lokalsamfunnet og føler ingen dragningskraft mot storbyen.

Summary

The report is based on data from a questionnaire administered in 1997 to all the pupils attending secondary and upper secondary school in Målselv (a small municipality in the north of Norway). The sample consists of 575 young people aged 13 to 19. In part one (chapters 2-5) we focus on the living conditions of youth in a broad sense. In chapter 2 we identify significant changes in leisure activities and patterns of friendship during adolescence. Youth tend to spend more time with friends and peers as they grow older and less time at home and with their family. In chapter 3 we focus on alcohol and drug use and criminal behaviour. Alcohol and drug habits change dramatically during adolescence among both boys and girls. While the majority of the younger age groups never or very seldom drink alcohol, youth in their late teens tend to drink alcohol regularly. As opposed to this, the proportion of youth engaged in criminal behaviour is not associated with age. Boys however tend to be more engaged in criminal behaviour than girls.

In chapter 4 we describe how different alcohol and drug habits are associated with different leisure patterns. Young people who seldom or never use alcohol tend to be more oriented towards their family and leisure activities at home, and less oriented towards social activities such as staying out with friends all evening or going to cafés, than their peers in the same age group. In chapter 5 we focus on different preferences regarding youth policy among boys and girls and youth with different drug habits. Girls tend to be more concerned with political issues such as efforts to reduce crime and unemployment, and to be more oriented towards autonomous youth activities than boys. Different preferences towards youth policy among youth with different alcohol and drug habits are also identified.

In part two (chapter 6) we describe how different factors influence young peoples orientation towards settling down in their local community as adults. Findings indicate that girls tend to be less oriented towards their local community than boys, and more oriented towards the big cities. Differences in the choice of courses in upper secondary school reflect differences in boys and girls attitudes towards their local community. Strong associations are also identified between orientation towards the

local community and identification with different culture patterns. Youth who picture themselves in adult positions in their local community tend to identify with cultural patterns traditionally associated with rural areas, whereas youth who reject their local community are more inclined to identify with global youth trends or radical political groups.

Litteratur

- Bakken, Anders (1998) *Ungdomstid i storbyen*. NOVA-rapport 7/98.
- Bjørnsen, Gunn (1998). *Forsvarspendling og rekrutteringsproblematikk til Troms. En studie av forsvarsfamiliers valg og tilpasning*. Claritas Samfunnsforskning.
- Båtevik, Finn Ove (1995) «Flyttetap og utdanning. Ein komparativ analyse av tre kohortar i Nordland og Møre og Romadal». I: Heggen, Kåre og Mattland Olsen, Grethe (red) *Ungdom. Utdanningseksplasjon – nye karrierar?* Volda: Høgskolen i Volda/Møreforskning. Rapport 3/95.
- Fauske, Halvor (1993) «Lokal forankring og global orientering». I Heggen, K., Myklebust, J.O. og Øia, T. (red) *Ungdom i lokalmiljø. Perspektiv frå pedagogikk, sosiologi, antropologi og demografi*. Oslo: Samlaget.
- Frønes, Ivar (1991) *Oppvekst, kriminalitet og samfunn*. Universitetet i Oslo: ISO notatserie. 7/91.
- Frønes, Ivar (1994) *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Frønes, Ivar (1996) «Revolusjon uten opprør: Kjønn, generasjon og sosial forandring i Norge på 1980-tallet». Tidsskrift for samfunnsforskning 1/96.
- Hansen, Jens Chr. (1997) «Livsløp i tid og rom» I Frønes, Ivar, Heggen, Kåre og Myklebust, Jon Olav (red) *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hanssen, Jan-Inge (1993) «Ung i 1990-årene». I Hanssen, J.-I. (red) *Temaer om ungdom og levekår*. Nordlandsforskning. Rapport 7/93.
- Hanssen, Jan-Inge (1993) «Ungdom og levekår - noen hovedtrekk». I Hanssen, J.-I. (red) *Temaer om ungdom og levekår*. Nordlandsforskning. Rapport 7/93.
- Heggen, Kåre (1991) *Ungdom og moderne lokalsamfunn. Frå Ungdomsprosjektet i Møre og Romsdal*. Møreforskning. Rapport 9101.
- Heggen, Kåre (1993) «Kvalifisering og lokal kontekst». I Heggen, K., Myklebust, J.O. og Øia, T. (red) *Ungdom i lokalmiljø. Perspektiv frå pedagogikk, sosiologi, antropologi og demografi*. Oslo: Samlaget.
- Heggen, Kåre, Myklebust, Jon Olav og Øia, Tormod (1993) «Ungdom og lokalmiljø – eit utsyn». I Heggen, K., Myklebust, J.O. og Øia, T. (red) *Ungdom i lokalmiljø. Perspektiv frå pedagogikk, sosiologi, antropologi og demografi*. Oslo: Samlaget.

- Heggen, Kåre (1994) *Ungdom, identitet, kvalifisering. Ein studie av framtidsorientering i lokal kontekst*. Dr. Polit avhandling. Pedagogisk institutt, Universitetet i Trondheim.
- Heggen, Kåre og Mattland Olsen, Grete (1995) *Ungdom. Utdanningsekspløsjon - nye karrierar*. Møreforskning. Rapport 3/95.
- Heggen, Kåre (1997) «Kvalifisering og livsløp». I Frønes, Ivar, Heggen, Kåre og Myklebust, Jon Olav (red) *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hegna, Kristinn (1996) *Koss har me det. Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 1995*. UNGforsk-rapport 1/96.
- Hegna, Kristinn og Vestel, Viggo (1997) *Med ungdom i sentrum - om trivsel, rusmidler og sentrumsbruk blant ungdom i Bergen*. NOVA rapport 8/97.
- Hegna, Kristinn og Helland, Håvard (1998) *Ung i Bergen. Om skoletilpassning og problematferd i videregående skole*. NOVA-rapport 11/98.
- Helland, Håvard (1997) *Ungdomsskoleelever i Randaberg kommune*. NOVA rapport 16/97.
- Helland, Håvard (1998) *Forebygging av problematferd blant ungdom. En litteraturstudie*. NOVA rapport 17/98.
- Jørgensen, Gunnar (1993) «'Slaur' og 'geni' – om vedlikehold av sosiale og kulturelle skillelinjer i Bygdeby». I Heggen, K., Myklebust, J.O. og Øia, T. (red) *Ungdom i lokalmiljø. Perspektiv frå pedagogikk, sosiologi, antropologi og demografi*. Oslo: Samlaget.
- Jørgensen, Gunnar (1994) *To ungdomskulturer. Om vedlikehold av sosiale og kulturelle ulikheter i bygdeby*. Vestlandsforskning. Rapport 1/94.
- Myklebust, Jon Olav (1997) «Livsløp og lokalsamfunn». I Frønes, Ivar, Heggen, Kåre og Myklebust, Jon Olav (red) *Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Målselv mot år 2000. Kommuneplan for Målselv kommune. Langsiktig del med overordnet målsetting og satsingsområder.
- Pape, Hilde (1995) *Karakteristika ved ungdomskriminalitet og unge lovover-tredere*. Politihøgskolens forsknings- og utviklingsavdeling/UNGforsk.
- Pape, Hilde (1996a) *Avholdsungdommens ulike ansikter*. Rusmiddeldirektoratet. 1/96.
- Pape, Hilde (1996b) «Tenåringsdriking i et utviklingspsykologisk perspektiv». *Norsk epidemiologi*. Nr.6: 85-90.
- Pape, Hilde (1996c) «Alkoholens gleder og farer i ungdomstiden». I Pedersen, W. og Waal, H. (red.) *Rusmidler og veivalg*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

- Pape, H., Isachsen, T. og Jessen, J. (1998) *Ungdom og vold i bildemediene*. NOVA-rapport 1/98.
- Pedersen, Willy (1992) «Over grenselinjen. Hasjbruk blant ungdom». I: Waal, H. Og Middelthon, A. L. (red) *Narkotikaforebygging mot år 2000*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pedersen, Willy (1994) «Rites of passage in high modernity». I: Young 2/94.
- Pedersen, Willy (1998) *Bittersøtt. Ungdom, sosialisering, rusmidler*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandvin, Johans og Jan-Inge Hanssen (1993) «Ungdom, alkohol og samhandlingsformer». I Hanssen, Jan-Inge (red) *Temaer om ungdom og levekår*. Nordlandsforskning. Rapport 7/93.
- Skogen, Ketil (1993) *Ungdom, friluftsliv og organisasjoner*. UNGforsk-rapport 2/93.
- Skogen, Ketil (1998a) «A touch of class – The persistence of class cultures among Norwegian youth». I: *Young*. 6 (2) 15-38.
- Skogen, Ketil (1998b) «Another look at culture and nature. How culture patterns influence environmental orientation among Norwegian youth». I: *Acta Sociologica*. I trykk.
- Statistisk Årbok 1997. Statistisk sentralbyrå.
- Stefansen, Kari (1997) *Ungdomsundersøkelsen i Strand - om rusmiddelbruk, fritidsmønstre og skoletilpasning*. NOVA rapport 25/97.
- Strandbu, Åse (1997) *Gutter og jenter i Asker og Bærum. Ungdomsundersøkelsen 1996*. NOVA rapport 5/97.
- Vestel, Viggo (1996) *Rena leir – oppvekstmiljøet i Åmot*. Oslo: UNGforsk. Rapport 2/96.
- Wiborg, Agnete (1990) *Jenters utdanning - enveisbillett ut av distriktene?* Arbeidsforskningsinstituttet. Rapport 3/90.
- Wichstrøm, Lars (1992) *Ungdommens solingsvaner. Solvaneundersøkelsen 1992*. Den Norske Kreftforening/UNGforsk.
- Øia, Tormod (1997) *Midt i mellom. Drikker 12-åringene i Bærum?* NOVA rapport. 4/97.
- Øia, Tormod (1998) *Generasjonskløften som ble borte. Ungdom, innvandrere og kultur*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Øia, Tormod (1998) *Oppvekst i Skien. Et forebyggende perspektiv*. NOVA-rapport 13/98.

Vedlegg 1: Organisert fritid

Tabell 1 Idrettsgrener etter kjønn blant de som er idrettsaktive. Prosent

	Gutter	Jenter	Alle
Fotball	47	29	39
Håndball	7	17	11
Ski	11	3	7
Kampsport/selvforvar	3	7	5
Riding	0	10	5
Turn	1	7	4
Aerobic	0	8	4
Skyting	6	1	4
Volleyball	1	6	3
Snowboard	5	1	3
Svømming	2	3	2
Styrketrening/treningsstudio	3	1	2
Dans	1	4	2
Basketball	3	0	2
Innebandy/landhockey	3	0	2
Skiskyting	2	1	2
Løping	2	0	1
Jogging	0	1	1
Sykling	1	1	1
Badminton	1	0	1
Friidrett	1	0	0
Turer/friluftsliv	0	1	0
Bordtennis	1	0	0
Klatring	0	1	0
Dart	1	0	0
Total	100	100	100
(N)	182	151	333

Tabell 2 Nåværende og tidligere medlemmer i ulike organisasjoner, sortert etter andel tidligere medlemmer. Prosent

	Er medlem	Har vært medlem
Fritidsklubb	12	34
Idrettslag	45	30
Musikkorps, kor	8	27
Speideren	2	13
Rockeklubb	5	9
Røde Kors	3	8
Kristen forening	3	7
4H/Ungdomslag	2	7
Hobbyklubb	3	7
Avholdsforening	5	6
Motorklubb	6	4
Politisk organisasjon	7	4
Jakt- og fiskeforening	12	4
Natur- og miljøorganisasjon	3	3
Forening for dyrehold	4	3
Rollespillklubb	2	2
Norsk supporterklubb	8	2
Innvandrerorganisasjon	1	1
Turistforeningen	3	1

Det er til dels stort gjennomtrekk og frafall fra de ulike ungdomsorganisasjonene. Frafallet er størst for organisasjonstypene fritidsklubb, idrettslag, musikkorps/kor og speideren. Både musikkorps/kor, fritidsklubben og speideren er eksempler på typer organisasjoner som appellerer mest til helt unge ungdommer. Blant de eldste ungdommene i utvalget er det få som er medlem i denne typen organisasjoner. Annerledes er det med idrettslagene, som organiserer mange blant både de helt unge og blant de eldste ungdommene. Andelen ungdommer som har vært, men ikke lenger er, medlem i en rockeklubb, i Røde Kors eller i en kristen forening er også relativt høy.

Vedlegg 2: Faktorløsninger

Tabell 1 Friluftsliv, faktoranalyse

	Villmarksliv	Tur og mosjon
Fiske med garn, ruse e.l	.79	-.14
Motorbåt- eller seiltur	.78	-.09
Fiske med stang	.71	.15
Padle- eller rotur	.60	.23
Snøscootertur	.58	-.03
Overnatte i telt (ikke på campingplass)	.49	.33
Sykkeltur	-.19	.76
Løpe- eller joggetur	-.21	.74
Skitur i skog og mark	.16	.64
Fottur i skog og mark	.36	.62
Bær eller sopptur	.18	.48
Bade utendørs (ikke svømmebasseng)	.14	.45
Eigenvalue	4.13	1.62
Forklart varians	34.4	13.5

Tabell 2 Ungdomspolitiske prioriteringer, faktoranalyse

	Politiske spørsmål	Ungdoms egenaktivitet	Idrett og organiserte aktiviteter
Økt innsats mot kriminalitet og vold	.85	-.12	-.07
Økt innsats mot rasisme	.75	.02	.13
Økt innsats mot hasj, narkotika og annen rusmiddelbruk	.74	-.16	-.16
Økt innsats for likestilling mellom gutter og jenter	.73	.10	.15
Økt innsats for flere og bedre utdanningstilbud	.59	.00	-.18
Møtesteder der voksne og unge kan treffes	.35	.19	-.11
Ungdomshus	-.10	.82	-.05
Steder unge kan drive selv	-.10	.80	.03
Fritidsklubber	-.07	.64	-.38
Penger til ungdom som ønsker å drive med ting på egenhånd	.16	.54	.05
Tiltak for å få mindre arbeidsledighet blant ungdom	.31	.39	.09
Flere idrettsanlegg, idrettshaller	-.12	-.07	-.86
Bedre muligheter for å drive med konkurranseidrett	.08	-.10	-.76
Idrettstilbud, haller og anlegg for mosjonister	.07	.06	-.69
Økt støtte til frivillige lag og foreninger	.06	.20	-.47
Senter for friluftsliv, med mulighet for opplæring	.26	.13	-.30
Eigenvalue	4.63	1.95	1.67
Forklart varians	27.2	12.2	10.4

Tabell 3 Kulturprofiler, faktoranalyse

	Tradisjonisme	Full fres	Motkultur	Machokultur
Ungdom i kristelige skolelag	.72	.09	-.01	-.02
Speiderungdom	.72	.04	-.06	.19
Ungdom som jobber for dialekt/nynorsk	.65	-.05	.03	.07
Ungdom som støtter Bellona eller Natur og Ungdom	.63	.10	.21	-.09
Ungdom som støtter Amnesty International	.58	.08	.19	-.04
Innvandrerungdom	.57	.23	-.26	.15
Ungdom som strever hardt for å få gode karakterer	.57	.27	.20	-.37
Ungdom som liker countrymusikk	.49	-.23	.16	.34
Homofile ungdommer	.45	.11	.34	-.36
Idrettsungdom	.40	.38	-.34	-.06
Diskoungdom	.11	.72	.04	.18
Hip Hop'ere	.04	.70	.28	-.13
Ungdom som går på houseparty	-.09	.69	.26	.25
Skateboard/Snowboard-ungdom	.03	.68	.17	-.14
Ungdom som kjøper moteklær	.11	.62	.07	.08
Ungdom som går i fritidsklubb	.38	.55	-.22	.18
Ungdom fra Blitz	.24	.07	.68	-.06
Taggere	-.18	.29	.64	.07
Militærnektene	.17	.02	.61	-.01
Ungdom som okkuperer tomme hus	.03	.22	.60	.18
Motorungdom	.11	.02	.04	.72
Våpeninteressert ungdom	.05	-.01	.21	.67
Ungdom som deltar i skjønnhetskonkurranser	.07	.30	-.02	.49
Ungdom som drikker mye alkohol	-.41	.16	.39	.42
Ungdom som kjemper mot innvandring	-.04	.04	-.06	.41
Eigenvalue	4.67	3.14	2.10	1.94
Forklart varians	18.7	12.5	8.4	7.7